

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR DIPLOMATIJOS MAGISTRO PROGRAMA

IEVA KOREIVAITĖ
II kurso studentė

IRANO STRATEGIJOS VERTINIMAS MOTYVŲ IR GALIMYBIŲ KONTEKSTE

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas: dr. Tomas Janeliūnas

Vilnius, 2008

MAGISTRO DARBO PRIEŠLAPIS

Magistro darbo vadovo išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....
(data)

.....
(v., pavardė)

.....
(parašas)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....
(data)

.....
(Gynimo komisijos sekretorės parašas)

Magistro darbo recenzentas:

.....
(v., pavardė)

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas: *Irano strategijos vertinimas motyvų ir galimybių kontekste*

1. Atliktas savarankiškai ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose.
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje.
3. Nedaro nuorodų į kitus darbus, jeigu jie nėra nurodyti darbe.
4. Pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Ieva Koreivaitė

parašas

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Koreivaitė I. Irano strategijos vertinimas motyvų ir galimybių kontekste: Tarptautinių santykių ir diplomatinės specialybės, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas T. Janeliūnas. – V., 2008.- 90p.

Reikšminiai žodžiai: strategija, vidinės grėsmės, išorinės grėsmės, institucinės įtampos, visuomeninės įtampos, ambicijos, valstybės elgesio tipas, materialieji veiksniai, branduolinė programa, urano sodrinimas, branduoliniai objektai, cheminė programa, biologinė programa, raketų arsenalas, masinio naikinimo ginklai, karinė technika, atgrasinimo strategija, visuomenės mobilizacija, idėjiniai veiksniai, religiniai-kultūriniai veiksniai, sprendimų priėmėjų suvokimo sistemos, vertybinės sistemos, normos, religinė vadovybė, šventraščiai, fatva, džihadas, imamas Mahdi.

Šiame darbe, laikantis prielaidos, jog Irano pasiryžimas tęsti branduolinę programą ir naudojama agresyvi retorika yra tikslingos, nuosekliai vykdomos strategijos dalis, buvo užsibrėžtas tikslas išsiaiškinti, kokio pobūdžio yra Irano strategija: puolamojo ar gynybinio tipo, kas padėtų atsakyti į klausimą, ar Islamo Respublika kelia potencialią grėsmę kitoms šalims (darbe akcentuojant JAV ir Izraelį) ar ne.

Darbo eigoje, analizuojant Irano vidinį bei išorinį kontekstą, buvo įvardyti pagrindiniai galimi Irano motyvai vykdyti gynybinę arba puolamąją strategiją. Ir tada buvo išanalizuotos Irano materialiosios ir idėjinės galimybės tokias strategijas vykdyti. Aptariant Irano materialiąsias galimybes yra įvertinamas Irano branduolinės programos statusas, cheminė bei branduolinė programos, raketų arsenalo bei kitos ginkluotės potencialas santykyje su priešininko galimybėmis. Aptariant idėjines galimybes yra daroma prielaida, kad religinių, kultūrinių, istorinių idėjų sistema veikia sprendimų priėmėjus ne tik kognityviniame lygmenyje, bet ir turi įstatymo galią.

Turinys

Įvadas.....	6
1. Strategijos konstravimas bei materialių ir idėjinių veiksnių įtaka strateginiam planavimui.....	11
1.1. Strategijos elementai.....	11
1.2. Strategijų lygmenys.....	13
1.3. Puolamosios ir gynybinės karinės strategijos.....	15
1.4. Materialiojo ir idėjinio veiksnio įtaka strateginiam planavimui	15
2. Vidinių ir išorinių grėsmių bei ambicijų įtaka strategijos pobūdžiui.....	19
2.1. Vidinių grėsmių pobūdis ir pasiskirstymas.....	20
2.1.1. Vidaus grėsmės.....	22
2.2. Išorinės grėsmės.....	25
2.3. Irano ambicijos.....	28
2.4. Valstybės elgesio tipas	30
3. Materialiųjų veiksnių įtaka Irano strategijai	34
3.1. Materialūs veiksniai.....	34
3.1.1. Technologinės galimybės.....	34
3.1.1.1. Irano ginkluotės tipo įvertinimas	47
3.1.2. Žmogiškieji ištekliai.....	48
3.1.3. Gamtiniai ištekliai ir geografinė padėtis.....	49
3.2. Irano materialųjų galimybių priešininko atžvilgiu vertinimas.....	50
4. Idėjinių veiksnių įtaka Irano strategijai	57
4.1. Idėjų poveikis kognityviniu (suvokimo) ir visuomenės vertybių sistemos konstravimo lygiu.....	59
4.2. Idėjų įtaka oficialiame lygmenyje.....	65
4.3. Pagrindinės institucionalizuotos idėjos, susijusios su galimų gynybos bei puolimo intencijų apribojimu ar skatinimu.....	68
Išvados	73
Literatūros sąrašas.....	77
Priedai	83
Summary.....	89

Įvadas

Irano ir tarptautinės bendruomenės santykiai nuo pat 1979 m. Islamo revoliucijos yra įtempti. Įtampa stipriai išaugo 2002 metais, paaiškėjus, kad Iranas nėra sustabdęs savo branduolinės programos. Tačiau santykiai ypatingai komplikavosi tik po 2005 m., po Irano prezidento rinkimų, kuriuos laimėjo Mahmudas Ahmedi-Nedžadus. Naujasis Irano prezidentas atsisakė tęsti savo pirmtako Mohammado Khatami vykdytą „civilizacinio dialogo“ politiką ir ėmė demonstruoti atvirą priešišumą Vakarams.

Irano pasipriešinimo nacionalinei tarybai (ang. The National Council of Resistance of Iran) 2002 m. rugpjūtį pranešus TATENA apie jai nežinomus branduolinius objektus Irane¹, šalis buvo apkaltinta Branduolinio ginklo neplatavimo sutarties pažeidimais: Iranas pasirašė Branduolinio ginklo neplatavimo sutartį (BGNS arba ang. NPT) dar 1968 m. liepos 1 d. kartu su kitomis 189 šalimis, iš kurių penkios jau turėjo branduolinį ginklą. Sutartį apibūdina trys esminiai principai: branduolinių ginklų neplatavimas, nusiginklavimas ir teisė sodrinti uraną taikiais tikslais. Iranas pradėjo vykdyti branduolinę programą, remdamasis BGNS IV straipsnyje numatyta teise, tačiau nuslėpė tai nuo TATENA ir dėl to buvo apkaltintas pažeidęs saugumo įsipareigojimus pagal Saugumo susitarimą (ang. Safeguards Agreement). Toks pažeidimas, neabejotinai, kėlė nerimą. Vis dėlto naujojo prezidento pasiryžimas atnaujinti ir tęsti² branduolinę programą, atsisakant siūlomų jos alternatyvų, kompensacijų³ už jos sustabdymą ir net nepaisant sankcijų įvedimo⁴, paralyžavo vykstančias derybas ir įstūmė besiderančias puses į aklavietę.

Didėjančių Irano priešišumą Vakarams sustiprino ir Irano prezidento Mahmudo Ahmedi-Nedžado tokie pareiškimai, kaip kad „holokaustas tai mitas“ ar konferencijos „Pasaulis be sionizmo“ metu pakartoti Aukščiausiojo lyderio ajatolos Ali Khamene‘i žodžiai, kad Izraelis tai – auglys, bei įvardytas siekis nušluoti šią šalį nuo žemės paviršiaus⁵. Nenuostabu, kad M. Ahmedinedžado frazės „mirtis Amerikai“ bei nuolat skelbiamas pasiryžimas tęsti branduolinę programą kelia nerimą JAV ir jos sąjungininkams bei verčia reaguoti į agresyvius Irano pareiškimus.

¹ Urano sodrinimo bazė Natanze ir sunkiojo vandens gamykla Arake pasirodė esančios didesnės ir geriau įrengtos nei buvo manoma.

² 2005m. kovo 23d. Paryžiuje vykusioje ES trijulės (Vokietija, Prancūzija ir JK) ir Irano derybininkų susitikime Iranas pasiūlė keturių etapų urano sodrinimo programą, kuri buvo griežtai atmesta. Pirmajame jos etape Iranas siekė urano išskyrimo; antrajame, įdiegus 3000centrifūgų, pradėti žemo sodrumo urano sodrinimą; trečiajame - padidinti centrifūgų skaičių ir ketvirtajame etape Iranas įvardijo būtinybę turėti pramoninę urano sodrinimo bazę, su keletu tūkstančių centrifūgų. Nepaisant Vakarų pasipriešinimo, Iranas veikia pagal savo pasiūlytą programą ir jau yra pasiekęs trečiąjį etapą bei pradeda vykdyti ketvirtąjį: 2008 04 11 buvo pranešta, kad Natanze pradėjo veikti dar 492 centrifugos, be jau veikiančių 3 000. Taip pat dar 2008 04 08 žiniasklaida išplatino prezidento Mahmudo Ahmadi-Nedžado pareiškimą, kad branduoliniame centre Natanzo mieste pradėta montuoti šeši tūkstančiai centrifugų uranui sodrinti. Diplomatai iš Jungtinių Tautų (JT) Vienos biuro pranešė, kad montuojamos centrifugos yra pagerinto tipo ir leis paspartinti urano sodrinimą. Taip pat Irano valdžia informavo, kad iš viso numatoma įrengti 54 tūkst. centrifugų. („Iran: Is There a Way Out of the Nuclear Impasse?“, *Crisis Group Middle East Report No.51.*; BNS, 2008 04 08;11).

³ Saugumo Tarybos nuolatinės narės - Didžioji Britanija, Kinija, Prancūzija, Rusija ir JAV - ir Vokietija įsipareigojo papildyti 2006m. pasiūlymą dėl ekonominės paramos Iranui mainais už urano sodrinimo sustabdymą. Irano vyriausybės atstovas G. H. Elhamas 2008 04 05 dar kartą patvirtino, kad Iranas nedarys jokių nuolaidų. (BNS, 2008, 04 05).

⁴ Nuo 2006 metų pabaigos jau tris kartus Iranui yra paskirtos sankcijos, nevykdant JT Saugumo Tarybos rezoliucijos ir atsisakant nutraukti branduolinio kuro sodrinimo darbus. (BNS, 2008 04 11).

⁵ IRNA, 2005 10 26, 2005 12 14 ir 2006 02 11.

Prieš Vakarus nukreipta retorika buvo būdinga ir ajatolai R. Khomeini bei yra ajatolai Ali Khamenei. Panašaus pobūdžio agresyvi retorika yra paplitusi ir kitų ajatolų bei žemesnio rango dvasininkų tarpe. Vis dėlto tokie pasisakymai buvo skirti daugiau vietiniam segmentui, o ne tarptautinei auditorijai.

Nors, anot Irano atstovų, agresyvi retorika yra nukreipta tiesiogiai JAV ir Izraeliui, tačiau į šiuos trišalius santykius įsitraukė ir didelė dalis tarptautinės bendruomenės, vienaip ar kitaip susijusi su šiomis šalimis, ir priskyrė Irano siunčiamus signalus sau. Į atvirą diskusiją įsitraukė ne tik gana radikalią užsienio politiką propaguojantys JAV neokonservatoriai, bet ir Europos diplomatai bei kiti pasaulio politiniai bei nepolitiniai veikėjai. Irano veiksmai sukėlė visuotinį nerimą, o JAV administracijai – net tam tikrą paniką.

Irano siunčiami signalai suvokiami skirtingai: dalis tarptautinės bendruomenės laikosi prielaidų, kad Irano veiksmai tiesiogiai atitinka valstybės valdančiųjų retoriką, t.y. Iranas savo urano sodrinimo programą vykdo išskirtinai civilinės energetikos tikslais, o įtampa yra dirbtinai sukonstruota nepagrįstu Irano veiksmų interpretavimu; kita dalis teigia, kad Irano siunčiami signalai yra atviras grasinimas Vakarams, todėl būtina užkirsti kelią potencialiam Irano išpuoliui prieš JAV ar Izraelį. Galima manyti, kad kiekvienu atveju Irano retorika yra įvertinama nevienodai, nes gaunama informacija yra perleidžiama per skirtingus sisteminius, vertybinius „filtrus“. Kita vertus, Iranas, stebėdamas regiono transformavimą, suvereniteto teisių pažeidimus susiduria su rimtomis problemomis tiek vertindamas juos, tiek ne visada tiksliai suvokdamas, ką reiškia ir Vakarų siunčiami retoriniai signalai: ar tai yra tiesioginiai grasinimai Irano suverenitetui, ar tik perspėjimai ir siūlymai ieškoti bendradarbiavimo galimybių.

Irano veiksmų vertinimas komplikavosi ir tai atsitiko dėl kelių priežasčių. *Pirma*, dėl Irano retorikos prieštaravimo: jo tikinimas, kad branduolinė programa yra taiki, logiškai nesutampa su išsakytu siekiu sunaikinti priešiškomis įvardytas valstybes. *Antra*, retorikos prieštaravimas veiksams taip pat akivaizdus: taikios branduolinės programos deklaravimas nesuderinamas su tendencija slėpti branduolinės programos vystymo faktus. Šiuo atveju sunku įvardyti, ką slepia prieštaringa Irano valdančiųjų retorika - potencialią ar impotenciją. Be to, viena vertus, valstybės užsienio politikos nevertėtų griežtai susieti su jos retorika, kita vertus, nederėtų įtikėti, kad Irano valstybininkų grasinimai yra tušti. Ir, *trečia*, politinio vertinimo lygmenyje ir dabar remiamasi į realizmo suformuluotus nuostatus: jog tik materialieji veiksniai apsprendžia valstybių užsienio politiką. Ir taip atmetama idėjinių veiksnių įtaka, kurie, manyčiau, Irano atveju veikia sprendimų priėmėjus ne tik kognityviniame lygmenyje, bet ir kaip saugumo politikos vienas iš oficialių formuotojų⁶. Taip pat, vertinant Irano veiksmus, yra praktikuojamas išorinio šalies diskurso stebėjimas, tikint, jog šalies vidus

⁶ Irano Islamo Respublikos Aukščiausioji Nacionalinio Saugumo Taryba, kurianti saugumo strategiją bei atsakinga už branduolinę programą, yra tiesiogiai atskaitinga Aukščiausiajam lyderiui. Tai reiškia, kad priimami sprendimai yra suderinti su religinėmis (o t.y. ir kultūrinėmis) normomis.

pasižymi tvarka.⁷ Tokiu būdu valstybės elgesio motyvacija nesiejama su vidinėmis grėsmėmis, kas politinėje praktikoje gali sąlygoti klaidingas išvadas dėl valstybės keliamos grėsmės vertinimo.⁸

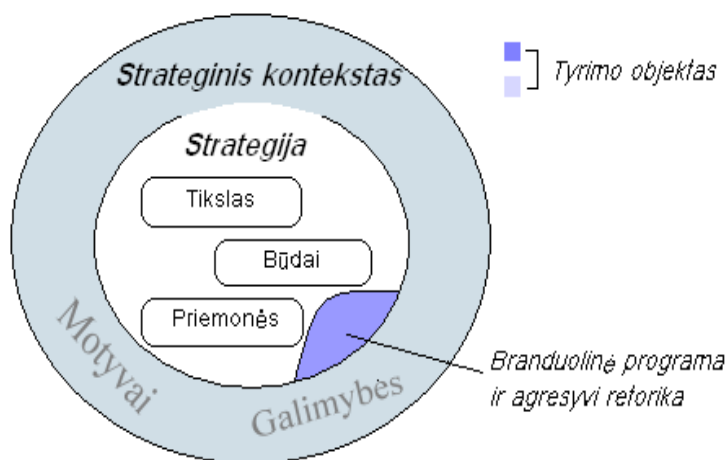
Tad valstybės *ilgojo laikotarpio tikslas*, įvardytas nacionalinio saugumo strategijoje dažniausiai, Irano atveju akivaizdžiai, lieka nežinomas; jis gali būti įvairaus lygio: nuo siekio eliminuoti vidines ar/ir išorines grėsmes valstybės integralumui, išvystyti civilinio kuro programą iki siekio tapti regionine galia ir t.t.

Vis dėlto savo *ilgojo laikotarpio tikslams* (interesams) įgyvendinti valstybė priima karinę strategiją, kurios *strateginis tikslas*, priklausomai nuo *ilgojo laikotarpio tikslo*, gali būti gynybinio arba puolamojo pobūdžio. Ir šis *strateginis tikslas* gali būti nuspėjamas. *Pirmiausia*, dėl to, kad, jei darysime prielaidą, jog Iranas jau vykdo strategiją, kurios taktinį žingsnį stebime branduolinės programos tęsimo, ginkluotės tobulinimo bei agresyvios retorikos naudojimo pavidalu – tai šis taktinis žingsnis gali būti tiriamas. Ir, *antra*, todėl, kad strategija yra formuojama strateginiame kontekste, kuris taip pat gali būti tiriamas.

Tad laikantis prielaidos, jog Irano veiksmai yra tikslinga, kryptinga, nuosekliai vykdoma strategija, darbo pagrindinis **tikslas** bus išsiaiškinti, kokio pobūdžio tai strategija: puolamojo ar gynybinio tipo ir taip atsakyti į klausimą, ar Irano veiksmai kelia potencialią grėsmę Vakarams, ar ne.

Savo darbo **objektu** pasirinkau: Irano branduolinę programą, Irano vyriausybės retoriką (t.y. tai, kas jau vykdoma) bei strateginį kontekstą.

Tyrimo objekto schema

Branduolinė programa ir agresyvi valdančiųjų retorika. Strategijos struktūrą sudaro trys elementai: tikslai, būdai ir priemonės. Nors agresyvi valdančiųjų retorika suponuoja, jog Irano vykdomos strategijos tikslas yra puolamojo tipo: sunaikinti Izraelį ar net pulti JAV pajėgas Irake ir Afganistane, tikrasis strategijos tikslas nebūtinai yra toks. Nors manoma, kad branduolinė programa yra vykdoma tam, kad pasigaminti branduolinį ginklą, vykdomos strategijos priemonės yra nebūtinai branduolinis ginklas. Kaip buvo minėta, tiek Irano retorika, tiek jos ir veiksnių santykis yra prieštaringas ir dėl to branduolinė programa ir agresyvi valdančiųjų

⁷ J. Ann Tickner, "Saugumo re-vizijos", *Tarptautinių santykių teorija šiandien*. Vilnius: Algarvė, 2000, 171.

⁸ Tiesa, vienareikšmiškai teigti, kad, šiuo atveju, Irano vidiniai procesai ignoruojami, būtų neteisinga: į šalį vyksta ekspertai, situaciją komentuoja įgaliotieji šalių ambasadoriai bei nepriklausomi žurnalistai, tačiau galima pastebėti tendenciją, vertinant Irano užsienio politiką, operuojama grėsmingumo, galios, agresijos, konfrontacijos sąvokomis, t.y. aptariama tai, kas išeina iš sistemos, bet nesigilinama, kokių veiksmų įtakoje susiformavo vieni ar kiti užsienio politikos sprendimai.

retorika negali būti vieninteliu tyrimo objektu.

Strateginis kontekstas. Jis apibrėžia eilę tiek materialiujų, tiek idėjinių veiksnių, kurie daro įtaką strategijos formavimui. Pirmiausia, iš strateginio konteksto kyla motyvai, o jais paremtų strategijų vykdymą apriboja arba skatina materialios ir idėjinės galimybės. Tad ar Iranas vykdys vienokią ar kitokią, motyvu paremtą strategiją, priklausys nuo materialiujų ir idėjinių galimybių konteksto.

Taigi darbo eigoje iš konteksto išskyrus galimus motyvus ir apsvarsčius jais pagrįstų gynybos ar puolimo strateginių tikslų įgyvendinimo galimybes, bei aptarus Irano jau vykdomus veiksmus bei retoriką, galima pabandyti vertinti, kokio tipo: puolamojo ar gynybinio – strategiją Iranas vykdo. Tokiu būdu bus atsakoma ir į klausimą, ar Irano veiksmai kelia potencialią grėsmę, ar ne.

Siekiant įgyvendinti užsibrėžtą tikslą, buvo išsikelti **uždaviniai** tyrimui atlikti:

1. Apibrėžti (saugumo) strategijos struktūrą, strateginio planavimo principus ir strateginį kontekstą, kuriame formuojama ir funkcionuoja strategija.; Įvertinti materialių ir idėjinių veiksnių įtaką strateginiam planavimui.
2. Atlikti Irano strateginio konteksto analizę ir išskirti veiksnius, galinčius lemti gynybinės arba puolamosios strategijos formavimą.
3. Išanalizuoti Irano galimybes vykdyti gynybinio ar puolamojo tipo strategijas.
 - 3.1. Aptarti Irano materialiąsias galimybes bei, atliekant kaštų – naudos analizę, įvertinti jų potencialą priešininko atžvilgiu. Šiam uždaviniui įgyvendinti bus siekiama įvertinti, kokio tipo ginkluotę - puolamojo ar gynybinio – renkasi Iranas savo saugumo užtikrinimui.
 - 3.2. Aptarti idėjinių veiksnių įtaką Irano strateginiam planavimui trimis aspektais: a) kokią poveikį strategams turi idėjiniai veiksniai kognityvikiame lygmenyje (kaip pažinimo/supratimo filtras); b) visuomeniniame, kai idėjų sistema veikia kaip visuomeninės įpareigojančios normos ir c) kaip įteisinamas formalus idėjų vaidmuo formuojant strategijas.

Šis uždavinys padės nustatyti, ką daryti yra skatinami ir ko daryti negali sprendimų priėmėjai.
 - 3.3. Patikrinti gynybos ir puolimo kategorijų suderinamumą su idėjiniu, religiniu - kultūriniu kontekstu. Šiam uždaviniui įgyvendinti bus remiamasi Korano tekstu, šiitų šventraščiais bei politinių - religinių lyderių retorika.

Aktualumas: Buvo ir yra suvokiama, jog Irano siunčiami signalai gali būti vertinami įvairiai, tiek kaip keliantys realų pavojų, tiek atliekami savisaugos tikslais ir tokio pavojaus nekeliantys. Nuo jų įvertinimo priklauso, kokių priemonių turi imtis tarptautinė bendruomenė įtampai mažinti. Suvokiama, jog neteisingai įvertinus Irano strateginius tikslus, gali būti beprasmiškai sukeltas dar didesnis pavojus savam saugumui.

Nuo Islamo Revoliucijos metų saugumo struktūra Persų Įlankos regione kito, tad daugelio darbų regiono saugumo tema tikslas buvo siekis įvertinti Irano veiksmus ir ketinimus. Kaip vieną iš darbų galima įvardyti Shahram Chubin knygą “Iran’s National Security Policy: Capabilities Intentions & Impact”⁹ ir kt.

⁹ Taip pat Philip L. Ritcheson straipsnis “Iranian Military Resurgency: Scope, Motivations, and Implications for Regional Security”, *Armed Forces & Society*. 1995, 21; Senato Užsienio reikalų komiteto posėdžio tema „The Ballistic Missile Threat to the United States“. 1998 10 06. <http://www.iranwatch.org/government/us/congress/hearings/sfrc-100698/us-sfrc-ballisticmissile-100698.htm>.

Vis dėlto šiandieninė situacija, kuri dažnai įvardijama kaip aklavietė¹⁰, yra susidariusi palyginti neseniai: jos formavimosi pradžia galima įvardyti 2002 m., o 2005 m. galėtų būti laikomi ta data, kada santykių su Iranu struktūra įgavo dabartinį pavidalą. Tuo metu ir iki šiol Iranas demonstruoja ryžtą tęsti branduolinę programą, o aukščiausi šalies vadovai, priimančys užsienio ir saugumo politikos sprendimus, naudoja agresyvią retoriką JAV ir Izraelio atžvilgiu. Tokia Irano pozicija turi įtakos ne tik regioniniam, bet ir globaliniam saugumui.

Tad nuo 2005m. darbų, kurių tikslas yra įvertinti dabartinius Irano veiksmus bei ketinimus, kiekis auga. Dažniausiai yra siekiama įvertinti Irano branduolinę programą,¹¹ Irano retoriką,¹² Irano ambicijų pobūdį,¹³ jo galimybes destabilizuoti Iraką,¹⁴ Irano branduolinės politikos ir retorikos įtaką Izraeliui,¹⁵ saugumo sistemos pokyčių Vidurio Rytų ir Persų įlankos regione.¹⁶

Vis dėlto daugelyje darbų Irano veiksmų ir ketinimų vertinimas yra vienpusis, t.y. branduolinė programa yra tiesiogiai susiejama su branduolinio ginklo gamyba, tad tolimesnis Irano ketinimų vertinimas yra pateikiamas galimybių panaudoti branduolinį ginklą modeliavimo pavidalu. Agresyvi valdančiųjų retorika neretai yra vertinama, kaip tiesioginis grasinimas. Taip pat nepakankamas dėmesys yra skiriamas Irano sprendimų priėmėjų mąstymo ir tikėjimų struktūroms, idėjinių veiksmų įtakai strateginiame planavime.

Darbe, aptariant strategijos struktūrą, strateginio planavimo principus ir strateginį kontekstą, yra remiamasi H. Richard Yarger, Arthur Lykke, David Jablonsky, Carl H. Builder, Gary L. Guertner, Collins Gray teoriniais darbais. Taip pat, daug dėmesio skiriant materialių ir idėjinių veiksmų įtakai strateginiam planavimui, remtasi A. Wendt knyga „Tarptautinės politikos socialinė teorija“.

Irano konteksto tyrimui, išskiriant galimus pagrindinius Irano veiksmų motyvus bei materialiąsias ir idėjines galimybes buvo remtasi Irano užsienio politikos ekspertų, kultūrologų, religijotyrininkų, publicistų darbais. Techninių Irano galimybių aptarimas paremtas 2007 m. JAV žvalgybos ataskaitos išvadomis, TATENA 2007 m. ataskaita bei kitais techninius duomenis pateikiančiais šaltiniais. Irano idėjinių galimybių įvertinimas paremtas Korano, Pranašo bei imamų tradicijos tekstais bei ajatolų retorika. Taip pat darbe cituojama Irano Islamo Respublikos Konstitucija.

¹⁰ “Iran: Is There a Way Out of the Nuclear Impasse?”, International Crisis Group, Middle East Report No. 51, 2006 vasario 23. Ši situacija gali būti suvokiama ir dinamiškiau, įvardijant „viščiuko žaidimu“. Pagal šį žaidimų teorijos modelį, apibrėžiantį konfliktą tarp dviejų pusių, iki tam tikros ribos didinama įtaka, tikintis, kad priešininkas neišlaikys ir nusileis (Tomas Janeliūnas, “Viščiuko žaidimas”. 2007 03 15. <<http://vz.lt/Default2.aspx?ArticleID=05f8ebdc-b7d7-4788-9bda-784878313b31> >). Vis dėlto po JAV žvalgybos ataskaitos (ang. National Intelligence Estimate (NIE), 2007 gruodžio 3d.), kurioje yra teigiama, kad Iranas sustabdė savo branduolinio ginklo kūrimo programą, vargu ar galima teigti, kad JAV „viščiuko žaidime“ nusuko į šoną ir Iranas įgijo papildomos struktūrinės galios. Minėtą ataskaitą, vertinant kaip taktinį JAV manevrą, galima teigti, jog JAV strategija lieka nežinoma.

¹¹ Ray Takeyh, “Iran's nuclear calculations”, *World Policy Journal*. 2003 06 22

¹² Mary Caprioli, Peter F.Trumbore, “Rethoric versus Reality: Rogue States in Interstate Conflict”, *Journal of Conflict Resolution*. 2005; “Iran: Ahmadi – Nejad’s Tumultuous Presidency”, *Crisis Group Middle East Briefing No.21*. 2007 02 06

¹³ Shahrām Chubin, „Iran's Nuclear Ambitions”. Washington, DC: Carnegie Endowment for International Peace, 2006; David Menashri, “Iran's regional policy: between radicalism and pragmatism”, *Journal of International Affairs*. 2007 03 22

¹⁴ Oren Barak, „Dilemmas of Security in Iraq“, *Security Dialogue*. 2007

¹⁵ Ehsaneh I. Sadr, „The impact of Iran's nuclearization on Israel”, *Middle East Policy*. 2005 06 22

¹⁶ Michael Ryan Kraig, “Forging a new security order for the Persian Gulf”, *Middle East Policy*. 2006 03 22; Michael D. Yaffe, “The Gulf and a new Middle East security system”, *Middle East Policy*

1. Strategijos konstravimas bei materialių ir idėjinių veiksnių įtaka strateginiam planavimui

Įvade padaryta prielaida, kad Irano branduolinė politika bei agresyvi valdančiųjų retorika yra Irano vykdomos strategijos dalis, taip pat strateginio konteksto, kaip vieno iš darbo objektų, pasirinkimas - įpareigoja išsamiau aptarti strategijos teorijos prielaidas, apibrėžiančias strateginio planavimo procesą, pačios strategijos struktūrą, lygmenis bei strateginio konteksto įtaką jos formavimui.

Taip pat įvade paminėta materialijų ir idėjinių veiksnių įtaka strateginiam planavimui, reikalauja išsamesnio šių veiksnių pobūdžio ir įtakos santykio apibrėžimo.

Pastaruoju metu intensyvėjant konfliktams ir tarptautinei sistemai įgaunant vis sudėtingesnę tarpvalstybinių santykių struktūrą, strategijos sąvokos naudojimas intensyvėja, o pačios strategijos pobūdis kinta ir tai atsispindi eilėje naujų skirtingų strategijos apibrėžimų.

Valstybėms pradėjus kariauti naujo tipo karus bei "pradėjus kontroliuoti daugiau išteklių [...] strategijos koncepcija transformavosi iš grynai karinės sąvokos į dabar vartojamą didžiosios strategijos sąvoką, o ankstesnė šio žodžio reikšmė išsirutuliojo į operacinio arba karinių kampanijų vedimo meno sampratą. [...] [Tad] karo vedimo strategija tapo tik plataus horizontalaus valstybinio planavimo, kuris apėmė svarbius politinius, psichologinius ir ekonominius komponentus, dalis. [...] [Kitaip tariant], dabartinis strategijos supratimas [...] apima platesnį grėsmių bei išteklių spektrą"¹⁷.

Be to, pirmi strategijos apibrėžimai buvo formuluojami, kai vyravo egzistencinės grėsmės, kai buvo sprendžiama, išlikti ar neišlikti valstybėms. „Dabartinė strategijos teorija daug didesnę dėmesį skiria „limituoto karo“ koncepcijai. Pripažįstama, kad konfliktas retai eskaluojamas iki tokio lygio, kai kyla valstybės išlikimo klausimas – valstybės linkusios siekti ne viena kitą sunaikinti ir pavergti, o dalinių tikslų – neleisti / priversti vykdyti tam tikrą politiką“.¹⁸ Taip pat siektini tikslai yra susiejami ne tik su karo, bet ir su taikos tikslais¹⁹, kurių abu yra politinių tikslų tęsinys.

Keturi strategijos elementai

¹⁷ Vaidotas Urbelis, "Strategija – jos elementai ir sąvokos evoliucija", *Politologija* 2001/4 (24). Vilnius: Vilniaus Universitetas, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas, 2001, 55.

¹⁸ Ten pat, 55-56.

¹⁹ J. Bull nuomone „strategija – tai turimų išteklių naudojimo menas ar mokslas, siekiant savo tikslų tam tikroje srityje ar konflikte“ (B. Buzan, E. Herring, *The Arms Dynamic in World Politics*. London: Linne Riener, 1998). Anot C. Gray, „strategija – tai jėgos naudojimas arba grasinimas ją naudoti siekiant politikos tikslų“ (C. Gray, *Modern Strategy*. Oxford: Oxford University Press, 1999, 30). Tad strategijos apibrėžimas įtraukia platų interesų spektrą

Strategija dažnai yra suvokiama trijų pagrindinių elementų: tikslų, būdų ir priemonių balanso kontekste bei neatsiejamai įsiterpusi į išorinę ir vidinę aplinką arba, vadinamą, strateginį kontekstą (ketvirtasis elementas).

Arthur F. Lykke įtvirtino trikojos kėdės strategijos modelį²⁰, kuris siūlo strategiją suprasti kaip tikslų, būdų (konceptijų) ir priemonių (šaltinių) sumą bei atkreipti dėmesį į riziką, atsirandančią neišlaikant balanso. Toks konceptualus požiūris tinka visiems trimis strategijų lygiams: strateginiam, operaciniam, taktiniam.

Arthur F. Lykke modelyje, tikslas apibrėžia tai, kas turi būti pasiekta ir yra išreiškiamas veiksmazodine forma: pavyzdžiui, išlaikyti regioninį stabilumą, sunaikinti priešą pajėgas ir t.t. Būdai (konceptijos) paaiškina kaip turi būti pasiekiami tikslai ir tam pajungiami ištekliai. Kai kurios konceptijos tapo atskirų strategijų pavadinimais: pavyzdžiui, sulaikymo, masinio atsako, lankstaus atsako ir t.t. Priemonės arba ištekliai gali būti apčiuopiami ir neapčiuopiami. Pirmieji apima žmones, instrumentus, pinigus, įrangą, o antriesiems priskiriamos savybės: valia, drąsa, sumanumas ir t.t. Be to strategijos gali būti formuojamos atsižvelgiant į turimus išteklius, tokios strategijos bus laikomos operacinio tipo; ir neapribotos turimų išteklių, orientuotos į ateities grėsmes bei tikslus, tokios bus vadinamos pajėgumų vystymo (ang. force development) strategijomis.

Vis dėlto, Lykke sukurtas strategijos modelis buvo kritikuojamas Henry Eccles, dėl simplifikuojamo strategijos suvokimo. Jis tvirtina, jog strategiją reiktų suprasti kaip visapusišią galios nukreipimą, kad kontroliuojant situacijas ir sritis (areas), pasiekti tikslus.²¹ Minėta kryptis yra savaime veiksmi bei iniciatyvi. Ji siekia kontroliuoti aplinką, o ne reaguoti į ją.

Taip pat „bandymas sukurti tokį loginį strategijos supratimo mechanizmą susiduria su gana didele priešprieša tų, kurie abejoja valstybių racionalumo prielaida“²². Strategijos teoretikai strateginį planavimą grindžia „racionaliai suvokiamais nacionaliniais interesais ir naudos/kaštų analize skaičiuojant konflikto tikimybę“²³. Kritikų nuomone, strategijos praktikoje racionalus strateginis planavimas yra apribotas žmogiškosios dimensijos: dalinis suvokimas, klaidų darymas, sekimas ideologijomis ir kt. yra veiksniai ribojantys racionalumą.²⁴ Taip pat, „britų karo istoriko J. Keegano nuomone, žmonės dažnai iš prigimties linkę į prievartą, o karas ir žudynės gali būti suvokiami kaip procesas, teikiantis malonumą vienai ar abiem

²⁰ H. Richard Yarger, “Towards A Theory of Strategy: Art Lykke and the Army War College Strategy Model”.
<<http://dde.carlisle.army.mil/authors/stratpap.htm>> [Žiūrėta 2008 02 02].

²¹ Ten pat

²² V. Urbelis, 57

²³ Ten pat

²⁴ Gabriel Marcella, “The Strategy of Teaching Strategy in the 21st Century”. 2007, 2.

<<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/interest-6.pdf>> [Žiūrėta 2008 02 02] ir

David Jablonsky, “Why is strategy difficult?”. 2007.

<<http://216.239.59.104/search?q=cache:2Ktb7d8Lx0AJ:www.au.af.mil/au/awc/awcgate/army-usawc/strategy2004/06jablonsky.pdf+David+Jablonsky%2BWhy+is+strategy+difficult%3F&hl=en&ct=clnk&cd=1>> [Žiūrėta 2008 02 02].

kariaujančioms pusėms. Dažnai kariaujama dėl paties karo, nesivadovaujant jokiais racionaliais interesais.“ Be to, kai kurias atvejais „karas nėra politikos tęsinys, tai visuomenės kultūros forma“.²⁵

Be trijų minėtų strategijos elementų (tikslų, būdų ir priemonių), siekiant nuspėti strategijos pobūdį, taip pat svarbus yra ir ketvirtojo elemento – strateginio konteksto tyrimas. Strateginis kontekstas apibrėžia aplinką, kurioje formuojama ir funkcionuoja strategija.²⁶ „Strateginė aplinka apibūdinama tokiais veiksniais kaip savo ir aplinkinių valstybių politinė situacija, gyventojai, klimatas, geografija, kovos laukas ir t.t.“²⁷. Valstybių santvarkos (ypač demokratijos) suformuotas painus procesas: atskirų individų, interesų grupių, institucijų darbotvarkių, kultūros, grupinio mastymo fenomeno bei tarptautinės bendruomenės reikalavimų kuriami įtakos epicentra – suformuoja strateginį kontekstą, kuris pačią strategiją daro kompleksiška ir sunkina jos funkcionavimą.²⁸

Antras svarbus dalykas – strategas turi įvertinti priešą arba oponentą. Kiekviena karinė strategija nukreipta į išorę. Gynybos politikos ir karinės strategijos objektas yra užsienio valstybės, t.y. jos tikslas – apsaugoti savo valstybę nuo užsienio agresijos. Todėl strategijai svarbiausia – oponuojančių valstybių valių dinamika.²⁹ Strategas turi suprasti priešininko motyvaciją, jo siekius ir lūkesčius, išmanyti jo valdymo struktūrą. Tačiau svarbiausia – numatyti priešą strategiją.³⁰ Be to, K. von Clausewitzo nuomone, „karinės strategijos esmė yra gravitacijos taško nustatymas, t.y. kiekviename konflikte egzistuoja tam tikros jautrios priešininko vietos, į kurias smogus galima tikėtis didžiausio efekto“³¹.

Strategijų lygmenys

Strategijos teorija skiria tris pagrindinius planavimo lygius. Tai – strateginis, operacinis ir taktiniai lygmenys. Nacionalinė saugumo strategija, dar kitaip vadinama didžiąja³², apjungia juos visus. Šiuo lygiu planuojama, kaip valstybės turimos priemonės bus panaudotos valstybės politiniams karo ar taikos tikslams pasiekti. Tokius tikslus, kuriuos savo darbe įvardijau kaip *ilgojo laikotarpio tikslai*, formuoja, derina ir prioretizuoja politiniai lyderiai. Tikslai valstybės lygmeniu gali būti įvairios kilmės: tiek ekonominiai, tiek kariniai ir dažniausiai būna neatsiejami nuo politinių. Tuo pačiu, priemonių spektras yra labai platus - didžioji valstybės strategija gali būti grindžiama įvairiais galios elementais. Taip pat suvokiama, jog „nacionaliniai

²⁵ V. Urbelis, 57, cituota iš J. A. Keegan, History of Warfare. New York: Vintage books. 12,59.

²⁶ Ten pat, 71.

²⁷ Ten pat

²⁸ Gabriel Marcella, 2. Dėl šios priežasties strategijos kompetencija reikalauja sofistikuoto žinojimo apie valstybės ir visuomenės galios šaltinius, valstybės strateginę kultūrą bei sugebėjimo pajungti ne vien nacionalinius, bet ir tarptautinius resursus, tikslams siekti. Be to, būtinas tarpusavyje besivaržančių globalinių, regioninių, funkcinų išpareigojimų prioretizavimas.

²⁹ V. Urbelis, 71

³⁰ Ten pat

³¹ Ten pat

³² Ne visose šalyse nacionalinio saugumo strategija yra prilyginama didžiąjai. Vis dėlto laikantis prielaidos, jog kiekvienos valstybės svarbiausias politikos tikslas yra saugumo užtikrinimas, nacionalinio saugumo strategija gali būti vadinama didžiąja.

interesai gali būti pasiekiami tiesiogiai, be pirma priešoj pajėgų nugalėjimo³³. Toks būdas įveda ir kokybiškai naujas priemones, dažnai pakeičiančias karines.

Valstybės interesai formuluojami priklausomai nuo jos galios: JAV interesai yra globalūs, Rusijos – regioniniai, Irano taip pat ir t.t., - o galia, Morgenthau'o teigimu, „gali būti apskaičiuojama kaip valstybės išteklių ir sugebėjimo jais naudotis suma“³⁴. Tačiau, anot Richard Betts³⁵, galios panaudojimui reikalinga strategija, tik ji suteikia galiai vertę.

Taip pat nuo valstybės galios, jos panaudojimo būdo ir turimų išteklių santykio su priešininko ištekliais priklauso nacionalinės saugumo strategijos formos: strategijos būna simetrinės ir asimetrinės. „Simetrinė strategija – kai viena pusė bando prilygti ar netgi pralenkti priešininką savo galia. Asimetrinė strategija taikoma, kai priešininkų turimi ištekliai nelygūs, todėl ir jų naudojami kovos būdai skirtingi.“³⁶ Pabrėžtina yra tai, kad visų naudojamų strategijų: grasinimo, limituoto spaudimo ar kitų – užduotis gali būti pasiekti tokį pat politinį tikslą, tačiau strategijos skiriasi dėl minėto valstybės galios naudojimo būdo ir turimų išteklių santykio su priešininko ištekliais.³⁷ Sakykim, grasinti valstybė gali tik turėdama, arba apsimesdama turinti pakankamai išteklių; limituotas spaudimas gali būti vykdomas, kai nėra pakankamai išteklių sukurti mirtiną grėsmę ir t.t.

Pabrėžtina tai, kad „valstybės dažniausiai vienu metu turi daugiau nei vieną strategiją.“³⁸ Viena strategija gali būti keičiama kita, priklausomai nuo situacijos, kurią kuria tiek vidinis, tiek išorinis diskursas.

Žemesnis nacionalinio saugumo strategijos lygmuo – tai generalinio tipo strategijos. Jos skirstomos „pagal naudojamus išteklius – diplomatinė, ekonominė, finansinė, karinė, industrinė ir kt. Jos skirtos tiems patiems politiniams tikslams pasiekti, tačiau skiriasi operuojamais ištekliais ir jų naudojimo metodais.“³⁹ Tad, jei didžiosios strategijos tikslas arba *ilgojo laikotarpio tikslas* bus stabilumas regione, integracija ar sulaukymas, tai generalinės strategijos tikslas gali būti atgrasinimas, privertimas, energetinė nepriklausomybė, lankstus atsakas ir t.t. Taip pat ryškėja tendencijas, kai „generalinės strategijos vis labiau susipina viena su kita. Karinė strategija nebegali būti svarstoma atskirai nuo ekonominės, diplomatinės – nuo kultūrinės“.⁴⁰

„Operacinis lygmuo, t.y. veiklos priemonių strategija. Šiame lygyje [...] [atliekami – I.K.] veiksmai integruoja strategiją ir įgyvendina ją taktiniuose veiksmuose“⁴¹. Operaciniame lygmenyje yra operuojama

³³ Carl H. Builder, „Keeping the strategic flame“. Joint Force Quarterly, 1996 – 97, 78.

<www.dtic.mil/doctrine/jel/jfq_pubs/keeping.pdf> [Žiūrėta 2008 02 02]

³⁴ H. J. Morgenthau, K. W. Thomson. *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace*. New York: MacGraw Hill. 1995, 124-165V, cituota iš V.Urbelis, 63.

³⁵ Anot Richard Betts, strategija yra pagrindinė sudedamoji dalis, padaranti karą politiškai efektyvių ir morališkai logiškų. (Gabriel Marcella, 2, cituota iš Richard Betts, „Is Strategy an Illusion?“, *International Security*. 2000).

³⁶ V. Urbelis, 64.

³⁷ Ten pat, 65.

³⁸ Ten pat, 67.

³⁹ Ten pat, 58.

⁴⁰ Ten pat, 76.

⁴¹ V. Urbelis, 59.

tokiomis sąvokomis, kaip: viešųjų ryšių kampanija, nutautinimas, kolektyvizacija ir t.t.⁴² Be to, tiek operacinis, tiek taktinio lygmes planavimas yra atliekamas atskirų sričių specialistų.

Taktika – tam tikros operacijos menas arba dar apibūdinama kaip žingsnių rinkinys kaip įgyvendinti strategiją. Atskiriant strategiją nuo taktikos, Carl H. Builder⁴³ siūlo strategiją suvokti kaip žaidimo keitimą (ang. game changing), o taktiką kaip žaidimo žaidimą (ang. game playing).

Puolamosios ir gynybinės karinės strategijos

Strategijas galima skirstyti į keturias pagrindines grupes: gynybines, puolamąsias bei netiesioginio poveikio strategijas - privertimo ir atgrasinimo. Dvi paskutinišios gali būti priskirtos ir gynybinei bei puolamajai kategorijom, nors kai kuriais aspektais yra tarpinės⁴⁴ ar netelpa į pirmųjų brėžiamus rėmus. Tiek privertimo strategija, tiek, atgrasinimo siūlo tikslų siekti įvairias būdais ir priemonėmis, net ir karinėmis, tačiau atsisakant karo. Abi šios strategijos koncentruojasi ne ties priešo kariniais pajėgumais, o ties jo valia. Tačiau gynybinę su atgrasinimo, o puolamąją su privertimo apjungia tai, jog pirmosios kyla dėl jaučiamos grėsmės ir būtinybės išsaugoti suverenitetą, o antrosios dėl ambicijų. Strategijos gali keisti viena kitą priklausomai nuo konteksto dinamikos.

Atsiradus branduolinei ginkluotei, daug dėmesio buvo skiriama tiek puolamosios, tiek gynybinės branduolinės strategijos, kuri yra karinės strategijos atšaka, plėtotei. Buvo siekiama branduolinius ginklus kaip priemonę pritaikyti politiniams tikslams pasiekti. Ši karinė strategija išsiskiria tuo, kad dėl naikinančios branduolinių ginklų, kaip priemonės, galios šio ginklo panaudojimas, siekiant tikslo yra sunkiai įmanomas⁴⁵, tačiau disponuojant šiuo ginklu politiniai tikslai vis tiek yra daug lengviau pasiekiami.

Branduolinės strategijos gali varijuoti nuo atgrasinimo, lankstaus atsako iki masinio atsako. Vis dėlto visų jų tikslas yra balanso išlaikymas. Nes, anot Gary L. Guertner⁴⁶, branduolinio karo laimėjimas yra mažai reikšmingas, žinant jo pasekmes.

Materialiojo ir idėjinio veiksnio įtaka strateginiam planavimui

Daugelis strategijos teoretikų yra racionalizmo atstovai. Tad dalyvavimas diskusijoje strateginio planavimo tema reikalauja prisijungimo prie vienos iš jų stovyklų. Nepasitenkinimas tokia disciplinuojančia

⁴² V. Urbelis, 59.

⁴³ Carl H. Builder, 78.

⁴⁴ Atgrasinimo strategija yra daugiau gynybinio pobūdžio, tačiau atgrasinimas atpildu yra gynybinio - puolamojo pobūdžio.

⁴⁵ Remiantis MAD (ang. mutual assured destruction) principu.

⁴⁶ Gary L. Guertner, „Offensive Doctrine in a Defense-Dominant World”. 1985.

<<http://www.airpower.au.af.mil/airchronicles/aureview/1985/nov-dec/guertner.html>> [Žiūrėta 2008 02 03].

teorinio mąstymo erdve⁴⁷ įgalino atsirasti tiek naujoms tarptautinių santykių teorijoms, pateikiančioms kitokią žiūrą į tarptautinius santykius bei pačios tarptautinių santykių teorijos disciplinos reviziją, tiek derinti tarpusavy tokius skirtingus požiūrius kaip konstruktyvizmas ir strateginės studijos, kam vargiai pritaria tiek radikalūs konstruktyvistai, tiek kraštutiniai realistai. Vis dėlto idėja, jog strateginį planavimą lemia ne tik materialieji, bet ir idėjiniai veiksniai, įvairiomis formomis atsispindi naujausiuose darbuose⁴⁸. Idėjinių ir materialių veiksmų suderinamumui iš dalies pritaria neoliberalai (kauzalinis požiūris) bei nuosaikūs konstruktyvistai, iš kurių Alexander Wendt plačiau aptarė idėjinių ir materialių veiksmų santykio formas.

Kaip jau buvo minėta, realistai tarptautinius santykius supranta per galios ir nacionalinio intereso kategorijas, kai galia, tai kariniai pajėgumai, o interesas, tai egoistinis valdžios saugumo ar turtų troškimas. Neoliberalai kaip dar vieną svarbų veiksni tarptautinei politikai įvardijo institucijas. Tad tiek neorealistai, tiek neoliberalai, kalba apie galią, interesą bei dažniausiai ir institucijas kaip apie materialius veiksmus.⁴⁹ „Nepaisant šio materialistinio konsensuso, daugybė TS mokslininkų šiandien akcentuoja ketvirtąjį veiksni, t.y. „idėjas“. Tokio akcento pradininkais laikytini Snyderis, Bruckas ir Sapinas⁵⁰.

Egzistuoja „dvi idealizmo – materializmo debatų formulavimo galimybės. Vyraujantis požiūris politikos moksle yra – traktuoti idėjas kauzališkai kaip (tipiškai įsiterpanti) „kintamąjį“, kuris paaiškina tam tikrą elgesio proporciją, nepriklausančią nuo galios, interesų ir institucijų padarinių“⁵¹. Vis dėlto, anot Wendt, „problema yra ta, kad jis [kauzalinis požiūris] idealistus diskriminuoja daugiausia priskirdamas materialistams karo ir konflikto tyrimus, kas, atrodo, ypač atitinka jėgos ir intereso paaiškinimus“. Toks požiūris akcentuoja galią ir interesą kaip bazinius kintamuosius⁵². O idėjos teįgauna skatinamąjį ar stabdantįjį poveikius, bet neformuoja nei pačios galios nei intereso. Tad A.Wendt daugiausia dėmesio vis dėlto skiria antrajai debatų formulavimo galimybei, kurios padarinys yra dar didesnis iššūkis materializmui. Šis „socialinis konstruktyvistinis požiūris tiria, kaip pirmiausiai idėjos sudaro šias [galios ir intereso] tariamai „materialias“ priežastis.“⁵³T.y. jis tvirtina, jog galia, interesas ir institucijos yra suformuotos daugiausia iš idėjų.

Anot Wendt, „tik maža dalis iš to, kas sudaro interesus, iš tikrųjų yra materialiai. Interesus sudaranti materialiai jėga yra žmogaus prigimtis. Likusi dalis yra idėjinė: schemas ir diskusijos, kurios savo ruožtu yra sudarytos iš bendrų idėjų ar kultūros“⁵⁴. Wendt teigia, jog „interesai turi būti laikomi „schemomis“, „scenarijais“ ar „pavaizdavimais“, kurie yra pažinimo struktūros [...] Daugelis schemų yra tiesiog tikėjimai apie pasaulį, visiškai nesusiję su norais. Kitos schemas yra tikslai arba norai, suteikiantys energiją veiksmui.[...]

⁴⁷ Dovilė Jakniūnaitė, „Naujosios tendencijos tarptautinių santykių teorijoje: konstruktyvizmas, postmodernizmas, virtualizmas“, *Politologija 2001(1)*. Vilnius: Vilniaus Universitetas, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas, 2001, 53.

⁴⁸ Michael Barnett, „Culture, Strategy and Foreign Policy Change: Israel's Road to Oslo“. University of Wisconsin.

⁴⁹ Alexander Wendt, *Tarptautinės politikos socialinė teorija*. Vilnius: Eugrimas, 2005, 104.

⁵⁰ Richard Snyder, H.W. Bruck, Burton Sapin, *Decision – Making as an Approach to the Study of International Politics*. Princeton: Princeton University Press, 1954.

⁵¹ A. Wendt, 106.

⁵² Ten pat

⁵³ Ten pat, 107.

⁵⁴ Ten pat, 128.

[tad] tie, kurie aiškina kaip susidaro norai, daugiau dėmesio turėtų skirti kultūrai ir jos santykiui su pažinimu, o ne biologijai [materializmui]“.⁵⁵ Taip pat interesų formavimui didelę įtaką daro identitetas (kuris yra idėjų rinkinys)t.y.: tai, kuo subjektas save laiko, nulemia tai, kokius interesus jis prisiskiria.⁵⁶ Tad akivaizdu, jog valstybės interesus ir taip pat veiksmus nulemia ne vien tarptautinė sistema⁵⁷, bet ir identitetas.

Be galios ir intereso buvo paminėtas dar vienas elementas - institucijos, kurias, anot Wendt, vienareikšmiškai „sudaro normos ir taisyklės, kurios yra idėjiniai reiškiniai“⁵⁸.

Vis dėlto Wendt siūlo visiškai neatsisakyti materializmo, tvirtindamas, jog brutali materialios jėgos sukelti tam tikrų padarinių galios ir intereso formavimui bei „turi mažiausiai trejų savybių savarankišką poveikį tarptautiniam gyvenimui:

1. Subjektų materialių jėgų pasiskirstymas veikia tam tikrų padarinių atsiradimo galimybę ir tikimybę. Kariniu aspektu silpnos valstybės paprastai negali užkariauti galingų, o galingos valstybės paprastai gali užkariauti silpnąsias, taigi karinės jėgos balansas [siektinas silpnosios] apsunkina bet kokią užkariavimą.“⁵⁹ Šis poveikis gali būti bet kada aktyvuotas, dėl to jis laikytinas materialiu.

2. „Materialių pajėgumų „sudėtis“, ypač jų įkūnijamos technologijos pobūdis, turi panašius – varžantį ir įgaliojantį – poveikius.[...] [pavyzdžiui] Tankais ginkluota kariuomenė paprastai nugalėti ietimis ginkluotą kariuomenę“⁶⁰.

Taip pat „kartą atsiradęs technologinis artefaktas pasižymi vidine materialia galia, o tai daro įmanomą tolesnę technologijos plėtrą“, kuri jau priklauso nuo subjektų norų ir įsitikinimų.⁶¹

3. Geografija ir gamtos išteklių sukelti įvairių padarinių, todėl, Wendt nuomone, „konstruktyvizmas neturi veikti taip, „tarsi gamta nieko nereikštų““.⁶²

„Kitaip tariant, net tinkamai nuo jų socialinio turinio išvalytos brutali materialios jėgos – tikroji „materiali bazė“ – vis dar gali turėti savarankišką poveikį ir apibrėžti „visų subjektų galimos veiklos išorines ribas bei įvairių pasirinkimų, reikalaujančių fizinės veiklos, reliatyvius kaštus“⁶³, nepriklausomai nuo to, ar subjektai tai suvokia. Šis poveikis sąveikauja su interesais ir kultūra, kad nukreiptų socialinę veiklą viena, o ne

⁵⁵ A.Wendt, 135-136.

⁵⁶ D. Jakniūnaitė, 58.

⁵⁷ Nors radikalus konstruktyvizmas atmeta tarptautinės sistemos poveikį valstybės interesų formavimui (apie tai: D. Jakniūnaitė, 59), manau, dėl tos priežasties, jog identitetas yra konstruojamas santykiyje su „kitu“, tarptautinei sistemai turėtų būti pripažįstama kaip turinti įtakos minėtam procesui.

⁵⁸ A. Wendt, 109

⁵⁹ Ten pat, 123

⁶⁰ A. Wendt, 124

⁶¹ Ten pat, 124

⁶² Ten pat

⁶³ Ten pat, 124-5, cituota iš M.J. Peterson, „The multiple knowledge bases of the study of international relations“. University of Massachusetts – Amherst, 1997.

kita linkme. [...] [Tad] materialių jėgų daromas poveikis visiškai priklauso nuo jų sąveikos su idėjomis⁶⁴. Be pastarųjų sistemoje nevyktų joks judėjimas.⁶⁵

Tad daroma išvada būtų tokia, kad: „galios reikšmė ir interesų turinys *daugiausia* priklauso nuo idėjų⁶⁶, o „materialių pajėgumų pasiskirstymas ir sandara visada padeda apibrėžti mūsų veiksmų galimybes“⁶⁷, tad įtakoja intereso formavimą.

Be to, bendros idėjos gali būti laikomos visuomeninėmis normomis. Normos tarptautiniuose santykiuose leidžia tikėtis tam tikrų nustatytų ir numatomų veikėjo veiksmų. Taigi taisyklės ir normos laikomos veikėjų kuriamais socialiniais konstruktais, kurie riboja bei įprasmina pačių veikėjų veiklą.

Apibendrinimas

Aptarime atsiskleidžia tai, kad Irano vykdoma strategija yra priklausoma nuo kelių pagrindinių kintamųjų: ji yra įsiterpusi į strateginį kontekstą, t.y. jos pobūdis neabejotinai yra sietinas su vidiniais veiksniais ir taip pat priklauso nuo tarptautinės sistemos, priešinikų pozicijų. Nors pastaruoju metu tarp šalių vykstančios konfrontacijos atsiremia į „limituotą karą“, vis dėlto JAV vykdoma prevencinė doktrina bei Izraelio agresija, nukreipta prieš Iraną, kuria egzistencines grėsmes šiai valstybei. Galios skirtumai tarp konfrontuojančių valstybių suformavo asimetrinę strategiją: Iranas siekdamas užpildyti galios vakumą privalo veikti ne tik netradicinėmis priemonėmis, bet ir blefuoti. Tad jo strategija gali remtis ne tik į turimas bet ir į reikiamas įveikti priešininkui priemones. Taip pat itin svarbūs tampa tokie neapčiuopiami išteklių kaip drąsa, ryžtas, pasiaukojimas ir t.t.

Aptarime atsiskleidžia ir tai, kad valstybės strateginis planavimas yra veikiamas ne vien materialiuoju veiksniais (technologijų pobūdis, gamtiniai išteklių ir t.t.), kurie apibrėžia veiksmų galimybes, bet ir idėjinio veiksnio (idėjų, normų, taisyklių sistema), kurie kuria lygiai tokį pat varžantį poveikį kaip ir materialieji.

Veikiami šių veiksmų tarptautinių santykių subjektai idėjas vienas apie kitą ima laikyti teisingomis ir tai lemia jų elgseną, pavyzdžiui.: JAV ir Iranas tiki, kad jie yra priešai ir net pasikeitus aplinkybėms toks tikėjimas gali išlikti - ir tai lemia jų veiksmus. Šis žinojimas gali tapti konstanta, nuo kurios priklausys visi kiti interesai, sprendimai ir veiksmai. O jų pobūdis priklausys tiek nuo turimų materialiuoju, tiek idėjinio galimybių.

⁶⁴ A. Wendt, 125. Sakykim, gamybinės jėgos turėtų būti pripažįstamos kaip materialioji bazė, tačiau gamybos santykiai yra idėjinis reiškinys. Taip pat griovimo/ naikinimo būdai ar santykiai negali būti suprantami kaip materialioji bazė, jie susideda iš idėjų.

⁶⁵ Tai atsispindi ir A. Wendt kritikoje Waltz, kai jis teigia, jog Waltz, svarbus yra tik pajėgumų pasiskirstymas, o valstybių savybės, pavyzdžiui, ideologija, ar karingumas, bei valstybių tarpusavio santykių kokybė, pavyzdžiui, draugystė ar priešiškus, neturėtų būti įtraukiamos į struktūros apibrėžimą. Vis dėlto, buvo neišvengta intereso (motyvacijos) kategorijos, be kurios sistemoje nevyktų joks judėjimas. Tad interesų pasiskirstymas padeda sukurti galios reikšmę. (A. Wendt, 127).

Pavyzdžiui, gamybinės jėgos turėtų būti pripažįstamos kaip materialioji bazė, tačiau gamybos santykiai, griovimo/ naikinimo būdai ar santykiai yra idėjinis reiškinys.

⁶⁶ A. Wendt, 108.

⁶⁷ Ten pat, 126.

2. Vidinių ir išorinių grėsmių bei ambicijų įtaka strategijos pobūdžiui

(*Irano motyvų išskyrimas*)

Irano strateginiams pasirinkimams strategijos formavimo ir funkcionavimo laikotarpiu lemia Irano strateginis kontekstas, kuris yra visuma tiek skatinamojo, tiek varžančio⁶⁸ pobūdžio veiksnių. Tad Irano strateginio konteksto tyrimas bei juo remiantis galimų motyvų suformulavimas gali nubrėžti pagrindines Irano pasirinkimų gaires.

Pagrindiniais motyvais šioje dalyje įvardijami saugumo siekis, kurį sukelia grėsmių pojūtis⁶⁹, ir ambicijų įgyvendinimo siekis. Šie motyvai skatina formuotis gynybinio ar puolamojo tipo strategijos. Daugiausia atveju išlikimo siekis yra nesuderinamas su ambiciniais tikslais, tad kiekviena valstybė, anot A.Maslow⁷⁰, duotoje situacijoje sudaro savo siekių hierarchiją. Tad vienas iš tikslų: saugumo siekis arba ambicijų įgyvendinimo siekis - bus labiau prioretizuojamas.

Be to, kokio tipo - gynybinio ar puolamojo - strategiją formuos valstybė priklausos ne tik nuo tuo metu susiklosčiusios situacijos, bet ir nuo to, kokio elgesio tipo tai valstybė: status quo ar revizionistinio. Kitaip tariant, valstybės elgesys yra apibrėžtas jos strateginės kultūros. Tačiau ar veiksmai bus suderinti su strategine kultūra, ar ji bus keičiama priklausos nuo valdančiųjų.

Irano Islamo Respublikos Konstitucijoje yra įteisinta, kad daugiausiai galių turi Aukščiausiasis lyderis ajatola Ali Khamene'i. Jis yra pagrindinis užsienio ir vidaus politikos strategas bei sprendimų priėmėjas. Jis skiria Tikslingumo Tarybos⁷¹ (ang. Expediency Council) ir Sargų Tarybos narius. Deleguoja savo atstovą į Aukščiausią Nacionalinio Saugumo Tarybą, formuojančią saugumo bei branduolinę politiką, bei visos trys valdžios: įstatymo leidžiamoji, vykdomoji bei jurisdikcinė, yra atskaitingos jam. Aukščiausiam lyderiui yra pavaldi armija, saugumo organai, įstatymų vykdymo priežiūros pajėgos.

Renkamai valdžiai priklauso Ekspertų Asamblėja (ang. Assembly of Experts), kurią sudaro 86 iš vyriausybės patvirtinto kandidatų sąrašo išrinkti dvasininkai *mudžtahid'ai*⁷², tarp kurių yra ir tradicionalistų, ir reformistų. Khamene'i yra atskaitingas Ekspertų Asamblėjai, kuri turi teisę jį nušalinti ir išrinkti kitą lyderį.

Renkamam prezidentui yra pavaldūs ministrai bei jis kuruoja užsienio politiką, nors atskaitingas visada išlieka Ajatolai. Atskaitingumas mažėja, jei Ekspertų Asamblėjoje dauguma yra jo politikos rėmėjai. 1989 m. Konstitucijos pakeitimas išplėtė prezidento galias, panaikinant ministro pirmininko instituciją.

⁶⁸ "Strategic Leadership and Decision Making". *National Defense University*. <<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/ndu/strat-ldr-dm/pt1ch2.html>> [Žiūrėta 2008 02 03].

⁶⁹ Darbe bus aptariamos ne tik išorinės, bet ir vidinės grėsmės. Nes, anot A. Wendt, pagrindinė valstybių funkcija yra išorės gynyba ir vidaus tvarka. Be vidaus tvarkos, sudėtingu tampa ir kitų interesų siekimas.

⁷⁰ Abraham Maslow, *Toward a Psychology Of Being*. New York: Van Nos Reinhold, 1968.

⁷¹ Aukščiausio lyderio patariamasis bei tarp Sargų Tarybos ir Parlamento tarpininkaujantis organas.

⁷² *Mudžtahid* – tai islamo mokslininkas, kompetetingas komentuoti Dievo įstatymą (šaria).

Vidinių grėsmių pobūdis ir pasiskirstymas

Irano vidinių grėsmių spektras yra ganėtinai platus. Jos kyla tiek iš sociumo ir yra determinuotos multinacionalumo, ideologinio, socialinės nelygybės, išsilavinimo lygio ir kt. veiksnių, tiek iš valdžios atstovų tarpusavio santykio.

Tad vienos iš grėsmių šaltinis yra tas, kad Iranas priklauso daugianacionalinių⁷³ valstybių grupei. Pagal smulkesnį kategorizavimą jį galima priskirti pogrupei multinacionalinių valstybių, kurios apjungė daugelį nacijų ir prie kurios sienų formavimosi proceso prisidėjo kolonijinės jėgos.⁷⁴ Toks priskyrimas, anot O. Klineberg, padeda geriau identifikuoti grėsmes, su kuriomis turėtų susidurti multinacionalinė valstybė.⁷⁵

Taip pat toks priskyrimas turėtų suponuoti, kad, esant valstybės susiskaidymui, jis turėtų vykti etniniu pagrindu. Vis dėlto O.Klineberg pamini, jog tokia tendencija gali neegzistuoti, nes multinacionalinio sociumo struktūrai labai svarbus veiksnys yra religinė priklausomybė: religinis identifikavimasis su viena religija gali vienyti kelias tautines grupes. Be to, kuo didesnis religinis intensyvumas, tuo mažiau svarbūs etniniai skirtumai.

Neabejotinai, Islamo revoliucija bei jos pirminis idealizmas dar labiau sustiprino religinio identiteto svarbą. Buvo propaguojamos idėjos Islamo valstybę suvokti ne kaip teritoriškai apibrėžtą valstybę, o kaip išsiplėtusią per kitus musulmoniškus kraštus musulmonų *umq*⁷⁶, kaip priešstatą nacionalinių valstybių – vestfališkajam - pasaulio modeliui⁷⁷. Nors vėliau buvo atsisakyta dalies idealizmo ir priešais imta identifikuoti ne vien vakarų valstybes, bet ir *umai* turėjusias/turėsiančias priklausyti šalis bei vidaus vienetus, suvokimo savęs kaip vieningos *umos* idėja, neabejotinai, buvo fiksuota visuomeninėje sąmonėje.

Dezintegruojantis veiksnys šiame kontekste yra religijos tiesų suvokimo skirtumai⁷⁸. Fundamentalistai gali itin nepalankiai vertinti nepraktikuojančius musulmonus ar progresyvius islamistus. Taip pat šalia dvylikininkų šiizmo egzistuoja ir *sunī* islamas bei kitos religijos.

Be abejonės, negalima vienareikšmiškai teigti, kad regioninis – etnis susiskaldymas, Iranui tapus Islamo Respublika ir identifikuojantis per šiizmą, nebeegzistuoja. Vis dėlto jis retai pasiekia „rasės lygmenį“⁷⁹. Taip

⁷³ Etninė sudėtis: persai 50%, azerai 24%, gilaki ir mazandarani 8%, kurdai 7%, arabai 3%, lurai 2%, balučiai 2%, turkmėnai 2%, kiti 2%. (CIA duomenys. < <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/print/ir.html> > [Žiūrėta 2008 02 03]).

⁷⁴ Vis dėlto šis priskyrimas gali atrodyti netikslus, turint omeny tai, kad šių dvylikininkų Iranas, Safavidų imperijos pavadinimu, su labai panašiomis sienomis susiformavo dar 1501m. Antra vertus, kolonialistinių jėgų įvykdytas Kurdistano padalijimas į tris dalis, nesuteikiant ~35mln. tautai 1920m. Sevro sutartimi žadėtos valstybės, sukėlė didelį šios tautos pasipriešinimą, matomą ir dabar Irane per partijų veiklą. (Irane gyvena apie 6.8mln. kurdų) Pakankamai neramumų sukėlė ir tuometinės SSRS iniciatyva atplėšti dalį Azerbaidžano iš Irano teritorijos, kitą paliekant Irano sudėtyje. Be to, nors gentys bendra istorija dalijasi jau šešis šimtus metų, jos yra labai skirtingos savo etnine, kalbine, kultūrine bei religine prasme.

⁷⁵ Otto Klineberg, „The multi – national society: Some research problems“. *Social Science Information*, 1967(6), 82. <<http://ssi.sagepub.com>> [Žiūrėta 2008 02 03].

⁷⁶ Arab. bendruomenė

⁷⁷ Jalil Roshandel, „Iran’s Foreign and Security Policies: How the Decisionmaking Process Evolved“, *Security Dialogue*. Oslo: International Peace Research Institute, 2000, 106.

⁷⁸ O. Klineberg, 82.

⁷⁹ Kai tarp „savęs“ ir „kito“ daroma labai ryški skirtis, prilygstanti rasiniam skirtumui (O. Klimberg, 84). Taip gali atsitikti nebent tuomet, kai išskirtinumo/ skirtingumo idėjos yra skatinamos Kas atsitiko pvz. su Irano kurdais arba azeriais, kai juos II Pasaulinio karo

pat separatizmas etniniu pagrindu Irane yra daugiau ar mažiau susijęs su religija, t.y. etnokonfesinio pobūdžio. Ir jis gali kilti etnokonfesinei grupei jaučiantis mažuma ne vien dėl savo skaičiaus, bet ir dėl statuso⁸⁰ valstybėje. Taip atsitiko su kurdais sunitais, balučiais, turkmėnais ir arabų sunitų grupėmis bei dalimi azerų, kurie šiuo atveju dėl sunitų islamo išpažinimo, nepripažįsta ir imamoto doktrinos, kas juos daro atskirtaisiais ne tik nuo šiitų daugumos, bet ir nuo valstybinės šiitiškos sistemos. Panašų ignoruojamos mažumos statusą šiitų valstybėje užima ir kitų religijų: zoroastrizmo, judaizmo, krikščionybės bei *baha'i* religijų - atstovai. Taip pat dalis kurdų ir afganistaniečių, nors ir išpažįstančių *ši'ah* islamą, vis tiek yra diskriminuojami etniniu pagrindu.

Tiek afganistaniečiai, iš dalies kurdai kaip etninės grupės, tiek zoroastriečiai, krikščionys ar judėjai kaip religinės yra „mažumos per prievartą“⁸¹. Jų statusas, dėl diskriminacijos patiriamos iš valstybės pusės, yra žemesnis. Toks mažumų teisių diskriminavimas iš dalies yra įteisinamas net Irano Islamo respublikos Konstitucijoje (nors kitų skyrių nurodymai tai pakoreguoja). 10 skyriuje, 152 straipsnyje⁸² yra sakoma, kad pagrindinis tikslas yra „užtikrinti šalies nepriklausomybę, teritorinį integralumą bei visų musulmonų teises“. Afganistaniečių, kurie yra musulmonai, atvejis yra kitokio pobūdžio, bet vis tiek neatskiriamas nuo valstybinės diskriminacijos.

Taip pat nacionalinių grupių veikla bei įtaka valstybei gali skirtis priklausomai ar jos yra regioninės grupės (susietos su konkrečia teritorija) ar pasklidusios; ar jos išsikūrusios valstybės gilesnėse teritorijose ar pasienio zonose ir turinčios galimybę kontaktuoti su kitos valstybės teritorijoje esančia savo grupės atskirta dalimi.

Tad generalizuojant galima tarti, jog nacionalinių grupių ribos gali sutapti su lingvistinėmis, religinėmis bei kultūrinėmis ribomis, tačiau dažniausiai tokių ribų išskyrimas neatspindi kompleksiškos ir komplikotos realybės, kur atskiros kategorijos persidengia ir atlieka tiek vienijantį, tiek skaldantį vaidmenį. Tokia sudėtinga sistema pati savaime nekelia grėsmių, jos sukuriamos skirtingų grupių apjungimo etape, kai apjungėjas (šiuo atveju Irano valdžia) hierarchizuoja individų ypatybes ir tai įteisina net Konstitucijoje.

Dar vienas grėsmės šaltinis Irane be multinacionalizmo, tai ideologinių įsitikinimų spektras. Be abejo, jis gali būti susijęs ir su multinacionalumu. Neabejotinai, Islamo respublikoje valstybingumo idėjos yra neatsiejamos nuo dvylikininkų šiizmo ideologijos bei jos lygmenų: islamistai vs tradicionalistai. Vis dėlto dar egzistuoja ir monarchistinės, anarchistinės, demokratinės idėjos. Jos ir yra vienas iš didžiausių iššūkių Islamo Respublikos ideologijai, o tuo pačiu ir tokios valstybės, kokia ji yra dabar, išlikimui.

Aptarta įvairovė bei valstybinė prioritetų sistema skatina valstybės dezintegraciją.

metu rėmė ir jų separatizmą skatino SSRS; Panaši situacija susidarė ir dabar, Irako kurdams skatinant Irano kurdus atnaujinti savo separatistinį judėjimą.

⁸⁰ O. Klineberg, 86.

⁸¹ Ten pat, 89.

⁸² Irano Islamo Respublikos Konstitucija. <<http://www.iranonline.com/iran/iran-info/Government/constitution.html>> [Žiūrėta 2008 02 03].

2.1.1. Vidaus grėsmės

Susidariusios interesų, etniškumo ar religijos pagrindu grupės, kaip jau buvo minėta, savo veikla gali kelti įtampas tiek visuomeniniuose sluoksniuose, tiek tarp visuomenės ir centrinės valdžios, ar centrinės valdžios viduje. Ir šios įtampos gali tapti grėsmės šaltiniu valstybei.

Etninės grupės. Vienas iš grėsmės šaltinių Islamo Respublikai yra etninės – separatistinės, regioninio tipo grupės. Jų separatistinės idėjos, pavojingos valstybės integralumui, yra, viena vertus, šių grupių valstybingumo siekio pasekmė, antra vertus, determinizmuotos pačios Irano valstybės diskriminacinės politikos. Didelę įtaką taip pat turi Irako ir Afganistano nestabilumas.

Didžiausios ir atitinkamai daugiausiai problemų valstybės integralumui keliančios etninės grupės yra azerai, kurdai, arabai, balučiai. Praeityje jos pasižymėjo (ypač azerai bei kurdai) gerai organizuota, institucionalizuota separatistine kova. Vėliau ilgą laiką buvo išsivyravęs atoslūgis: grupės reikalavo, kaip jos pačios teigia, tik geresnio teisių užtikrinimo bei sparčiai (ypač azerai) integrovosi į visuomenę. Vis dėlto istorinės nuoskaudos dėl žiauraus separatistinių judėjimų malšinimo bei nepasitenkinimas dėl dabartinės valstybės politikos jų atžvilgiu⁸³, išlieka.

Pastaruoju metu daugiausiai neramumų kyla Šiaurės Vakariniėje Irano dalyje, apgyventoje kurdų. Irako Kurdistano dalinai autonominio vieneto susikūrimas iššaukė kelis Irano saugumo pajėgų ir kurdų susirėmimus. Be to baiminamasi, kad kadaise ypač aktyvus separatistinis judėjimas gali vėl atsinaujinti. Ypač todėl, kad pastaruoju metu sulaukia vis daugiau paramos iš Irako Kurdistano. 2008 m. balandžio 13 d. Šiaurės Irake įsikūrusi kurdų sukilėlių grupuotė "Pejak" ("Kurdistano laisvo gyvavimo partija"), kuri yra Kurdistano darbininkų partijos (PKK) - kurdų sukilėlių judėjimo antiiranietiška atšaka, pagrasino Irano teritorijoje sprogdinti bombas, jei Teheranas nesustabdys prieš kurdus nukreiptos politikos. Tokie grasinimai atrodo rimti, nes jau kovo mėnesį partizanai sugebėjo patekti į Mahkuko ir Mirjuvano miestus Irano Šiaurės Vakaruose bei nukauti dešimtis iranietiškių kareivių. Tokie incidentai skatina sukilti ir pačius Irano kurdus.

Antroji separatistinė grupė, kelianti grėsmę – tai palei Irako sieną, nafta turtingam Irano regione Kuzestane gyvenantys arabai. Ilgą laiką buvę integrali Irano visuomenės dalis, pastaruoju metu, augant

⁸³ Nors Irano Respublikos Konstitucijoje, 3 skyriaus 19 straipsnyje skelbiama, kad: „visi Irano žmonės, nepriklausomai nuo jų etninės ar gentinės grupės, kuriai jie priklauso, turi lygias teises; spalva, rasė, kalba ir kita nesuteikia jokių privilegijų“, tautinės mažumos tikina susiduriančios su diskriminavimu: mokyklose nemokoma jų kalba, nėra leidžiama įsidarbinti vyriausybės tarnybose, valdžia neinvestuoja į jų apgyventų regionų infrastruktūrą, socialinę apsaugą, nesiekia sumažinti nedarbo lygio. Teigiama, kad yra vykdomas politinis persekiojimas, kruvini susidorojimai su taikiais demonstracijų dalyviais, nuosavybės nusavinimas, neteisėtas įkalinimas bei judėjimo laisvės suvaržymas („Iran: New government fails to address human rights”. 2006.

<<http://news.amnesty.org/index/ENGMDE130132006>>; ir “Iran’s Ethnic Groups”. 2006. <<http://www.cfr.org/publication/12118/>>). Taip pat Konstitucijos 26 straipsnyje yra užtikrinama: „partijų, visuomeninių, politinių ar profesinių asociacijų, religinių bendruomenių kūrimasis yra leidžiamas...“, be to kituose straipsniuose yra pabrėžiama, kad jų veikla negali būti niekaip ribojama ar sekama, tačiau minėtas 26 straipsnis taip pat nustato sąlygas tokių sąjungų kūrimuisi: „...jei jos nepažeidžia valstybės nepriklausomybės, laisvės, nacionalinio vientisumo, islamo normų ir pamatinių Islamo valstybės idėjų“. Toks sąlygų spektras leidžia lengvai įstatymiškai pagrįsti priemones naudojamas prieš etninių mažumų judėjimą.

įtampoms tarp šiitų ir sunitų, bei palaikomi Irako arabų, jie ėmė reikalauti daugiau autonomijos. Pirmieji smurtiniai susirėmimai, nerimstantys ir iki šiol, įvyko 2006 m. pavasarį, pasibaigę masiniais suėmimais.

Neabejotinai, tokie atsinaujinantys neramumai kuria įtampas tarp valdančiųjų ir visuomeninių grupių. Taip pat pastaruoju metu vis daugiau socialinių problemų kelia didelė afganistaniečių imigracija bei jų koncentravimasis sostinėje.

Socialinės grupės. Visuomenės struktūra bei sąmoningumas kito priklausomai nuo politinės sąrangos. Paskutiniųjų šachų valdymo laiku (iki 1979 m.) socialinis statusas priklausė nuo politinių ryšių⁸⁴. Deja, tokia sistema, kaip teigiama, įtakojo daugelio nepasitenkinimą. Viena iš pagrindinių Islamo revoliucijos priežasčių buvo didžiulės vidurinėsios ir žemiausios klasės nepasitenkinimas tuo, kad valstybės gėrybių perskirstymas vyko tik elitiniame rate. Nors po Revoliucijos valstybės struktūra pakito: buvo atsigėžta į tas visuomenės mases, kurios rėmė ir vykdė Revoliuciją - minėta nepasitenkinimą kelianti tendencija vis dar egzistuoja.

Mohammad Khatami valdymo pobūdis, nuosaiki politika, vykdytos reformos, visuomenės liberalizacija leido iškilti dar vienai klasei – intelektualų. Ši grupė tapo didžiausiu iššūkiu Islamo Respublikai. 2005 m. prezidento rinkimuose M. Khatami pakeitęs daug ekstremalesnių pažiūrų dabartinis prezidentas Mahmudas Ahmedi-Nedžadadas bando vėl suveržti Khatami atlaisvintus visuomenės varžtus. Deja, visuomenės nepasitenkinimą aiškiai galima matyti iš studentų maištų, intelektualų ir reformistinių pažiūrų visuomenės narių judėjimų.

Religinės bei ideologinės grupės turi būti aptartos jų neatsiejant, nes religinė ideologija siūlo tradicionalistinę bei reformistinę - islamistinę perspektyvas, o kitos ideologijos dažniausiai siejamos su reformistiniu sekuliarumu. Tradicionalistų ir reformistų (islamistų ar sekuliarių) prieštata geriausiai atskleidžia įtampas centrinėje valdžioje.

Visose trijose valdžiose: įstatymo leidžiamojoje, vykdomojoje bei jurisdikcinėje, vyrauja įtemptas santykis tarp tradicionalistų bei reformistų. Po 2005 m. vykusių prezidento rinkimų, o vėliau ir Ekspertų Asamblėjos bei Parlamento rinkimų, nebe tik nerenkama valdžia, bet ir renkama vėl priklauso tradicionalistams. Tačiau įtampos tarp dviejų šių grupių ir toliau neslūgsta. Pirma, dėl to, jog tradicionalistai ir toliau aktyviai dalyvauja politiniuose procesuose, antra, dėl to, kad šios stovyklos viduje yra stipriai susiskaldžiusios ir, trečia, todėl, kad kai kuriais klausimais tradicionalistai tampa reformistais ir atvirkščiai. Tad jėgų pusiausvyra yra nestabili ir išblaškyta. O Aukščiausiam lyderiui nepakanka religinės kvalifikacijos bei asmeninio autoriteto, kad suvienytų tradicionalistus.⁸⁵

⁸⁴ Tokia politinio elito ir visuomenės tarpusavio priklausomybė buvo išreikšta per politikų narystę eilėje ekonominių organizacijų. Jie valdė stambias įmones, atstovavo fizinių bei juridinių asmenų interesus. Toks santykis egzistavo tiek valstybės, tiek miestų ar kaimų mastu. (Dėl to buvo ypač vertinamas išsilavinimas, kaip veiksnys galintis padėti patekti į reikiamą aplinką).

⁸⁵ „Iran: The Struggle for the Revolution's Soul”, *International Crisis Group Middle East Report N°5* . 2002 08 05.

<<http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=1673&l=1> >[Žiūrėta 2007 10 17].

Naujai išrinktas prezidentas Mahmudas Ahmedi-Nedžadadas taip pat priklauso tradicionalistų stovyklai. Vis dėlto neretai svarstoma, kad jo ir ajatolos Khamene'į (taip pat tradicionalisto) pažiūros gerokai skiriasi. Tik atėjęs į valdžią prezidentas ėmė keisti užsienio politiką: priėmė griežtesnę poziciją branduolinės programos klausimu, bendradarbiavimo santykius su Vakarais pakeitė konfrontaciniais. Buvo atleista visa derybų grupė, jos vadovas, o kartu ir Aukščiausios Nacionalinio Saugumo Tarybos sekretorius Ali Khamene'į patikėtinis Ali Laridžani⁸⁶ bei keturiasdešimt Irano įgaliotųjų ambasadorių buvo atšaukti iš diplomatinių atstovybių. Kaip atsakas į tokią M.Ahmedi-Nedžado politiką sekė ajatolos Khamene'į įsakas sustiprinti jo skiriamos Tikslingumo Tarybos galias, įpareigojant ją tvirtinti prieš priimant įstatymų leidžiamosios, vykdomosios bei jurisdikcinės valdžių sprendimus. Šiai Tarybai vadovauti buvo paskirtas buvęs pragmatinių pažiūrų prezidentas Hašemi Rafsandžani.

Antras išskirtinas nesutarimas yra dėl užsienio politikos pobūdžio: po M.Ahmedi-Nedžado pasisakymų apie būtinybę nušluoti Izraelį nuo žemės paviršiaus, sekė Ali Khamene'į kalba, kurioje buvo tvirtinama, kad Iranas nevykdys agresijos prieš jokią tautą.⁸⁷ Taip pat jaučiamas ir šių dviejų politikų nesutarimas dėl branduolinės programos. Akivaizdu, jog Mahmudas Ahmedi-Nedžadadas priklauso tai politikų stovyklai, kurie pasisako už branduolinę programą, nepaisant jos galimų kaštų. Ahmedi-Nedžadadas siekia pakeisti Irano status quo, kad Iranas įgytų daugiau struktūrinės galios, o Ajatola Khamene'į kaip tik siekė ir siekia tą status quo išsaugoti bei išvengti per didelės rizikos. Egzistuoja ir kita nuomonė, kad dabartinė užsienio politika - branduolinės programos tęsimas bei naudojama retorika - yra ne individualios Ahmedi-Nedžado pozicijos išraiška, o konsensu pasiektas sutarimas.

Vis dėlto be prieštaravimų tradicionalistų stovykloje, didžiausios įtampos kyla susidūrus su reformų šalininkais. Tai islamistai, monarchistai, demokratai, liberalai. Dauguma pastarųjų sudaro intelektualų klasę. Jie veikia politiniame lygmenyje, organizuodami partijų⁸⁸ veiklą.⁸⁹ Khatami valdymo laikotarpiu turėję 70% vietų parlamente, per paskutiniuosius rinkimus 2004m. reformistai gavo tik 50 vietų (iš 290), o 2008m. rudenį - 46 vietas. Tokią savo valią išreiškė visuomenė⁹⁰ - atsisakyti reformų, grįžti prie izoliacinės politikos, nutraukti civilizacijų dialogą bei tradicionalistų valdomo Irano. Vis dėlto reformistinių judėjimų veikla nesilpsta, o pastaruoju metu suaktyvėjęs studentų judėjimas prisideda prie visuomenės vieningumo skaldymo, visuomeninės mobilizacijos, reikalingos valdantiesiems įgyvendinti valstybės interesus, stabdymo.

⁸⁶ Jį pakeitė Saeed Jalili, artimas M. Ahmedi-Nedžadui žmogus

⁸⁷ "Iran: Is There a Way Out of the Nuclear Impasse", *International Crisis Group Middle East Report No. 51*. 2006 02 23.

⁸⁸ Dabartinės politinės partijos yra ganėtinai naujas reiškinys Irane. Konservatoriai ir toliau yra labiau linkę dirbti ne per partijos, o per spaudimo grupes, todėl partijos daugeliu atvejų yra suformuojamos tik prieš pat rinkimus ir po jų vėl išardomos. Vis dėlto šiuo metu egzistuoja platus spektras partijų įsitraukusių į politinę veiklą. Jų pobūdis labai įvairus: dalis atstovauja politines idėjas, kiti identitetines grupes.

⁸⁹ Studentų judėjimas „Office of Strengthening Unity“ (OSU); opozicinės grupės: „Freedom Movement of Iran“, „National Front“, „Marz-e Por Gohar“ ir kt.

⁹⁰ Jei tikėsime deklaruojama pozicija, jog Irane vyko demokratiški rinkimai.

2.2. Išorinės grėsmės

Aptariant išorės grėsmes Iranui, galima išskirti net tris grėsmių žiedus: kaimyninių valstybių situacija, regiono šalių pozicija ir vakarų valstybių politika. Vis dėlto, toks kategorizavimas atrodo nereikalingas, žinant, jog pagrindinis grėsmės šaltinis Iranui buvo ir yra JAV politika.

JAV nuo pat įžengimo į Vidurio Rytus, o po Antrojo pasaulinio karo įsitvirtinusi Irane, siekė su Irano ir Saudo Arabijos pagalba įgyti kuo daugiau įtakos regione, o vėliau palaikyti stabilumą jame, kaip reikiama sąlyga efektyviam Sovietų Sąjungos sulaikymo politikos vykdymui. Tokios politikos pasekoje, Iranas ir iš dalies Saudo Arabija bei kitos Vidurio Rytų valstybės tapo ekonomiškai bei politiškai priklausomos nuo JAV ir negalėjo pasipriešinti Izraelio įkūrimui (išskyrus Egiptą, vėliau Siriją, Jordaniją).

Situacija keitėsi po Irane įvykusios 1979 m. Islamo Revoliucijos. JAV demonizavimas ir idealistinis panislamiškas siekis toliau plėsti *umos* ribas ne tik pakeitė JAV pozicijas, bet turėjo įtakos regiono saugumo sistemos kaitai. Vis dėlto minėtas Irano siekis dominuoti ir vadovauti buvo sustabdytas JAV, kai ji ėmė finansuoti Iraką Irano-Irako kare, ko pasekoje abiejų valstybių galia silpo ir tai atstatė JAV pageidaujama stabilumą ir saugumą kitoms regiono valstybėms⁹¹, kurioms Irano – ne arabiškos šiitiškos valstybės - galia ir siekiai atrodė grėsmingi bei galintys jas dezintegruoti, paskatinę šiitų ambicijas.

Tad nuo Islamo Revoliucijos metų santykių dinamika su regiono šalimis vedė prie to, kad Iranas tapo intravertiškas bei vis labiau atsiribojo nuo JAV įtakos, jos politiką įvardindamas pagrindine grėsme Irano suverenumui, integralumui bei siekiams (ką, beje, tvirtina ir ligi šiol).

Irano Islamo Respublikos gyvavimo laikotarpis gali būti vadinamas priešstatos tiek su Rytais⁹², tiek su Vakarais⁹³, tiek su regiono šalimis etapu. Irano valdantieji įvardijo eilę priešų iš visų stovyklų bei Irano Islamo Respublikos Konstitucijoje apibrėžė užsienio politikos tikslus ir pobūdį, kuris atspindi ką Iranas suvokia, kaip pagrindinę grėsmę:

152 Konstitucijos straipsnyje pabrėžiama, kad pagrindinė užduotis yra „nepriklausomybės ir teritorinio integralumo išlaikymas, visų musulmonų teisių gynimas“; bet kokios formos dominavimo (įtakos) vengimas bei neprisijungimo politikos laikymasis. 153 straipsnyje yra išreiškiamas draudimas sudaryti bet kokią sutartį, kuri įtvirtintų užsienio subjektų teisę kontroliuoti Irano gamtinius išteklius, ekonomiką, kariuomenę, kultūrinį gyvenimą ar kitus nacionalinius elementus. 154 straipsnyje teigiama, jog bus

⁹¹ Michael Ryan Kraig, “Forging a new security order for the Persian Gulf”, *Middle East Policy*. 2006 03 22.

⁹² JAV iniciatyva Irane buvo susiklosčiusi tradicija nebendradarbiauti su Rusija, be to buvo smerkiama Rusijos antireliginė politika, vykdoma daugelyje musulmoniškų Sovietinio bloko šalių.

⁹³ Kiek nuosaikesni nei su JAV santykiai klostėsi tarp Europos ir Irano. Tiesa, dialogas buvo nepastovus (daugiausiai dėl to, kad prezidentų pastangas ribojo tas veiksnys, kad armija yra nepavaldi prezidento institucijai, ir dėl jos manevrų kildavo nesusipratimų). Tačiau tiek H. Rafsandžani, tiek M. Khatami skatino tarpkultūrinį dialogą. (Jalil Roshandel, „Iran’s Foreign and Security Policies: How the Decisionmaking Process Evolved“, *Security Dialogue*. Oslo: International Peace Research Institute, 2000, 107).

siekama susilaikyti nuo bet kokio kišimosi į užsienio valstybių reikalus, išskyrus pagalbą nuskriaustiems kovojant prieš privilegijuotuosius, bet kuriam pasaulio krašte.

Taip pat 145 straipsnis atspindi minėtą siekį apsisaugoti nuo užsienio įtakos ir jame skelbiama, jog joks užsienietis neturi teisės tarnauti kariuomenės arba saugumo pajėgose, taip pat jokio pobūdžio karinė bazė negali būti įsteigta Irane, net ir taikiais tikslais.

Ypatingi pokyčiai Iranui kylančių grėsmių spektre įvyko 2001m. JAV pradėjus vykdyti prevencinę - intervencinę politiką.

Dar šio dešimtmečio pradžioje Iranas buvo apsuptas dviejų priešų: iš vienos pusės Talibano režimas Afganistane, iš kitos Sadamo Huseino Irake. Po karo su Iraku (1980-88), kuris baigėsi be taikos sutarties ir su eile teritorinių nesutarimų bei po susidūrimo su Talibanu (1988) Irano santykis su artimiausiomis kaimynėmis buvo komplikotas.⁹⁴ Rugsėjo vienuoliktą ir jos įvykių pasekoje priimta nauja JAV antiteroristinė, antiproliferacinė prevencijos doktrina, kurios realizavimas sunaikino Sadamo Huseino ir Talibano režimus, pakeitė saugumo sandarą regione. Tuo pat metu, 2002m., remiantis Irano nacionalinio pasipriešinimo judėjimo tarybos (Mojahedin-e Khalq, MKO arba MEK) pranešimu apie du TATENA nežinomus branduolinius objektus Irane, jis buvo apkaltintas slapta tęsiantis branduolinę programą ir sulaužęs BGNS (ang. NPT) pasirašymo metu prisiimtus įsipareigojimus. Be to, Iranas tapo viena iš G. Bušo įvardytų blogio ašies valstybių, kuri po JAV prevencinių intervencijų tapo įsiterpusi tarp dviejų JAV demokratijos sklaidos projekto poligonų.⁹⁵ Kas, savaime suprantama, yra potenciali grėsmė Iranui.

Irano geranoriškus signalus dalyvauti dialoge dėl branduolinės programos bei aptarti jo galimą, bet nepripažįstamą įtaką Hezbollah ir Hamas⁹⁶, greit pakeitė visiškai priešinga naujai išrinkto prezidento M. Ahmedi-Nedžado pradėta konfrontacinė politika. Jai įtakos galėjo turėti ne tik konservatorių sugrįžimas į valdžią, bet ir JAV nepajėgumas stabilizuoti Irako ir Afganistano⁹⁷. Tai, be abejonės, yra ir didžiulė grėsmė Irano integralumui bei saugumui, ir kartu galimybė. Nauda, kurią Iranui suteikia minėta situacija Irake, sietina su tuo, jog JAV, kaip atrodo supranta Iranas, nesiryš intervencijai į jo teritoriją, bei yra priversta prašyti Irano pagalbos ir sėsti prie derybų stalo⁹⁸. O grėsmė yra ta, jog Šiaurės Irake kurdams suteiktos teisės, skatina Irano kurdus siekti to paties (toks poveikis, kaip buvo aptarta, matomas jau dabar, atsinaujinant Irano Kurdistano partijų veiklai), o nuolatiniai susirėmimai Irake tarp sunitų ir šiitų, tokius pat veiksmus provokuoja ir tarp Irano etnokonfesinių grupių.

⁹⁴ Bahgat Gawdat, "Iran and the United States: the emerging security paradigm in the Middle East", *Parameters*. 2007 06 22

⁹⁵ M. R. Kraig.

⁹⁶ 2007 m. JAV valstybės departamento ataskaitoje yra teigiama, jog Iranas tebėra aktyviausias terorizmo rėmėjas. Be Irano dar minimos Sirija, Šiaurės Koreja, Kuba ir Sudanas.

⁹⁷ Barry Rubin pateikia prielaidą, kad anti - amerikietiškas yra paremtas tikėjimo, kad JAV silpna. (Barry Rubin, "The Real Roots of Arab Anti - Americanism". <http://www.travelbrochuregraphics.com/extra/real_roots_of_arab_antimamericanism.htm > [Žiūrėta 2007 10 10])

⁹⁸ Irano ir JAV pareigūnai 2008 m. kovo mėn. Bagdade surengė jau ketvirtą derybų dėl saugumo Irake ratą.

Situacija, kurioje dabar yra atsidūręs Iranas ir kitos pusės derybininkai, yra įvardijama kaip aklavietė⁹⁹, ar dinamiškiau suvokiama, įvardijant „viščiuko žaidimu“. Pagal šį žaidimų teorijos modelį, apibrėžiantį konfliktą tarp dviejų pusių, iki tam tikros ribos didinama įtaka, tikintis, kad priešininkas neišlaikys ir nusileis.¹⁰⁰ Vis dėlto po JAV žvalgybos ataskaitos¹⁰¹, kurioje yra teigiama, kad Iranas sustabdė savo branduolinio ginklo kūrimo programą, vargu ar galima teigti, kad JAV „viščiuko žaidime“ nusuko į šoną ir Iranas įgijo papildomos struktūrinės galios ir svarbiausia saugumo. Minėtą ataskaitą vertinant kaip taktinį JAV manevrą, galima teigti, jog JAV strategija lieka nežinoma.

Be JAV agresijos ir kaimyninių šalių nestabilumo, trečiuoju grėsmių šaltiniu gali būti įvardijama arabiškų, daugumos ne šiitiškų Vidurio Rytų regiono šalių (Arabų Lygos) pozicija Irano atžvilgiu. Jos (išskyrus Siriją) nusprendė neparemti Irano agresijos prieš Izraelį ir siekio stabdyti JAV dominavimą.¹⁰² Taip pat įitariai vertina ir Irano branduolinę programą, kurios pasekoje Iranas gali įgyti branduolinius ginklus, kas regiono šalims reikštų Irano dominavimą ir būtinybę tam vadovavimui paklusti. Irano politikos įtaką regiono šalys jaučia jau dabar: atskirose šalyse kuriantis šiitiškiems frontams.

Be to, Iranui grėsmę kelia tai, jog jis yra priklausomas nuo Saudo Arabijos žaliavinės naftos perdirbimo paslaugų¹⁰³. Tad Iranui yra svarbus Saudo Arabijos palankumas, o šios šalies santykiai ir dalinė priklausomybė nuo JAV atrodo grėsmingai. Vis dėlto didžiausiu priešu minėtame regione Iranas įvardija Izraelį.¹⁰⁴

Santykiai su Izraeliu buvęs įtemti nuo pat 1979 m. dar labiau komplikavosi po to, kai buvo išsiaiškinta apie branduolinės programos tęsimą, ką Izraelis suprato, kaip tiesioginę grėsmę savo saugumui ir ėmė ruošti ją atremti, didindamas savo karinį potencialą ir jį demonstruodamas. Savo ruožtu Iranas tokį išūkį pasitiko grasinimais sunaikinti Izraelį bei stiprindamas savo ryšius su Palestinos organizacijomis Hamas bei Islamo Džihadu.

Tad, apibendrinant galima įvardyti valstybes, kurias Iranas suvokia kaip pagrindinius priešus: tai JAV ir Izraelis; įvykius: tai Irako sunitų galima pergalė, Kurdistano susikūrimas, viską apimantis civilinis karas Irake - bei grėsmes, kurias šios dvi šalys ir išvardyti įvykiai sukelia: tai galimas Irano dezintegravimas, destabilizavimas bei okupavimas (režimo eliminavimas) bei apsunkintas ambicijų siekimas

Tokios grėsmės, neabejotinai, turi įtakos Irano strateginiam planavimui. Jos verčia Irano valdančiuosius formuoti antagonistinę politiką JAV ir Izraelio atžvilgiu, siekiant eliminuoti arba stabdyti (atgrasinant) jų keliamas grėsmes. Vis dėlto Irano vedama politika turėtų būti ir, manau, yra susijusi ne tik su grėsmių pojūčiu, bet ir su ambicijomis

⁹⁹ “Iran: Is There a Way Out of the Nuclear Impasse?”, *International Crisis Group, Middle East Report No. 51*. 2006 02 23.

¹⁰⁰ Tomas Janeliūnas, “Viščiuko žaidimas”. 2007 03 15.

<<http://vz.lt/Default2.aspx?ArticleID=05f8ebdc-b7d7-4788-9bda-784878313b31>> [Žiūrėta 2007 03 20].

¹⁰¹ ang. National Intelligence Estimate (NIE), 2007 12 03.

¹⁰² Bahgat Gawdat.

¹⁰³ Irane buvo įvesto benzino kvotos, reguliuoti (mažinti ir perskirstyti tarp vartotojų) benzino paklausą.

¹⁰⁴ Tai ypač aiškiai girdima Mahmudo Ahmedi-Nedžado retorikoje.

2.3. Irano ambicijos

Irano ambicijos turi tris skirtingo pobūdžio šaltinius. Pirmą, ambicijos yra tiesiogiai susijusios su Irano dvišaliu identifikavimusi: viena vertus, Iraną ambicingai elgtis skatina jo atsikinimai apie patirtį dominuoti ir vadovauti būnant Persų imperija. Kita vertus, dabartinis ambicingas idėjinis tikslas eksportuoti Islamo Revoliuciją ir vadovauti susikūrusiai musulmonų *umai* yra kilęs iš savęs suvokimo kaip Islamo Respublikos, kurios praeityje tik Revoliucija ir daugiau nieko. Trečias ambicijų šaltinis tai islamistams būdingas siekis reformuotis, evoliucionuoti ir dalyvauti tiek ekonominiame, tiek politiniame ir kitokio pobūdžio tarptautiniame dialoge.

Tad pirmas įvardytas Irano ambicijų šaltinis lemia daugiau ne tiesioginį veikimą, o egzistuoja kaip fonas iraniečiams save suvokti kaip turinčius teisę į dominavimą ir vadovavimą. Vis dėlto antrasis šaltinis yra įteisintas Irano Islamo Respublikos Konstitucijoje. Preambulėje aiškiai yra įvardytas tikslas sukurti pasaulinę musulmonų bendruomenę. Joje sakoma, jog Konstitucija palaiko ir skatina Islamo revoliucijos tęsimą valstybėje ir už jos ribų. Konstitucijos nuostatai ir jų vykdymo priežiūros institucijos sieks, kad užmezgant ir palaikant tarptautinius santykius, būtų sudarytos sąlygos vieningos pasaulio bendruomenės formavimui.

Irane buvo ir yra kuriamos programos¹⁰⁵, kuriomis siekiama įrodyti *sunni* musulmonams, jog šiizmas yra ne erezija, kaip jie tiki, o viena iš islamo atšakų, ir kad skirtumai tarp šių atšakų yra minimalūs. Irano dvasininkų įsitikinimu, toks sunitų tikėjimas turėtų atverti kelius Irano siekiamos bendros umos kūrimui. Dar 1979 m. ajatola Ruholah Khomeini pabrėžė jog Islamo revoliucija yra pan-islamistinis, o ne šiitiškas judėjimas.¹⁰⁶ Pagrindinė tokio sujungimo priežastis yra ta, kad *šia* musulmonų yra mažuma: Afrikoje tik 250 tūkst. musulmonų iš 200 mln. yra šiitai, panaši situacija yra ir Indonezijoje bei kitose arabiškose Arabų Lygos šalyse. Tad siekis apjungti tik šiitus sukurtų nedidelę, tik apie 20% musulmonų vienijančią bendruomenę, be to, sukeltų milžinišką pasipriešinimą, nes valstybių valdantieji daugeliu atvejų yra *sunni* klanai.

Vis dėlto nuo karo su Iraku pabaigos, 1988 m., Iranui supratus, kad Revoliucijos eksportavimo idėja nebus palankiai priimta regione, šalies užsienio politika ir regioniniai santykiai buvo vedami daugiau pragmatinių nacionalinių interesų nei ideologinių siekių. M. Khatami prezidentavimo laikotarpiu buvo stengiamasi palaikyti gerus santykius su regiono valstybėmis bei vesti dialogą su Vakarais. Iranas siekė būti pripažįstamas kaip auganti regioninė galia, su kitomis šalimis susijusi ekonomiais bei diplomatiniais

¹⁰⁵ Yra atnaujinta ir vyriausybės finansuojama Draugiškų santykių su Islamo filosofijos mokyklomis atkūrimo centro veikla. Centro nariai yra išplatinę 90 tūkst. kopijų knygų, kuriose skelbiamas sunitų ir šiitų panašumas; leidžiami chadysų rinkiniai, kuriuose yra toks patvirtinimas; centras taip pat rengia konferencijas, finansuoja University of Schools of Islamic Thought Teherane, kurio trečdalis studentų yra sunitai.

¹⁰⁶ Anne Barnard, "Across the divide - Iran, in its effort to become a regional and global power, is reaching out across the Sunni-Shi'ite divide, exhorting Muslims worldwide to tolerate their differences -- and march under one Islamic banner", *The Boston Globe*. 2007 05 20.

santykiais. Taip pat, mezgami glaudūs ryšiai su Afrikos¹⁰⁷ bei Indonezijos šalimis patvirtina, kad Irano siekis neapsiribojo ir neapsiriboja regiono lyderės vaidmeniu, jis siekia tapti Trečiojo pasaulio vedliu.¹⁰⁸ Vis dėlto Vali Nasr („The Shia Revival“ autorius), išvelgdamas ir ideologinę tokios politikos pusę, teigia, jog Iranas supranta, kad kuo daugiau įtakos turės už savo sienų, tuo legitimesnė bus jo valdžia ir siekiai.¹⁰⁹

Kartu su M.Ahmedi-Nedžado atėjimu į valdžią, siekis eksportuoti Islamo revoliuciją buvo atnaujintas. 2007 m. balandžio mėnesį vykusioje „Draugiškų santykių su Islamo filosofijos mokyklomis atkūrimo centro“¹¹⁰ surengtoje konferencijoje „Islamiško pasipriešinimo kultūra“ ajatola Mohammad Ali Taskhiri savo kalboje pritarė savižudiškiems išpuoliams prieš JAV ir Izraelį, bet griežtai pasmerkė *sunī* ir *šia* susipriešinimą Irake, sakydamas, jog abi grupės turi susivienyti kovai ir kad Teheranas turi tapti naujuoju pasipriešinimo JAV ir Izraeliui centru.¹¹¹ Minėto Centro vadovas Hamid Almolhoda savo kalboje taip pat skatino vieningos umos kūrimo idėjos atgaivinimą, teigdamas: „mūsų vizija yra sukurti islamišką šalių sąjungą, panašią į ES, besidalijančia viena valiuta ir ekonomine sąjungą [...] turėdami tokią sąjungą mes nebesusidursime su tokiomis situacijomis, kokioje šiuo metu yra Irakas ir Afganistanas. Mūsų tikslas yra skatinti būtent islamišką, o ne šiitišką revoliuciją.“¹¹² „Taip pat siektina, jog sunitai ir šiitai dirbdami kartu pasiektų modernizaciją ir globalizaciją, o ne lauktų JAV pagalbos, su kuria kartu ateina ir amerikonizacija.“¹¹³

Prezidento M. Ahmedi-Nedžado kalboje, pasakytoje „Pasaulis be sionizmo“ konferencijos metu, nuskambėję grasinimai Izraeliui yra taip pat vertinami kaip noras išreikšti solidarumą arabams ir kartu atskleistas tikėjimasis, kad bendra kova prieš Izraelį padės pamatus vieningo darinio, kuriam vadovautų Iranas, kūrimuisi. Be to, arabams žinoma Irano parama Hezbollah ir Hamas jų kovoje prieš Izraelį bei revoliucinės gvardijos vado Mohammado Ali Jafari teiginys: "Artimoje ateityje mes tapsime liudininkais, kad pajėgios "Hezbollah" bendruomenės karių rankos sunaikins Izraelį, tą agresorių, tą vėžinę bakteriją - Izraelį"¹¹⁴ - prisideda prie patvirtinimo apie rimtus Irano ketinimus.

Kaip dar viena Irano ambicija, įvardijamas jo siekis kontroliuoti Iraką: "kai kurių ekspertų nuomone, Teheranas siekia politinės, ekonominės ir religinės Irako kontrolės".¹¹⁵

Iš tikro Iranas, kaip tvirtina buvęs JAV ambasadorius Izraelyje Martin Indyk, dešimtmetį egzistavęs gynybos režimu, šiuo metu jaučiasi stipresnis nei bet kada ir galinti realizuoti savo ambicijas.¹¹⁶ Tokią galimybę jam suteikė JAV, pirma, Irako ir Afganistano valdymą atidavusi į šiitų rankas ir, antra, negalėdama

¹⁰⁷ Iranas šiuo metu turi 21 ambasadą Afrikoje, o šio žemyno 11 šalių turi atstovybes Teherane, bei kai kurių funkcionavimas yra finansuojamas Irano vyriausybės (Gambijos pilnai).

¹⁰⁸ Anne Barnard.

¹⁰⁹ Ten pat.

¹¹⁰ Jo veikla buvo atnaujinta ir pradėta finansuoti vyriausybės po 2005 m.

¹¹¹ Anne Barnard.

¹¹² Ten pat.

¹¹³ Ten pat. Ahmad Mobalevi, Centro tyrimų kabineto Qume vadovo išsakytas tikslas.

¹¹⁴ BNS, 2008 02 0. Jo pastabos buvo išsakytos laiške "Hezbollah" vadovui Hassanui Nasrallah, kuriame reiškama užuojauta dėl šios grupuotės vado Imado Mughnieh nužudymo.

¹¹⁵ „Irano prezidento vizitas į Iraką išryškina didėjančią Teherano įtaką“, BNS. 2008 02 29

¹¹⁶ Bahgat Gawdat.

užtikrinti šių dviejų šalių vidaus saugumo¹¹⁷ ir taip suteikdama Iranui galimybę tapti svarbiu partneriu regiono stabilizavime.

Tad galima daryti išvestinę prielaidą, kad Irano vykdoma branduolinė programa ir agresyvi retorika yra demonstravimas, kaip tvirtai jaučiasi Iranas, ir kad yra pasiruošęs vadovauti apjungtam regionui, apginti arabus, pirmiausia palestiniečius, nuo Izraelio brovimosi bei demonstravimas JAV, kad jos buvimas regione nepageidautinas.

Be to, 2008 m. vasario 25 dieną TATENA būstinėje Vienoje generalinio direktoriaus pavaduotojas O.Heinonenas diplomatams už uždaru durų pateikė detalius įrodymus, rodančius, kad Iranas galėjo domėtis, kaip, pasinaudojant savo branduolinėmis technologijomis, pasigaminti kovinę galvutę. Tame susitikime dalyvavę Vakarų diplomatai vėliau sakė, kad naujieji įrodymai apie minėtas numanomas studijas kelia susirūpinimą.¹¹⁸

2.4. Valstybės elgesio tipas

Strateginė kultūra formuojasi veikiami geopolitinių, ekonominių ir istorinių įtakų.¹¹⁹ Ji nėra lengvai kintanti ar keičiama dėl jos sąsajų su identitetu. Vis dėlto identitetas yra nuolatinio tapsmo (formavimosi) procese, tad ir strateginės kultūros pokytis galimas dėl pasikeitusių aplinkos sąlygų ar dėl valdančiųjų iniciatyvos, siekiant pakeisti aplinkos sąlygas. Strateginė kultūra atspindi tai, kokio elgesio tipo yra valstybė - status quo ar revizionistinio.

Neorealizmo prielaidose, kaip pagrindinis valstybės tikslas yra įvardijamas „saugumas, nes siekti kitų tikslų yra prasminga tik užsitikrinus išgyvenimą“¹²⁰. Kitokią hipotezę iškelia Schweller, teigdamas jog „saugumas nėra valstybių aukščiausias prioritetas. Nėra ginčo dėl to, kad valstybės nori išgyventi“, vis dėlto „gal kažkas gali išgyventi ir užkariauti kitus. Arba kažkas gali tikėti, kad vienintelė galimybė išgyventi – tai užkariauti kitus.“¹²¹

Tad teigiant, jog valstybės pirmiausia siekia saugumo, anot Wendt¹²², yra preziumuojama, „jog jos yra patenkintos, arba status quo valstybės. Status quo valstybėms galios kaupimas yra priemonė, o ne tikslas, ir baigsis patenkinus saugumo poreikius“. „Ji gali užpulti kitą valstybę, kad užkirstų kelią grėsmei, tačiau neturi būdingo noro pažeidinėti kitų valstybių teises“. „Alternatyvi prielaida būtų tokia: valstybės yra

¹¹⁷ Prie ko prisideda ir Irano vyriausybė: 2008m. sausio pabaigoje per reidą į Talibano stovyklą Afganistane, Faraho provincijoje, saugumo pajėgoms suradus 130 minučių, iš kurių 60 buvo Irano gamybos, Iranas buvo apkaltintas ginklų tiekimu Talibano sukilėliams. Jungtinių Valstijų bei NATO pareigūnai jau anksčiau ne kartą buvo sakę, kad Irano ginklai tiekiami Talibano kovotojams, tačiau nebuvo randama įrodymų. Apie pagalbą Irako sukilėliams taip pat yra žinoma.

¹¹⁸ „JT aukšto rango pareigūnas atvyko į Iraną prieštaringai vertinamoms deryboms“, *BNS*. 2008 04 21.

¹¹⁹ C. Gray, *Nuclear Strategy and National Style*. Hamilton Press, 1986, 34-35.

¹²⁰ A. Wendt 113, cituota iš Kenneth Waltz, „Theory of International Politics. Bosto: Addison-Wesley, 1979, 126.

¹²¹ Ten pat, 117

¹²² Ten pat, 118; 131; 137-8.

„revizionistės“¹²³, siekiančios užgrobti teritoriją, užkariauti viena kitą ar pakeisti sistemos taisykles. Šioms valstybėms joks galios mastas nebus per didelis, o jos kaupimas yra savitikslis.“ Jų atveju reikšmingos yra „valdančiosios rasės“ asmenybės schemos, kitų pavaizdavimai kaip „bedievių“ ar „blogio imperijų, sistemos pavaizdavimas kaip „neteisingos“ ar „grėsmingos“, karo – kaip „šlovingo“ ar „drąsaus“ ir t.t. Šios schemos priklauso nuo kultūros nulemtų pažinimų, o ne nuo biologijos.“

Iš esmės pasiskirstymas, „ar valstybės yra status quo, ar revizionistės, iš dalies susiveda į tai, ar jos labiau vadovaujasi baime, ar galia“ bei priklauso nuo jų požiūrio į tarptautinę sistemą.

Neabejotinai, istoriniai precedentai turėjo didžiulės įtakos formuojantis Irano valstybės pobūdžiui. Savęs suvokimas kaip regiono politinės, karinės ir kultūrinės lyderės, paremtas 25 amžius besitęsusio dominavimo, užkariaujant Babiloną, Egiptą ir apjungiant dalį Azijos negali būti sunaikintas net ir pralaimėjus karą su Iraku. Ir tai įrodo M. Ahmedi-Nedžado revizionistinės politikos atgaivinimas, kurią pradėjo ajatola Khomeini savo Revoliucijos eksportavimo doktrina.

Tad po Islamo Revoliucijos Irane prasidėjo kokybiškai naujas laikotarpis, kuris (su pertrauka) tęsiasi ir iki šiol. Galima sakyti, Islamo Revoliucija tebesitęsia kiekvieną dieną ir tai tapo savotiška kultūros forma. Tiek kasmetiniuose Revoliucijos metinių minėjimuose, tiek Ajatolos R. Khomeini mirties dienos minėjimuose, ar Ašūros metu yra kartojami tie patys Revoliucijos šūkiai, primenantys, kad kiekviena diena - tai kova prieš skriaudikus, bedievius, blogio imperijas, o kiekviena vieta, tai kovos laukas. Taip pat, kaip buvo minėta, yra finansuojamos veikos susijusios su siekiu kurti bendrą musulmonų umą.

Akivaizdu, jog Iranas istorijos eigoje, o dabar prasidėjus naujam laikotarpiui, nebuvo ir nėra išskirtinai revizionistinio ar status quo tipo valstybė, tai kintantis pasirinkimas laiko perspektyvoje. Ir nors, galima teigti, jog iš principo Islamo Respublikos tipas yra daugiau revizionistinis, kas šiuo metu, atrodo, akivaizdu. (daugiausiai remiantis M. Ahmedi-Nedžado retorikoje įvardytais tikslais bei retorikos pobūdžiu). Vis dėlto negalima paneigti ir to, kad valdantiejiems, ypač Aukščiausiajam lyderiui ir jo „koalicijai“ yra ypatingai svarbu šių tikslų siekti, nerizikuojant valstybės saugumu.

Apibendrinimas: vidinių ir išorinių grėsmių, Irano ambicijų ir valstybės elgesio tipo įtaka strateginiam planavimui

Galima daryti prielaidą, jog Irano vykdomas branduolinės programos tęsimas bei agresyvi valdančiųjų retorika yra Iranui kilusių grėsmių ir/ar jo ambicijų išdava, be to susiję su jo strateginės kultūros pobūdžiu. Vis

¹²³ Revizionistinės valstybės yra skirstomos dar smulkiau, pagal jų siekių pobūdį į: ortodoksines, radikalias ir revoliucines. Pirmuoju atveju valstybė nesiekia pakeisti kitų valstybių status quo ar pačios tarptautinės sistemos struktūros, tačiau jos siekiai vis tiek yra ambicingi: norima įgyti daugiau prestižo ir t.t. Radikaliosios siekiamos savo ambicijų įgyvendinimo, neatmeta status quo pažeidimo. Trečiojo tipo valstybės siekia iš esmės pakeisti nusistovėjusią tvarką pačios valstybės viduje.

dėlto, darbo pradžioje buvo išsikeltas tikslas, atsakyti į klausimą, ar tokį Irano elgesį labiau lėmė grėsmės ar ambicijos.

Irano *vidinių grėsmių tyrimas* rodo, kad Irano visuomenės susiskaldymas bei valstybinė prioritetų sistema yra palanki terpė dezintegracijai. O valstybei, siekiant įgyvendinti puolamojo ar gynybinio pobūdžio tikslus, neabejotinai, reikalinga visuomeninė mobilizacija ir tai pasiekti - arši mobilizacinė politika. Ką galbūt Iranas ir daro tęsdamas savo branduolinę politiką ir naudodamas agresyvią retoriką.

Viena iš daugelio valstybių praktikoje pasitaikiusių grėsmių valdymo strategijų, tai bandymas dėmesį nukreipti nuo savęs nurodant arba sukuriant priešą.¹²⁴ S. Wayne, tvirtina, kad dažnai priešas yra randamas valstybės viduje, vis dėlto tokia strategija neturi tokios visuomenės mobilizavimo galios, kokią turi išorinio priešų nurodymas ar sukūrimas. Nes vidinio priešų atžvilgiu naudojamas korektiškesnis žodynas, jo taip nedemonizuoja kaip galėtų daug agresyvesnė retorika, skirta apibūdinti ir apkaltinti išorės priešą. Tad visuomenės ir politinių oponentų pyktis ir nepasitenkinimas yra suprojektuojamas į pasirenkamą asmenį ar valstybę ir iškeliamas už valstybės sienų.¹²⁵

Vis dėlto branduolinė programa Irano yra vykdoma jau daugiau nei dvidešimt metų, o JAV ir Izraelis apibūdinami demonizuojančiais epitetais taip pat nuo Islamo Revoliucijos metų. Tad, akivaizdu, jog tik įvardyti priešų šių dviejų valstybių nebeužtenka, reikia sukurti tokią aplinką (kas ir yra daroma ryžtingai tęsiant branduolinę programą bei naudojant agresyvią retoriką), kad minėtos valstybės „pultų“ (pvz. retorika) ir reikėtų gintis (retorika). Toks žaidimas pavojingas, jis primena aptartą viščiuko žaidimą, kai visada išlieka susidurimo ir milžiniškų nuostolių galimybė.

Galima teigti, kad Irano valdančiųjų pasirinkti veiksmai iš dalies mobilizuoja visuomenę ir, jei mobilizacija nėra ilgojo laikotarpio tikslas, tada ją paruošia tolimesniam etapui - gintis arba pulti. Nes tiek gynybai nuo išorės agresijos, tiek puolimui reikalinga visuomeninė mobilizacija.

Išorinių grėsmių tyrimas, kad valstybių, kurias Iranas suvokia kaip pagrindinius priešus: JAV ir Izraelį, demonstruojamas priešiškas Iranui ir regione vykdoma politika yra didžiausias iššūkis valstybės saugumui. Tad branduolinė programa ir retorikos pobūdis gali būti suprantamas kaip atgrasinimo strategija.¹²⁶

Vis dėlto Irano pozicijos po JAV nesugebėjimo stabilizuoti Irako ir Afganistano stiprėja ir tokia situacija, neabejotinai, galėjo paskatinti Irano ambicijas, ką ir rodo *Irano ambicijų tyrimas*.

Iranui visada buvo svarbu išlaikyti savo prestižą, o pradėjus prezidentauti Mahmudui Ahmedi-Nedžadui vėl buvo prisiminta sena ambicija dominuoti regione, valdyti musulmoniškų valstybių bloką, išguiti JAV ir

¹²⁴ Stephen Wayne, „Bad Guys and Bad Judgments“. Kn. Stanley A. Renshon ir Deborah Welch Larson (sud.), *Good Judgement in Foreign Policy: Theory and Application*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2003, 103 – 124.

¹²⁵ Kaip šalutinį efektą galima įvardyti intelektualų nepasitenkinimą.

¹²⁶ Irano karo imitacinių pratybų pobūdis Irano Užsienio reikalų ministerijos pareiškime buvo įvardytas kaip būtent atgrasinamasis: „Mūsų manevrų tikslas nėra sukelti grėsmę kuriai nors šaliai. Jie yra skirti tik pademonstruoti Irano atgrasinimo galią“. (Michel Chossudovsky, „Iran's "Power of Deterrence: The display of Iran's military capabilities is intended to deter US war plans". 2006 11 5. <<http://www.globalresearch.ca/index.php?context=viewArticle&code=CHO20061105&articleId=3713>> [Žiūrėta 2006 11 7])

Izraelį iš regiono, taip užsitikrinant palestiniečių ir kitų arabiškų šalių palankumą. Pradėtos vėl finansuoti musulmonų vienybę skatinančios organizacijos, grįžta prie senos retorikos.

Vis dėlto šioje situacijoje svarbu žinoti tai, kieno rankose užsienio ir saugumo politikos sprendimų priėmimas. Nors M. Ahmedi-Nedžadą ir pakeitė sau palankiais asmenimis daugelį vyriausybės narių bei aukšto rango diplomatų, vis dėlto Aukščiausiasis lyderis priima galutinius užsienio ir saugumo politikos sprendimus. Tad pagrindinis dėmesys, vertinant Irano ketinimus turėtų būti kreipiamas ne į M. Ahmedi-Nedžado retorikoje įvardijamus tikslus, o į Ali Khamene'į išsakomą poziciją. Pastarasis, nors taip pat kaip prezidentas savo kalbose demonizuoja JAV, kartu tvirtina, kad Iranas nevykdys agresijos prieš jokią tautą ir tik puolamas ginsis¹²⁷.

Be to, sustiprėjusi Irano pozicija dėl JAV neveiksnumo Irake ir Afganistane, atrodo, nėra pakankamas akstinas įgyvendinti ekstremalias ambicijas ir tai rodo paskutiniai įvykiai, vėl keičiantys Irano užsienio politikos kryptį. Dar metų pradžioje atkakliai tvirtintas nusistatymas nesiderėti dėl branduolinės programos¹²⁸, šių metų balandžio pabaigoje vėl keičiasi: šalies prezidentas užsiminė, kad Iranas atvykusiam Rusijos pareigūnui, V. Sobolevui perduos pasiūlymų paketą, kuris skirtas grupei 5+1 ir kuriuo siekiama sušvelninti ginčą su užsienio valstybėmis branduoliniu klausimu.¹²⁹

Galima daryti išvadą, jog Irano Islamo Respublika yra revizionistinio tipo valstybė, tačiau apribota baimės (kad režimas gali būti eliminuotas), neveiksnumo dėl vidinio susiskaldymo¹³⁰ ir dėl šių priežasčių priversta egzistuoti ir mąstyti kaip status quo. (Sekančiose darbo dalyse bus atliekamas tyrimas, ar Irano strateginis pasirinkimas yra apribotas materialiuju ir idėjinu galimybių)

¹²⁷ "Iranas užpuolimo atveju eliminuos Izraelį". *BNS*, 2008 04 15.

¹²⁸ "Jei jūs (Vakarų šalys) įsivaizduojate, kad Irano tauta nusileis, darote klaidą [...] branduoliniame kelyje mes judame kulminacijos link" (2008 sausio 30 d. šalies prezidento Mahmudo Ahmadi-Nedžado kalba Bušehro mieste);

"Tokios tendencijos tąsa (rezoliucijų skelbimas) neturės jokio poveikio Irano žmonių ir vyriausybės pasiryžimui pagrįstai ir teisėtai užsiimti taikia branduoline veikla" (2008 kovo 4 d. Užsienio reikalų ministerijos atstovo Mohammado Ali Hosseini pareiškimas);
Iranas neves jokių naujų derybų dėl savo branduolinės programos po to, kai buvo paskelbtos naujos Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos sankcijos - pareiškė užsienio reikalų ministras Manouchehras Mottaki (2008 kovo 5 d.).

¹²⁹ Taip pat Irano užsienio reikalų ministras Manouchehras Mottaki anksčiau minėtą mėnesį sakė, jog Iranas netrukus pristatys "naujos orientacijos" pasiūlymus, kad padėtų išspręsti kitas tarptautines problemas. (*BNS*, 2008 04 28).

¹³⁰ Irano vidinis susiskaldymas daro jį dvilypį: kai kurie valdantieji siekia stabilumo Irake, draugiškų santykių su kaimynėmis ir Europos šalimis bei izoliacijos nuo JAV; kiti lygiagrečiai siekia JAV pajėgų pralaimėjimo Irake ir Afganistane, „išlaisvinant“ regioną nuo JAV įtakos ir Izraelio buvimo.

3. Materialiųjų veiksnių įtaka Irano strategijai

Kaip buvo teigiama įvade, motyvais paremtų strategijų vykdymą apriboja arba skatina materialios galimybės. Materialaus pobūdžio galimybes kuria materialūs veiksniai: technologijos pobūdis, geografija, gamtiniai ištekliai, materialiųjų jėgų pasiskirstymas. Šioje darbo dalyje bus siekiama: 1) aptarti pagrindines Irano materialiąsias galimybes, kurios apibrėžia Irano puolimo ar gynybos galimybes, ypatingą dėmesį skiriant karinėms; 2) apibrėžti koks yra Irano branduolinės programos statusas ir tuo remiantis bus svarstoma, ar ši programa yra Irano galimybė ar grėsmė; 3) įvertinti Irano galimybių potencialą santykyje su priešininko galimybėmis bei 4) įvertinti kokio pobūdžio: gynybinio ar puolamojo - ginkluotę ruošia Iranas.

Materialūs veiksniai kuriantys materialias galimybes

Technologijos pobūdis

Branduolinė programa

Dėl įtarimų, kad Irano branduolinė programa yra branduolinio ginklo programa, bei dėl Vakarų išsikeltos siekio išsiaiškinti sąsajas tarp branduolinės programos ir Irano geopolitinių ambicijų bei vykdomos politikos regione, daugiausia dėmesio akademinėje diskusijoje yra skiriama aptarti kokioje stadijoje yra Irano branduolinė programa, kokią įtaką jos vykdymas daro tarptautinei sistemai. Taipogi yra aptariamos technologijos, susijusios su branduoliniu ginklu: balistinės raketos, povandeniniais laivai ir lėktuvai - šio ginklo „nešėjai“ ir t.t.

Be to, galima svarstyti, ar ši programa suteikia Iranui galimybę apsiginti arba pulti. Galimybė ji gali būti dviem būdais: pirma, Iranui vykdant atgrasinimo strategiją, jis gali blefuoti, kad programa yra pažengus toliau nei ji yra pažengusi, t.y. apsimesti, kad yra pagamintas branduolinis ginklas (branduolinės programos pageidaujamo poveikio sąlyga tokiu atveju yra ta, kad Iranas turi visiškai įslaptinti savo programą, izoliuoti branduolinius objektus ir nebeįsileisti inspektorių. Taip rizikuodamas išprovokuoti JAV ar/ir Izraelio intervenciją). Ir antra, Iranas savo branduolinės programos metu iš tikro gali pasigaminti branduolinį ginklą.

Buvęs Pakistano ministras pirmininkas¹³¹ nuolat pabrėždavo, jog krikščioniškoji, žydiškoji ir hindi civilizacijos jau turi branduolinį ginklą ir kad atėjo laikas islamiškajai jį įgyti. Tokį pat poreikį dar 1991m. įvardijo ir ajatola Mohadžerani (prezidento Rafsandžani aplinkos politikas) sakydamas: „priešui turint atominį

¹³¹ Rodney W. Jones. Nuclear Proliferation: Islam, The Bomb, and South Asia. Washington: Center for Strategic and International Studies, 1981, 8.

ginklą, islamo šalys turi įgyti tokią pat ginkluotę¹³². Neabejojama, kad nuo pat 1984 m.¹³³ iki 2003 m. Irano branduolinė programa ir buvo skirta būtent šio ginklo gamybai.

Vis dėlto kaip skelbiama JAV Žvalgybos ataskaitoje bei TATENA išvadose - Iranas dar neturi branduolinio ginklo (neturi ir ginklų sodrumo urano (WGU ar tiesiog aukšto sodrumo urano (HEU)) arba reikiamo sodrumo plutonio (Pu-239), pagrindinių branduolinio užtaiso komponentų). Vis dėlto pripažįstama, kad šalis yra pajėgi tokį ginklą įgyti:

JAV žvalgybos ataskaitoje¹³⁴ tvirtinama (*with high confidence*)¹³⁵, jog Irano vyriausybės paliepiamu iki 2003m. valstybės kariniai vienetai siekė sukurti branduolinį ginklą. Vis dėlto tikima (*with moderate confidence*), kad 2003m. sustabdžius šį kūrimą, iki 2007m. vidurio Iranas nebuvo atnaujinęs branduolinių ginklų kūrimo programos. Ir pagrindinis teiginys ataskaitoje yra tvirtinimas (*with moderate-to-high confidence*), jog Iranas šiuo metu dar neturi branduolinio ginklo.

Vis dėlto manoma (*with low confidence*), jog Iranas importavo ginklo gamybai reikalingų skylančių medžiagų, tačiau tikima (*with moderate-to-high confidence*), kad šių medžiagų buvo importuota nepakankamai pagaminti branduolinį užtaisą. Taip pat spėjama, jog skylančias medžiagas Iranas sieks pasigaminti naudodamas urano sodrinimo centrifugas. Jos buvo pradėtos eksploatuoti 2006m. sausį, o 2007 [ir 2008m.-I.K.] Iranas padarė žymią pažangą centrifugų instaliavime ir paleidime Natanze. Vis dėlto manoma (*with moderate confidence*), jog Iranas susiduria su didelėmis techniniais nesklaidumais jas eksploatuodamas. Tuo remiantis spėjama (*with moderate confidence*), kad anksčiausia data, kada Iranas bus techniškai pajėgus pasigaminti pakankamai HEU ginklo užtaisui pagaminti yra 2009m. pabaiga. Tačiau kaip labiau įtikinanti data nurodomas laikotarpis tarp 2010 ir 2015m., ar net po 2015m.

JAV Žvalgybos ataskaitoje kaip pirmas neraminantis faktas įvardijama Irano šiuo metu vykdomi tyrimai, technologijų tobulinimas bei įdiegimas, siekiant urano sodrinimą paspartinti ar pagaminti aukštesnio sodrumo minėtos medžiagos. Taip pat nerimo kelia ir tai, kad nėra žinoma, ar Iranas yra sulaukęs savo branduolinio ginklo programą neribotam laikui, ar jis yra nusistatęs tam tikrus terminus ar kriterijus, kuriais remiantis programa bus atnaujinta. Vis dėlto situacija nėra vertinama kaip kritinė dėl to, kad Iranas, reaguodamas į tarptautinį spaudimą, nusprendė sustabdyti savo branduolinio ginklo gamybos programą ir pasirašė pridėtinį BGNS Saugumo susitarimo (ang. Safeguards Agreement) protokolą. Kas rodo, kad Irano sprendimai yra daugiau paremti kaštų-naudos skaičiavimu nei neracionaliu siekiu įgyti branduolinį ginklą, neatsižvelgiant į politines, karines ir ekonomines pasekmes.

¹³² „Doctrine”, *Global Security.org*. <<http://www.globalsecurity.org/wmd/world/iran/doctrine.htm>> [Žiūrėta 2008 04 30]

¹³³ Nurodyta data nėra pradinis taškas, kada Iranas pradėjos siekti branduolinio ginklo. Tokios ambicijos siekia dar XXa. šeštą dešimtmetį. Vis dėlto 1984m, vykstant karui su Iraku, Islamo Respublikos vadovai nusprendė atnaujinti paskutiniojo šaho Mohamad Pahlavi vykdytą branduolinę programą. Tais metais Isfahane buvo atidarytas branduolinių tyrimų centras.

¹³⁴ JAV žvalgybos ataskaita (ang. NIE). 2007 12 03. <http://www.dni.gov/press_releases/20071203_release.pdf> [Žiūrėta 2008 04 30]

¹³⁵ Tvirtinimai yra trijų lygmenų: *High confidence*, *Moderate confidence*, *Low confidence* (liet. *Pilnai įsitikinę*, *vidutiniškai įsitikinę*, *neįsitikinę*). Lygmuo priklauso nuo informacijos šaltinių patikimumo.

Vis dėlto JAV žvalgybos ataskaitoje yra išreiškiamas abejonė, ar pavyks įtikinti Irano valdančiuosius pilnai atsisakyti branduolinio ginklo programos, nes manoma (*with moderate confidence*), jog branduolinis ginklas valdančiųjų yra suprantamas kaip nacionalinio saugumo ir užsienio politikos tikslų įgyvendinimo garantas. Ir neramina tai, kad tikima (*with high confidence*), kad Iranas turi visas mokslines, technines ir industrines galimybes pasigaminti branduolinį ginklą, jei jis to norės.

TATENA vadovas Mohamed El-Baradei, reaguodamas¹³⁶ į paskelbtą JAV Žvalgybos ataskaitą, patvirtino, kad ataskaita sutampa su TATENA pozicija ir kad, nors Iranas dar turi paaiškinti kai kuriuos savo praeities ir dabartinius branduolinius faktus, agentūra neturi įrodymų, kad yra vykdoma branduolinių ginklų programa ar egzistuočių nedeklaruoti branduoliniai objektai Irano teritorijoje.

Vis dėlto tokios išvados neapibrėžia, **kokioje stadijoje** yra Irano branduolinė programa ir kokia yra perskyra tarp jos ir branduolinių ginklų programos ar net branduolinio užtaiso pasigaminimo. Siekiant tai išsiaiškinti, būtina aptarti kai kurias technines apibrėžtis:

Urano rūda, kurios sudėtyje yra tik apie 0,1% gryno urano yra permalama, paverčiant ją urano oksidu, o tada išvaloma iki urano dioksido. Toks produktas yra naudojamas kaip kuras „sunkiojo vandens“ reaktoriuose. Vis dėlto panaudojimui „lengvojo vandens“ reaktoriuose urano dioksidas turi būti konvertuojamas į urano heksafluorido dujas (UF₆) ir tada vienu iš keturių būdų sodrinamas. Sodrinimo proceso metu urano izotopas U-235 yra atskiriamas nuo U-238. Tai reikalinga, nes tik U-235 gali toliau skilti: neutronui atsimušant į branduolį ir jį suskaldant, išsiskiria reikiamas karštis ir radiacija. Pirmasis iš minėtų sodrinimo būdų, tai dujų centrifugavimas: UF₆ dujos yra pumpuojamos į besisukančius cilindrus, sukimosi galia traukia sunkesnes molekules (susidedančias iš U-238) prie išorės, o lengvosios (U-235) lieka viduryje; antrasis būdas yra dujinės difuzijos, trečiasis, elektromagnetinis sodrinimas ir, ketvirtasis, lazerinis. Galutiniai sodrinimo produktai yra žemo sodrumo uranas, nuo 0,75% iki 3-5% sodrumo (ang. low-enriched uranium (LEU)); arba aukšto sodrumo uranas, 20 ir > procentų sodrumo (ang. highly-enriched uranium (HEU)); arba ginklų lygmens sodrumo uranas, 93 ir > proc. sodrumo (ang. weapons-grade uranium (WGU)). Išsodrintas uranas, kaip jau buvo minėta, yra naudojamas kaip kuras „lengvo vandens“ reaktoriuose.¹³⁷ Pagal antiproliferacines nuostatas „lengvojo vandens“ reaktoriai yra priimtinesni, pirmiausia dėl to, kad jiems kaip kuro pakanka žemo sodrumo urano, antra, norint surinkti kaip šalutinį produktą išskirtą plutonį Pu-239, būtinas reaktoriaus darbo sustabdymas (kuris yra aiškiai pastebimas) ir, trečia, išskirtas plutonis yra su daug priemaišų ir žemos koncentracijos (60-70%; „sunkiojo vandens“ reaktorių pagaminamas plutonis siekia ginklams reikalingą koncentraciją).

¹³⁶ „Statement by IAEA Director General Mohamed EL-Baradei on U.S. Intelligence Estimate on Iran“. 2007 12 04.

<<http://www.iranwatch.org/international/IAEA/iaea-elbaradeinireport-120407.htm>> [Žiūrėta 2008 04 30]

¹³⁷ „Iran: Is There a Way Out of the Nuclear Impasse“, *International Crisis Group Middle East Report No. 51*. 2006 02 23. 4,5

Tad Irane uranas yra/gali būti kasamas Zarigan, Narigan, Saghand (didžiausia ir šiuo metu eksploatuojama kasykla prie Yazdo miesto, kurios tūris apie 5 tūkst. tonų urano rūdos 130 km² plote) ir Gchine kasyklose; Yazdo Ardekano branduolinio kuro saugykloje gaunamas urano oksidas; Kašane bei Isfahane Urano konversijos gamykloje konversijos būdu urano oksidas pakeičiamas urano dioksidu ir tada urano heksafluorido dujomis (UF₆); lazerinis sodrinimas yra atliekamas Laškar-Abad ir Ramandeh, o centrifuginis Natanzo tyrimų ir komercinėje sodrinimo bazėse. „Lengvojo vandens“ reaktorius 1000MW yra Bušehro atominėje elektrinėje, kurios statybą vykdė Rusija. Arake Iranas turi „sunkiojo vandens“ gamybos bazę, čia pat Iranas planuoja statyti ir sunkiojo vandens reaktorių.¹³⁸

Irano branduolinė programa greitai progresuoja, tad išvardytų branduolinių objektų sąrašas gali būti vis pildomas ir tai vyksta, pirmiausia, dėl to, kad ši programa nėra sietina vien su vietinio pobūdžio šaltiniais. Užsienio pagalbos metu Iranas įgijo/a eilę branduolinės įrangos bei medžiagų, kas priartino/a Iraną prie galbūt siektino tikslo - įgyti branduolinius ginklus. Pažymėtina tai, kad didžioji dalis Irano importo yra priešrevoliucinio laikotarpio¹³⁹, tad technologijų pobūdis nėra itin našus. Po Revoliucijos, JAV paskelbus sankcijas ir nutrūkus bendradarbiavimui su Vakarų šalimis bei pačiam Aukščiausiam lyderiui R. Khomeini paskelbus apie branduolinio ginklo nesuderinamumą su Islamo valstybės idėja, branduolinė veikla buvo nutraukta. Ir atnaujinta tik apie 1984 m. kaip reakcija į karo su Iraku metu (1980-1988 m.) Irako vykdytas raketų atakas ir Irano neveiksmumą prieš jas. Tuomet, anot Bahgat Gawdat¹⁴⁰, buvo išsikelti keli pagrindiniai tikslai: sukurti slaptą su Vakarų eksportuotojais tinklą, prisijungti prie ne vakarietiško tiekimo šaltinių (Rusijos, Kinijos, Š.Korėjos, Pakistano, Sirijos ir t.t.)¹⁴¹, sukurti nacionalinę karinę industriją bei išstbulinti raketinę ginkluotę, kaip atsvarą konvenciniam nepajėgumui.

2003 m. vasarį TATENA inspektoriams tikrinant įtartinus objektus Irane ir vėliau kalbant su Irano vadovais, šie pripažino, kad Iranas iš Kinijos importavo 1,8 tonų branduolinių medžiagų (UF₆, UF₄ ir UO₂),

¹³⁸ Be išvardytų branduolinių objektų, Teherane Branduolinių tyrimų centre veikia iš JAV importuotas 5 MW terminis tyrimams skirtas reaktorius; Isfahane izotopų gamybai reikalingas miniatiūrinis 30 kW reaktorius bei trys tyrimams skirti reaktoriai: sunkiojo vandens, grafitinis, ir lengvojo vandens. Daugiau branduolinių objektų pažymėta žemėlapyje ir įvardyta lentelėje. Priedas 1.

Nors šios Irano veikos nėra nelegalios, jų teisėtumą apibrėžia BGNS (ang. NPT), Iranas pažeidė Saugumo sutarimą, daugelį iš jų nuslėpdamas: nebuvo pranešta apie eksperimentinę lazerinę urano sodrinimo bazę, apie vykusias statybas: sunkiojo vandens gamyklos ir Natanzo bazės paruošimo darbus, apie centrifūgų gamybą ir surinkimą; į daugelį objektų buvo uždelstas inspektorių įleidimas, užfiksuoti slapto importo atvejai.

¹³⁹ Per penkis metus nuo 1970 m. BGNS ratifikavimo Iranas pasirašė eilę sutarčių dėl branduolinių elektrinių statybos bei branduolinio kuro tiekimo: 1974 m. buvo pasirašyta sutartis su JAV, 1976 m. su Vokietija, 1977 m. su Prancūzija. 1976 m. su Pietų Afrikos Respublika dėl urano oksido importo. Sutartys taip pat buvo pasirašytos ir su nevalstybiniais vienetais.

Po Revoliucijos 1979 m., atsiradus priėjimui prie slaptų dokumentų, išaiškėjo, kad šachas siekė branduolinio ginklo. Irano atominės energijos agentūros (ang. trump. AEOL) Teherano branduolinių tyrimų centre (ang. trump. TNRC) buvo kuriamas branduolinių ginklų dizainas, plutonio išskyrimo ir lazerinio sodrinimo tyrimų darbai.

¹⁴⁰ Bahgat Gawdat, "Iran and the United States: the emerging security paradigm in the Middle East", *Parameters*. 2007 06 22.

¹⁴¹ 1987m. Pakistanas ir 1990 m. Indija pasirašė su Iranu ilgalaikės partnerystės branduolinėje srityje susitarimus (šio šalys įsipareigojo apmokyti Irano ekspertus, tiekti reaktorių ir kitą įrangą bei branduolines medžiagas). Tokios pat sutartys buvo pasirašytos ir su Š.Korėja bei Kinija. 1990 m. Iranas ir Sovietų Sąjunga pradėjo derybas bei 1995 m. pasirašė sutartį dėl Bušehro atominės elektrinės statybų atnaujinimo (1975 m. pagal su Vokietijos kompanija Kraftwerk Union sudarytą sutartį buvo pradėtos dvi reaktorių 1200 MW galingumo statybos, bet neužbaigtos). Taip pat yra žinoma, jog su Rusija buvo pasirašyti ir slapti protokolai, kuriuose Rusija įsipareigojo pastatyti urano sodrinimo, centrifūgų bazę. Taip pat 1995 m. paaiškėjo, jog Iranas galėjo įsigyti antro panaudojimo detales iš Europos kompanijų.

reikalingų gaminti urano metalą, kuris yra išskirtinai sietinas su branduolinių ginklų gamyba. Rugsėjo mėnesio susitikime su TATENA Iranas pirmą kartą pateikė techninius duomenis, įrodančius jo NPT pažeidimus: pripažino, kad nuo devyniasdešimtų metų jis vykdė šimtą tryliką urano konversijos eksperimentų; urano metalo gamybą, panaudodamas importuotas UF₄, taip pat vykdė ir pačio UF₄ gamybą iš importuoto UO₂; taipogi dar devintajame dešimtmetyje laboratorijose buvo atliekami sunkiojo vandens gamybos tyrimai. Pirmųjų TATENA ekspertizių Irane metu Natanze iš paimtų pavyzdžių buvo sprendžiama čia buvus aukšto sodrumo urano (HEU). Be to apžiūrėjus IR-2 tipo Natanze instaliuojamas centrifugas, paaiškėjo, jog jos yra identiškos juodojoje rinkoje Pakistano mokslininko A. Q. Khan tiekiamoms P-2, tiesa, patobulintoms pagal Rusijos technologiją.

Remiantis paskutiniu JAV Centrinės žvalgybos direktoriaus pranešimu, Iranas ir toliau siekia užsienio subjektų Rusijoje, Kinijoje ir Šiaurės Korėjoje pagalbos. Pranešime teigiama, jog Kinija yra pagrindinė konvencinės ginkluotės tiekėja, Rusija Iranui padeda vystyti „civilinę branduolinę programą“¹⁴², o Š. Korėja ir Iranas jau seniai bendradarbiauja keisdami balistinių raketų technologija.

Vis dėlto dabartinė situacija, kuri gali būti apibūdinama kaip grėsminga dėl Irano branduolinės programos stipraus pasistūmėjimo į priekį, toliau dideliais ir vis didinamais tempais vykdomų branduolinių veikų bei priešiškos valdančiųjų pozicijos – susiklostė 2005 m. rugpjūtį, po prezidento rinkimų.

Nuo 2003 m. sustabdytos Irano branduolinės programos atnaujinimas buvo pradėtas 2005 m. rugsėjo 1 d. Tą dieną Iranas paskelbė apie vėl pradėtus darbus Isfahano Urano konversijos bazėje (angl. Uranium Conversion Facility). Sekantį mėnesį, rugsėjį, TATENA tokį pokytį įvardijo kaip BGNS nesilaikymą ir santykiai tarp bendradarbiavusių pusių tapo įtempti. Padėtį dar labiau pablogino Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos (JTST) 2006 m. (gruodžio 23 d. rez. nr. 1737), 2007 m. (kovo 24 d. rez. nr. 1747) ir 2008 m. (kovo 3 d. rez. nr. 1803) rezoliucijos¹⁴³:

- Jų pasekoje Iranas pasiryžo nebesiderėti dėl savo veiklos Isfahane. Iki 2008 m. vasario mėn. minėtoje Isfahano Urano konversijos bazėje pagamino 309 tonas urano heksafluorido dujų (UF₆).
- Nuo 2006 m. pradžios Iranas pradėjo urano sodrinimo darbus požeminėje Natanzo bazėje. O 2006 m. rugpjūtį atsisakė į ją įleisti inspektorius. Anot TATENA, nuo 2007 m. vasario 3 tūkst. P-1 centrifugų, kuriose buvo sodrinama 1670 kg urano dujų (UF₆), pagamino tik 75 kg žemo sodrumo urano (3,8% U-235).

¹⁴² Rusijos indėlis yra septynių šimtų Irano branduolinės energetikos ekspertų apmokymai bei pastatyta atominė elektrinė Bušehre. Taip pat spėjama, jog Rusijos subjektai tiekė lazerinę urano sodrinimo įrangą; padėjo įsisavinti sunkiojo vandens bei branduolinio lygio grafito gamybos procesą.

¹⁴³ Kaip atsakas į 2005 m. JTST rezoliuciją sekė Irano sprendimas atmesti „savaržymo ir stebėjimo priemonių“, kurios yra įtvirtintos 1997 m. Pridėtiniam protokole, laikymąsi, kas reiškė, kad ne tik buvo pradėta riboti informaciją apie branduolinę veiklą, bet ir delsiama įsileisti TATENA inspektorius. Neigiamai Iranas reagavo ir į 2007 m. JTST paskelbtą 1747 rezoliuciją. Irano valdantieji nusprendė neinformuoti TATENA apie naujas statybas ar atnaujinimus, dėl ko buvo susitarta 2003 m. vasarį, ir nebepranešinėti prieš 180 dienų apie branduolinių medžiagų panaudojimą savo įrengimuose (kaip buvo susitarta 2006 vasarį). Taipogi Iranas tik iš dalies laikosi pagrindinio inspektavimo susitarimo: TATENA inspektoriams ne visais atvejais yra leidžiama tikrinti urano sodrinimo bazes bei nebeleidžiama sekti Irano centrifugų gamybos ir surinkimo darbų. Tai stipriai sumažino TATENA galimybes prognozuoti Irano branduolinį statusą ir ateities planus.

Anot inspektorių, toks kiekis yra neatitinkantis šių centrifugų pajėgumo. Šių metų balandžio 4 d. Irano prezidentas pranešė¹⁴⁴, kad komercinėje Natanzo sodrinimo bazėje be 3 tūkst. jau veikiančių centrifugų, buvo paleistos dar trys kaskados po 164 centrifugas (iš viso 492). Tad šiuo metu Natanzo požeminėje komercinėje bazėje jau veikia 3492 įrenginiai. Taip pat M. Ahmedi-Nedžadą paskelbė, kad pradedamas papildomų 6 tūkst. centrifugų montavimas. Beje, remiantis prezidento pažymėjimu, kad jau pradėti naujo tipo centrifugos IR-2 bandymai, manoma, kad jos gali būti IR-2 tipo. Anot Ahmedi-Nedžado, jos yra pajėgios net „penkis kartus“¹⁴⁵ (ekspertų nuomone, nuo dviejų iki trijų kartų) efektyviau sodrinti uraną nei šiuo metu Natanze veikiančios P-1 (pagamintos Kalaye Elektros kompanijoje Teherane).¹⁴⁶ Taip pat pranešama, kad bus siekiama bendrą centrifugų skaičių padidinti iki 54 tūkst. įrenginių.¹⁴⁷

- Tą patį mėnesį, 2006 m. rugpjūtį, kai buvo atsisakyta įleisti inspektorius į Natanzo bazę, Arake prezidentas M. Ahmedi-Nedžadą iškilmingai atidarė sunkiojo vandens gamyklą. Reaguodamas į tai, tą patį mėnesį TATENA vadovas Mohammed El-Baradei išleido pranešimą¹⁴⁸, kuriame dar kartą apkaltino Iraną nesilaikant Saugumo susitarimo bei pranešė, kad Karadžo atliekų saugojimo įrenginiuose (ang. Waste Storage Facility) buvo rasta aukšto sodrumo urano (HEU) dalelių, kas gali reikšti, kad Iranas siekia HEU.

- 2006 m. buvo atnaujinti lazerinio sodrinimo darbai Laškar-Abade.¹⁴⁹

- Taip pat pasistūmėjo darbai 40MW „sunkiojo vandens“ reaktoriaus statybose. 2007 m. lapkričio 24 d. Irano atominės energetikos agentūros (ang. Iran's Atomic Energy Organization) vadovas tvirtino, kad Iranas jau turi pagamintą „sunkiojo vandens“ reaktoriui reikalingą kurą. Nors inspektoriams buvo leista apžiūrėti reaktorių, jie nėra įleidžiami į kuro gamyklą ir apie jos veikimą tegali spręsti iš satelito nuotraukų.¹⁵⁰

- Po ilgų metų atidėliojimo, Bušehro „lengvojo vandens“ reaktoriaus statyba yra beveik baigta. 2008 m. sausį buvo atvežta 82 tonos jo darbui pradėti reikiamo kuro. Remiantis Rusijos oficialiai paskelbta informacija, reaktoriaus užpildymas kuru bus pradėtas vasarą, o pradės veikti tik šių metų pabaigoje. Tikimasi, kad reaktorių ties 1000MW energijos nacionalinei energetinei sistemai. Taip pat kiekvienais metais reaktorių kaip šalutinį produktą (surenkamą iš panaudoto kuro) pagamins apie 250 kg

¹⁴⁴ „Iran installs 492 centrifuges in Natanz”. *Payvand Iran News*. 2008 04 11.

<<http://www.payvand.com/news/08/apr/1108.html>>[Žiūrėta 2008 04 30].

¹⁴⁵ „Iran installing new centrifuges”. *BBC News*. 2008 04 11 .< http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/7336089.stm> [Žiūrėta 2008 04 30].

¹⁴⁶ Valerie Lincy, „Status Report: Iran claims centrifuge progress”. 2008 04 10. < <http://www.iranwatch.org/update/>> [Žiūrėta 2008 04 30].

¹⁴⁷ BNS, 2008 04 08;11

¹⁴⁸ „Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran”, *International Atomic Energy Agency*. 2006 09 31.

¹⁴⁹ „Irano opozicinė grupė pranešė, jog Iranas slapta atgaivino urano sodrinimą, pasitelkiant lazerinę technologiją“, *The Associated Press*. 2006 09 14. <<http://www.ap.org/>> [Žiūrėta 2008 04 30].

¹⁵⁰ „Director General's Report: Implementation of the NPT Safeguards Agreement and Relevant Provisions of Security Council Resolutions 1737 (2006) and 1747 (2007) in the Islamic Republic of Iran (GOV/2008/4)”. 2008 02 22, 9.

<<http://www.iranwatch.org/international/IAEA/iaea-iranreport-022208.pdf>>[Žiūrėta 2008 04 30].

branduoliniam ginklui tinkamo plutonio (pakankamai pagaminti keletą dešimčių branduolinių užtaisų).

Tačiau panaudotas kuras turės būti gražinamas Rusijai pagal 2005 m. vasarį pasirašytą protokolą.

Paskutinėje, 2008 m. vasario mėn., TATENA ataskaitoje¹⁵¹ yra daroma išvada, jog Iranas bandė pasigaminti kai kurią potencialiai branduolinio ginklo gamybai reikalingą įrangą: smūgio bangų programinę įrangą, neutronų srautą, oksidavimuisi atsparių plieno detalių bei radiacijos matavimo įrangą (ang. spark gaps, shock wave software, neutron sources, corrosion resistant steel parts and radiation measurement equipment). Šie įrenginiai gali būti naudojami, studijuojant urano sodrinimą bei testuojant didelius sprogdinimus. Taip pat gali būti panaudoti įtaiso, į žemės atmosferą gražinančio branduolinį užtaisą nešančią raketą, konstravimui.

Iš pateiktų duomenų galima spręsti, kad, nors Iranas ir stipriai pasistūmėjo branduolinės programos vystyme (ypač nuo 2005 m. rudens), jis šiuo metu dar neturi skylančios medžiagos – arba kitaip – aukšto sodrumo urano ar plutonio, kurių reikia branduolinių ginklų gamybai. Vis dėlto, kaip buvo minėta, tiek TATENA, tiek JAV Centrinės žvalgybos ataskaitose yra minima, jog tokioms medžiagoms pasigaminti Iranas turi visas galimybes. Anot F.Barnaby¹⁵², Iranas šiuos skilius produktus galėtų išgauti trimis būdais: pirma, sodrindamas uraną dujų centrifugose Natanze, o žemą urano sodrumą pakeldamas, perdirbant urano heksafluorido dujas minėtose centrifugose. Tokiu būdu urano izotopo U-235 urane kiekis gali pasiekti 90proc., ko užtektų branduolinio užtaiso gamybai. Antra, išgaudamas plutonį iš planuojamo statyti „sunkiojo vandens“ reaktoriaus Arake (vis dėlto planuojama, kad jis bus pastatytas tik 2011m.). Ir, trečia, išgaudamas plutonį iš baigto statyti [tačiau tik 2008m. pabaigoje pradėsiančio veikti-I.K.], „lengvojo vandens“ reaktoriaus Bušehre.

Aritmetika tokia:

Kiekvienam branduoliniui užtaisui reikia 5kg plutonio arba nuo 15 iki 25 kg iki 90- 93% išsodrinto urano.

Dujų centrifugų galia yra matuojama SWU darbo vienetais. **Natanze** veikiančios P-1 tipo centrifugos yra apie 2,5 SWU galingumo, tad per metus viena centrifuga gali pagaminti 0,013 kg HEU. Vis dėlto, manoma, jog naujos montuojamos 6 tūkst. centrifugų Natanzo komercinėje bazėje bus IR-2 (P-2) tipo. Šios centrifugos gali veikti apie du kartus efektyviau (5SWU), kas reikštų, kad ir pagaminamo HEU kiekis bus didesnis.¹⁵³

Irane šiuo metu veikia 3492 P-1 tipo centrifugų. Tad jų galingumas siekia 8730SWU ir atitinkamai per metus jos pagamins apie 46kg HEU. O tai reiškia dviejų branduolinių užtaisų gamybą per metus. Be to, galima pridurti, kad naujai instaliuotos šeši tūkstančiai centrifugų spėjama bus IR-2 tipo, tad joms veikiant metus būtų pagaminama dar papildomai 156kg HEU arba 8 branduoliniai užtaisai per metus.

Vis dėlto teorinis prognozavimas, kad šių metų pabaigoje Iranas galėtų turėti pakankamai medžiagos dviems branduoliniams užtaisams pagaminti, praktiškai yra neįmanoma dėl kelių priežasčių: pirma, Iranas dar nėra pajėgus centrifugavimo būdu gaminti aukšto sodrumo uraną ir jam prireiks užsienio pagalbos, kas užims

¹⁵¹ Ten pat

¹⁵² Frank Barnaby, „Would Air Strikes Work?: Understanding Iran’s nuclear programe and the possible consequences of a military strike“, *Oxford Research Group*. 2007 03 06.

¹⁵³ Ten pat, 7.

laiko. Antra, ekspertai tikina, kad Iranas susidurs su dideliais gedimais¹⁵⁴, tam įtakos turės ne tik centrifugų techniniai duomenys, bet ir vietinio urano specifika (sunkiųjų metalų priemaišos gali užkimšti centrifugų kanalus; tad gali atsitikti taip, kad Iranas taps priklausomas nuo iš Kinijos eksportuojamų heksafluorido dujų). Be to, daug laiko užims ir pačio ginklo gamyba, šio proceso metu vykstantys sudėtingi bandymai.¹⁵⁵

Arake projektuojamas „sunkiojo vandens“ reaktorius IR-40 turėtų kasmet pagaminti apie 8kg plutonio, t.y. pakankamai medžiagos pagaminti dviems branduoliniams užtaisams. Vis dėlto plutonis iš Arako reaktoriaus bus paimamas ne anksčiau nei 2014m. Tokia data neatrodo reali, žinant, jog šiuo metu šalia Arako esanti sunkiojo vandens gamykla tegali pagaminti 8 tonas šio produkto per metus iš 85 tonų reikalingų tokio tipo reaktoriui.¹⁵⁶

Bušehre pradėsiančio veikti „lengvojo vandens“ reaktoriaus šerdis gali talpinti apie 103 tonas urano. Tad toks reaktorius per metus pagamins apie 250 kg plutonio, kurį panaudojant kariniams tikslams galima būtų pagaminti 40-50 vnt. branduolinių užtaisų¹⁵⁷. Tačiau tik tuo atveju, jei Iranas nuspręstų išnaudoti savo techninę galimybę surinkti plutonį iš reaktoriaus panaudoto kuro (nors yra išsipareigojęs išnaudotą kurą grąžinti Rusijai).

Tiek HEU ar plutonio, tiek pačio ginklo įgijimas gali būti paspartintas importuojant medžiagas ir technologijas.

Tad tikėtina, jog, jei Iranas sieks pasigaminti branduolinį užtaisą, jis pasirinks dujų centrifugų pagaminamą HEU.¹⁵⁸

Medžiagos ir technologijos naudojamos civilinėje ir karinėje branduolinėse programose yra faktiškai identiškos¹⁵⁹, dėl to Irano progresas branduolinėje srityje gali būti vertinamas tiek kaip nukreiptas branduolinio ginklo gamybai, tiek kaip siekis sukurti branduolinės civilinės energetikos sektorių. Vis dėlto šiuo metu Iranas yra pavojingai „arti pilno kuro ciklo įvykdymo, ką padarius tik intencija ir laikas pasiruošti gamybai skirs Iraną nuo branduolinio ginklo“.¹⁶⁰

¹⁵⁴ F. Barnaby tvirtina, kad net 60% P-1 centrifugų bus defektuotos, jas reikės taisyti ar pakeisti naujomis. (F. Barnaby, 7)

¹⁵⁵ F. Barnaby pristato šešių pakopų branduolinio ginklo gaminimo procesą (plačiau F. Barnaby). Prieš penktąjį gamybos inžinerinį etapą yra būtini eksperimentai sukurti implozijos technologiją. Jų metu itin galingos konvencinės sprogstamosios medžiagos yra naudojamos suspausti HEU ar plutonio, ar net abiejų sferai, kad šios medžiagos įgytų kritinę masę (taptų galinčios sukelti sprogimą). Tokių eksperimentų ir testavimų metu vykdomi sprogdinimai negali būti nepastebėti. Ir jie reiškia, kad šalis gamina branduolinį ginklą ir yra laikoma (bent jau neformaliai), kad BGNS yra pažeista.

Manoma, kad Iranas yra vienoje iš pirmų trijų ginklo gaminimo etapų (kaip ir Egiptas, Saudo Arabija). Ketvirtojo etapo vykdymas nėra užfiksuotas, nors neoficialiais šaltiniais yra žinoma, kad Iranas iš A.Q. Khan yra išsigijęs implozijos dizainą (ang. implosion-design) branduoliniam ginklui. Be to šeštasis etapas (pati branduolinio ginklo gamyba) yra neįgyvendinamas nesukaupus reikiamo kiekio branduolinės medžiagos. (F. Barnaby, 10-11)

¹⁵⁶ F. Barnaby, 8, cituota iš F. Barnaby, „Iran's nuclear activities“, Oxford Research Group. 2006.

¹⁵⁷ F. Barnaby, 8.

¹⁵⁸ JAV žvalgybos ataskaita.

¹⁵⁹ Ten pat, 5.

¹⁶⁰ „Recent Developments and Current Status“, *NTI*. <http://www.nti.org/e_research/profiles/Iran/Nuclear/index_1822.html#fnB15> [Žiūrėta 2008 04 30].

ir F. Barnaby, 5.

JAV yra atsidūrusi nepavydėtinoje dilemų situacijoje: šiuo metu pulti Iraną yra nelogiška ir net nelegitimu, jam deklaruojant, kad jis neturi ir nesiekia branduolinio ginklo, tačiau remiantis preliminariais paskaičiavimais, įvardytais JAV žvalgybos ataskaitoje, 2009 m. metų pabaigoje vykdyti Irano puolimą gali būti dar daug pavojingiau. Tad, viena vertus, Irano branduolinė programa tampa didžiule grėsme Irano saugumui, JAV ją įvertinus kaip branduolinio ginklo programą, kita vertus, branduolinės programos vykdymas yra didžiulė galimybė, JAV nepuolant, Iranui tapti branduoline galia. Vis dėlto reikia konstatuoti, jog šiuo metu Iranas neturi branduolinio ginklo. Todėl jis gali būti priskiriamas prie Irano galimybių tik kaip atgrasymo priemonė, Iranui apsimetant, kad tokiu ginklu yra disponuojama.

Biologinė programa

Iranas nuo 1929 m. yra prisijungęs prie Ženevos protokolo. 1973 m. ratifikavęs Biologinių ir toksinių ginklų konvenciją (ang. Biological and Toxin Weapons Convention). Vis dėlto yra įtariama, kad šalyje buvo ir yra vykdoma biologinių ginklų programa, tikėtina, prisidengiant Irane vykdomais aukšto lygio civiliniais biotechnologiniais tyrimais.¹⁶¹

Dar 1988 m. Irano Parlamento pirmininkas, sakydamas kalbą, pažymėjo, jog Iranas turi "pilnai apsiginkluoti tiek gynybinio, tiek puolamojo tipo cheminiais, biologiniais bei branduoliniais ginklais".¹⁶²

Vystoma biologinė programa kaip ir branduolinė nebuvo/nėra vietinio pobūdžio. Iranas kreipėsi į Kanados bei Prancūzijos mokslininkus dėl mikotoksiną gaminančio fungi (*Fusarium spp.*), mirtinam toksinui ricin'ui gaminti reikiamų medžiagų bei kultūrų, reikalingų išauginti bakteriją *Bacillus anthracis*. Tikima, kad turimas ir raupų virusas, maras, tuliaremija, Variola virusas. Iranas biotechnologijų srityje taip pat bendradarbiavo su Kuba, Indija bei buvusiu Sovietų Sąjunga.

Šiuo metu Irano turimos su biologinio ginklo panaudojimu siejamos medžiagos yra: *B. anthracis*, botulinum toksinas, ricin toksinas, T-2 mikotoksinas, Variola ir raupų virusai, maras, tuliaremija.¹⁶³ Vis dėlto jokių pagrįstų įrodymų nėra, Iranui neigiant šią informaciją. Pagrindiniais kaltintojais lieka CIA ir Irano išėiviai. Taip pat nėra įrodymų, kad Iranui pavyko minėtas medžiagas sėkmingai paversti biologiniais užtaisais. Tad vargiai galima teigti, kad biologinis ginklas yra viena iš Irano galimybių, nebent, kaip ir branduolinių ginklų atveju, biologinę programą panaudojant kaip deterrentą.

Cheminė programa

Iranas 1997 m. ratifikavo Cheminių ginklų konvenciją (ang. Chemical Weapons Convention), tačiau Irano cheminė programa kaip ir biologinė dažniausiai yra suvokiama kaip ginklų programa, vis dėlto tai nėra įrodyta, Iranui neigiant kaltinimus.

¹⁶¹ "Biological Overview", *NTI*. <http://www.nti.org/e_research/profiles/Iran/Biological/index_2300.html> [Žiūrėta 2008 04 30].

¹⁶² Gregory F. Giles, "The Islamic Republic of Iran and Nuclear, Biological, and Chemical Weapons". Kn. Peter R. Lavoy, Scott D. Sagan, ir James J. Wirtz (red.), *Planning The Unthinkable: How New Powers Will Use Nuclear, Biological, and Chemical Weapons*. Ithaca: Cornell University Press. 2000, 84.

¹⁶³ Mikotoksinai dažniausiai naudojami sunaikinti maisto atsargas, kitos medžiagos sukelti ligas žmonėms. Plačiau apie biologines medžiagas: „Biological Capabilities“, *NTI*. <http://www.nti.org/e_research/profiles/Iran/Biological/2302.html> [Žiūrėta 2008 04 30].

JAV pareigūnai periodiškai paskelbia, jog Iranas yra pajėgus per metus pagaminti keletą šimtų ar net tūkstantį¹⁶⁴ tonų cheminių medžiagų, tinkančių chemiam užtaisui. Tai: cianidas, mustard???, fosgenas (dujos) ir nervinę sistemą veikiantis sarinas.¹⁶⁵ Cheminių medžiagų gamyklos, esančios prie Kazvino, Parčino ir Isfahano miestų, įvardijamos kaip cheminio ginklo gamybos bazės. Be to minima, jog Iranas yra sukaukęs apie 2tūkst. tonų cheminiams ginklams reikalingų medžiagų ir jau užpildytos amunicijos. JAV pareigūnai taip pat įtaria, kad Iranas yra uždėjęs kovines galvutes užpildytas cheminėmis medžiagomis ant savo ilgojo nuotolio balistinių raketų.¹⁶⁶ Taip pat žinoma, kad yra pravedęs keletą karinių pratybų, kurių metu buvo imituojami gynybiniai cheminio ir biologinio ginklo panaudojimo manevrai.

JAV centrinės Amerikos žvalgybos teigimu: „Iranas, tikėtina, neužilgo taps cheminių medžiagų tiekėju kitoms šalims“.¹⁶⁷

Raketos

Irano valdančiųjų įsitikinimu, dideli raketiniai pajėgumai yra būtini valstybės saugumui. Toks požiūris buvo išsakytas dar 1999 m. vasario 7 d. Irano gynybos ministrui Ali Shamkhani, kalbant apie raketų arsenalą: „Irakas nebūtų užpuolęs mūsų, jei mes būtumėm turėję tokią karinę galią kaip dabar“¹⁶⁸. Tuomet išsakytas įsitikinimas taip pat reiškė, kad Iranas nesilaikys 1998 m. išipareigojimo negaminti balistinių raketų, galinčių pasiekti Izraelį.¹⁶⁹

Taip pat raketų arsenalo didinimas yra sietinas su Irano ambicija būti regiono galia, tokia motyvacija buvo išsakyta Hašemi Rafsandžani: „Tiek naujų raketų dizainų kūrimas, tiek gamybinių pajėgumų didinimas daro Iraną regionine supergalia“.¹⁷⁰

Jau 2003 m. buvo tvirtinama, kad Iranas trečiajame pasaulyje turi antrą (pirmą – Š. Korėja) pagal dydį balistinių ir kruizinių raketų arsenalą¹⁷¹, gamina raketų iš kosmoso paleidėją (ang. space launch vehicle; kaip tvirtinama, bus naudojamas satelitų ne raketų paleidimams) ir tarpkontinentines balistines raketas.

2006 ir 2007 m. Iranas iš tikro ypač intensyviai vystė ir testavo savo raketų sistemas. Kaip sėkmingus bandymus galima įvardyti patobulintos Shahab-3¹⁷² ir iki 2200 km nuotolio Shahab-4 raketų paleidimus. 2007

¹⁶⁴ „Nuclear, Biological and Chemical Weapons“, *Strategy Page*. 2006 03 24.

<<http://www.strategypage.com/htm/htchem/articles/20060324.aspx>> [Žiūrėta 2008 04 30].

¹⁶⁵ Plačiau lentelėje. Priedas 2.

¹⁶⁶ „Chemical Overview“, *NTI*. <http://www.nti.org/e_research/profiles/Iran/Chemical/index.html> [Žiūrėta 2008 04 30].

¹⁶⁷ „Statement by Deputy Director, DCI Nonproliferation Center, A. Norman Schindler, on Iran's Weapons of Mass Destruction programs to the International Security, Proliferation and Federal Services Subcommittee of the Senate Governmental Affairs Committee“, *CIA*. 2000 09 21. <http://www.cia.gov/cia/public_affairs/speeches/2000/schindler_WMD_092200.htm> [Žiūrėta 2008 04 30].

¹⁶⁸ „Iran 'Armed and Safe' 20 Years After Revolution,“ *Reuters*. 1999 02 07; ir „Iran-Missile“, *Associated Press*. 1999 02 07.

¹⁶⁹ Eric Arnett, „Reassurance versus Deterrence: Iranian Confidence- Building Opportunities“. 1998.

<<http://www.acronym.org.uk/dd/dd27/27conf.htm>> [Žiūrėta 2007 11 25].

¹⁶⁹ „Iran: We 'can block oil exports whenever necessary“, *World Tribune*. 2006 4 19.

<<http://drivethrupolitics.blogspot.com/2006/04/iran-we-can-block-oil-exports-whenever.html>> [Žiūrėta 2007 11 25].

¹⁷⁰ „Hashemi-Rafsanjani's Remarks,“ *NHK Television Network*, 1985 06 11.

¹⁷¹ Irano balistinės ir kruizinės raketos. Priedas 3.

m. pradžioje buvo atliekami naujausio tipo vidutinio nuotolio Zelzal ir trumpojo nuotolio Fadžr raketų bei taip pat naujausio tipo Raad kruizinės raketos paleidimai. Dar anksčiau 2006 m. balandį per „Didžiojo Pranašo“ pratybas išbandyta povandeninė raketa Hūt.¹⁷³ 2008 m. vasarį paleista suborbitinė raketa Kavošgar-1. 2008 m. balandžio 22 d. buvo paskelbta apie 1800 km nuotolio raketos Qadr-1 atsiradimą.¹⁷⁴ Be to iš satelito „Digital Globe Quick Bird“ padarytų nuotraukų sprendžiama, jog Kavošgar-1 paleidimo stotyje yra kuriama 6000 km nuotolio balistinė raketa (spėjama Šahab tipo).¹⁷⁵ Taipogi manoma, jog Iranas iki 2015 m. jau turės raketas, galinčias pasiekti JAV.¹⁷⁶

Spėjama (nors tikslų skaičių Iranas nepateikia) kad šiuo metu turima apie 500 balistinių raketų: 200 vnt. 150 km nuotolio CSS-8, 200-300 vnt. Šahab-1 (Scud-B), vnt. 100-150 Šahab-2 (Scud-C), apie 100 vnt. Šahab-3 (Zalzel-3) ir 1-5 Šahab-4/5 prototipus.¹⁷⁷ Tokie kiekiai gali būti stipriai didinami (ar jau padidinti) slaptais kanalais importuojant papildomai raketų iš Š. Korėjos arba paspartinus Shahab-3 gamybą.¹⁷⁸ Nėra informacijos apie trumpojo nuotolio raketų Fadžr-3/4/5, visų tipų Nazeat, Zelzal-2, Tondar, Havk, Mušak, Zūbin, Araš, Nūr, Sayyad ir kt.¹⁷⁹ bei kruizinių raketų tikslus kiekius.

Iranas yra pajėgus nukreipti šiuo metu turimas savo balistines raketas prieš savo regiono kaimynus: Izraelį ir JAV pajėgas dislokuotas Irake bei Afganistane bei kitas Artimųjų Rytų ir Europos šalis¹⁸⁰. O minėta gaminama 6000 km nuotolio raketa¹⁸¹, paleista iš Teherano apylinkių, galėtų smogti ne tik Vidurio Rytų šalims, bet ir į bet kurį taikinį Europoje, daugumą taikinių Kinijoje, Rusijoje, Afrikos žemyne.¹⁸²

Didelė dalis paminėtų sistemų yra pajėgios nešti chemines, biologines ir branduolines kovines galvutes. Teigiama, jog naujausio tipo Šahab-3 raketa gali jų nešti net penkias ir nukreipti jas į skirtingus taikinius. Be to, JAV žvalgybos duomenimis Irano slapta programa, pavadinimu „Projektas 111“, yra sietina su siekiu apginkluoti branduoliniu užtaisu (JAV pareigūnų nuomone, kai tik jis bus pagamintas) Šahab-3 raketas.¹⁸³

¹⁷² Anot Irano gynybos ministro Ali Šamkhani, Šahab-3 raketų masinę gamybą Iranas buvo pajėgus pradėti dar 2005m. lapkritį ("Iran Says Can Mass Produce Medium-Range Missiles", *Reuters*. 2004 10 12).

¹⁷³ "Iran: Missile Chronology", *NTI*. <http://www.nti.org/e_research/profiles/Iran/Missile/1788_4967.html> [Žiūrėta 2007 11 25].

¹⁷⁴ "Iran displays 1800 km-range missile", *Global Research*, 2008 04 22.

<<http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=8769>> [Žiūrėta 2008 04 23].

¹⁷⁵ "Iran building 6,000-km range missile". *Jpost*. 2008 04 11.

<<http://www.jpost.com/servlet/Satellite?c=JPArticle&cid=1207649987663&pagename=JPost%2FJPArticle%2FShowFull>> [Žiūrėta 2008 04 13].

¹⁷⁶ Steven A. Hildreth, "Iran's Ballistic Missile Programs: An Overview". 2007 11 08.

<<http://www.fas.org/sgp/crs/nuke/RS22758.pdf>> [Žiūrėta 2007 11 25].

¹⁷⁷ "Weapons of Mass Destruction Capabilities and Programs", *CNS*. <<http://cns.miis.edu/research/wmdme/iran.htm>> [Žiūrėta 2007 11 25].

¹⁷⁸ "Missile Capabilities", *NTI*. <http://www.nti.org/e_research/profiles/Iran/Missile/3367.html> [Žiūrėta 2007 11 25].

¹⁷⁹ *Global Security.org*. <<http://www.globalsecurity.org/military/world/iran/weapons.htm>> [Žiūrėta 2007 11 25].

¹⁸⁰ Michel Chossudovsky, "Iran's "Power of Deterrence: The display of Iran's military capabilities is intended to deter US war plans". 2006 11 5. <<http://www.globalresearch.ca/index.php?context=viewArticle&code=CHO20061105&articleId=3713>> [Žiūrėta 2007 11 7]

¹⁸¹ Anot *Jane's Proliferation* redaktoriaus Avital Johanan, bus pagaminta po penkerių metų.

<<http://www.jpost.com/servlet/Satellite?c=JPArticle&cid=1207649987663&pagename=JPost%2FJPArticle%2FShowFull>> [Žiūrėta 2008 05 02].

¹⁸² Priedas 4.

¹⁸³ "Missile Overview", *NTI*. <http://www.nti.org/e_research/profiles/Iran/Missile/index.html> [Žiūrėta 2007 11 25].

Raketinė programa taip pat kaip ir branduolinė, cheminė ir biologinė buvo vystoma bendradarbiaujant su užsienio šalimis.¹⁸⁴

Manoma, jog biologiniam ar cheminiam užtaisui (Centrinės JAV žvalgybos pranešimu tokios kovinės galvutės jau buvo paruoštos 1996m.¹⁸⁵) nešti Iranas turėtų pasirinkti trumpojo ir vidutiniojo nuotolio raketas ar/ir bombonešius. Dar 1998 m. Iranas yra pravedęs cheminio ir biologinio ginklo panaudojimo gynyboje treniruotes. Jų metu buvo išbandomos galimybės išpurkšti šias medžiagas iš sraigtasparnių bei paleisti naudojant balistines bei kruizines raketas.¹⁸⁶ Cheminėms medžiagoms paskleisti Iranas, sakoma, yra pasigaminęs 155mm artilerinius sviedinius, minosvaidžius, aviacines bombas su cheminiu užpildu, minas ir kovines galvutes. 2002 m. Iranas išbandė naują Muhadžer-4 versiją. Šis įrenginys taip pat gali būti panaudotas cheminio ir biologinių medžiagų paskleidimui.¹⁸⁷

Priešraketinės gynybos sistemos

Iranas disponuoja strategine, teritorine bei taktine priešraketinės gynybos sistemomis. Taip pat šių sistemų raketų tipas yra tiek žemė-oras, tiek oras-oras ir t.t.

Viena iš žinomų sistemų, tai S-200 (SA-5 Gammon). Šios raketos buvo kuriamos persekioti ir sunaikinti dideliame ir vidutiniame aukštyje skriejančias kruizines raketas bei lėktuvus. Tvirtinama, jog aplink Teheraną yra išdėstytos penkios stacionarios SA-5 sistemos.¹⁸⁸ Taip pat Iranas iš Rusijos turi įsigijęs MIM-23 HAWK, kurios yra pritaikytos būti nešamos F-14 Tomcat naikintuvų ir numušti oro taikinius arba žemė-oras gynybai, kaip paleidėją naudojant standartinę dviejų raketų RIM-66 ar AGM-78. Keturios šios sistemos saugo Teheraną iš vakarinės miesto pusės, dar viena yra Mehrabado oro bazėje. Aplink Teheraną taip pat yra puslankiu išdėstytos HQ-2 ir Sayyad-1. O nepadengiamos sritys yra apsaugotos 23mm AAA sistemomis. Taip pat turima priešlėktuvinė SA-6 Kub. Vis dėlto nėra patikimos informacijos nei apie tikslus šių sistemų skaičių, nei jų išdėstymo koordinatas. Manoma, jog didžioji jų dalis yra dislokuotos apsaugoti strateginius karinius bei branduolinius objektus bei didžiuosius miestus, o dėl jų mobilumo gali būti perdislokuojamos keičiantis atakų

¹⁸⁴ Kinija, Rusija ir Š. Korėja tiekė Iranui raketas bei jų dalis ir brėžinius. Irano raketa Šahab-3 yra tikslus importuotos Š. Korėjos Nodong modelis, patobulintas pagal rusišką technologiją. Taip pat, manoma, kad, jei Iranas išleis Šahab-4, ji bus rusiškosios SS-4 kopija. Minėta, 6 tūkst. km nuotolio raketa, tikima, yra gaminama pagal Š. Korėjos technologiją. 2006 m. Iranas iš Š. Korėjos įsigijo žemė-žemė 2,500 km nuotolio BM-25 raketą. Š. Korėja taip pat eksportavo 300 km nuotolio SCUD-B (Šahab-1) ir 500 km nuotolio SCUD-C (Šahab-2) trumpojo nuotolio raketas ir jų gamybos technologiją. Iš Kinijos Iranas importavo 150 km nuotolio CSS-8 balistines raketas bei seriją žemės-, jūros-, oro- paleidimo trumpojo nuotolio kruizinių raketų. Daugelis iš jų yra priešlaiviniai ar prieštankiniai ginklai.

Be to, Grigory Omelchenko, Ukrainos parlamentaras, 2005 m. vasarį liudijo, jog Ukrainos slaptosios tarnybos tarp 1999-2001 m. pardavė Iranui sovietų laikų šešias kruizines raketas. Branduolinį užtaisą galinti nešti KH-55 ar AS-15, skrieja iki 3000 km žemame aukštyje, kad išvengtų oro gynybos. Taip pat žinoma, kad Iranas raketų srityje bendradarbiavo ir su kitomis post-sovietinėmis šalimis: su Baltarusija, Kazachstanu ir Uzbekistanu; kai kuriomis Europos šalimis bei Pakistanu.

Plačiau: NTI, <http://www.nti.org/e_research/profiles/Iran/Nuclear/2867.html> [Žiūrėta 2008 05 02].

¹⁸⁵ Barbara Starr, "Iran Has Vast Stockpiles of CW Agents, Says CIA," *Jane's Defense Weekly*. 1996 08 14, 3.

¹⁸⁶ Bill Gertz, "Iran Tests Medium-Range Missile," *Washington Times*. 1998 07 23, 1.

¹⁸⁷ Barbara Starr, 3; Bill Gertz, "China Aided Iran Chemical Arms," *Washington Times*. 1997 10 30, 1; Andrew Rathmell, "Iran's Weapons of Mass Destruction," *Jane's Intelligence Review – Special Report No. 6*. 1995 06 17.

¹⁸⁸ SA-5 saugoma zona apie Teheraną.

taikiniams. Taip pat, teigiama, jog daugelis sistemų yra išdėstyta tose pačiose vietose, kur buvo dislokuotos karo su Iraku metu, t.y. palei pietvakarinę sieną ir pietvakarinėje sostinės ir kitų miestų pusėje.

Nuo 2005 m. Iranas pradėjo intensyviai ieškoti įsigyti gynybinių sistemų. 2007 gegužę pranešė įsigijęs (bent 10) Pantsyr S-1E oro erdvės gynybos sistemų. Be to Iranas 2005 m. pabaigoje sudarė prieš raketinės sistemos pirkimo sutartį su Rusija, o 2007 m. į Iraną buvo atgabenta 29 Tor-M1 įrenginiai. Ši sistema yra pajėgi numušti iki 6 km aukštyje skriejančius objektus. Ji gali identifikuoti iki 48 taikinių ir sunaikinti du vienu metu. Tokiu būdu gali būti sunaikinamos kruizinės raketos ir žemame bei vidutiniame aukštyje skriejantys naikintuvai. Šios sistemos pagrindinis trūkumas – trumpas raketų nuotolis bei negebėjimas pasiekti aukštai skrendančių bombonešių. 2007 m. gruodžio pabaigoje buvo pranešta, kad Rusija ir Iranas susitarė dėl S-300 priešlėktuvinės raketinės sistemos pirkimo. Ji yra pajėgi numušti lėktuvus, kruazines ir balistines raketas iki ir virš 145 km aukščio ribos. Rusų karinių pajėgų pareigūnų nuomone ši sistema pranoksta JAV „Patriotas“ priešraketinę sistemą.¹⁸⁹

Apjungus Irano turimą ir S-300 priešraketinę gynybą Iranas yra pajėgus atmušti ilgojo, vidutinio ir trumpojo nuotolio raketas bei kitus objektus skriejančius žemame, vidutiniame bei dideliame aukštyje.

Kita karinė technika

Trumpai aptariant kitą Irano gynybinę ir puolamąją karinę techniką, skirtą atakuoti ne tik konvenciniais sprogmenimis, bet ir paskleisti chemines, bakteriologines bei radiologines medžiagas, reikia paminėti kovos lėktuvus¹⁹⁰. Tiesa, dauguma iš jų yra nepanaudojami dėl atsarginių dalių trūkumo. Taip pat yra žinoma, kad Iranas siekė įsigyti naujos kartos naikintuvus F-14, F-4 ir F-5 bei karinį lėktuvą C-130.¹⁹¹ Aptariant aviacinę karinę techniką taip pat paminėtini transportiniai lėktuvai: Iran-140, Tu-334; malūnsparniai: Šahed 274, Šavabiz 275, 206-1, 209-1. Sausumos atakoms naudojami tankai: Safir-74, Tosan, Zulfigar; šarvuočiai: Boragh, Cobra, BMT-2; Thunder-1;2. Laivyno karinė technika: povandeniniai laivai SSK KILO ir SSI (iš vis 6 vnt.); kariniai laivai: Damavand, Babr; fregatos, korvetės; raketnešiai laivai (iš 40 tik 10 kinų pagamintų Thedor klasės yra tinkami panaudojimui). Šiuo metu Irano laivyno būklė yra ganėtinai prasta: kariniai laivai yra apie 50 metų senumo, minėtos fregatos – 25 m., korvetės – 30 m., be to, neturinčios reikiamos ginkluotės. 2003 m. buvo pranešta, jog žadama pradėti naujų karo laivų Mowi, laivų-raketų paleidėjų, bei atakuojančių, manevringų laivų gamybą. Taip pat buvo sukurta nauja fregata Sina 1.¹⁹² Tad laivyno atnaujinimo finansavimas yra pradėtas. Kaip efektyvus jo ginklas, paminėtinos povandeninės minos - Iranas turi nuotolinio valdymo, sunkiai užfiksuojamas, nemagnetines, greit plaukiančias minas.

¹⁸⁹ “Iran to Get Russian Anti-Missile Defense”. 2007 12 26. <http://www.breitbart.com/article.php?id=D8TPD8IG0&show_article=1> [Žiūrėta 2008 03 25].

¹⁹⁰ Iranas disponuoja apie 30 vnt. Sukhoi SU-24, 30vnt. F-4E, 50vnt. F-14A, 60 MiG-29A, po 50 vnt. F-5E/F ir 24vnt. F-7.

¹⁹¹ Defense Industry, *Global Security.org*. <<http://www.globalsecurity.org/military/world/iran/industry.htm>> [Žiūrėta 2007 11 25].

¹⁹² “Navy”, *Global Security.org*. <<http://www.globalsecurity.org/military/world/iran/navy.htm>> [Žiūrėta 2007 11 25].

Iranas kiekvienais metais žymiai didina savo karines išlaidas: 2003 m. buvo skirta 4,3 mlrd.¹⁹³, o 2005 m. 6,3 mlrd. JAV dol.¹⁹⁴

3.1.1.1. Irano ginkluotės tipo įvertinimas

2007m. Iranas buvo trečia (po Rusijos ir Kinijos) aktyviausiai vykdanči raketų bandymus valstybė. Taip pat pžymėtina tai, kad daugiausia dėmesio šiuo metu yra skiriama vidutiniojo ir tolimojo nuotolio raketų, atitinkamai, testavimui ir gaminimui.¹⁹⁵

Anot JAV priešraketinės gynybos programos vadovo Gen. Henry Obering, „Iranas gamina visą gamą raketų, kurios yra daug tolimesnio nuotolio negu kad reikėtų regioninėse kovose. (pvz. Su Izraeliu)“.Tad Obering iškelia klausimą: „kam jie [Iranas] šiandien gaminasi raketas, kurios po kelių metų galės pasiekti Europą“.¹⁹⁶ Be to, manoma, kad bet kada gali būti atnaujinta Irano branduolinių ginklų programa (arba jau yra atnaujinta nuo 2005m.), apginkluosianti minėtas raketas.

Vis dėlto Iranas tvirtina, kad šios raketos yra skirtos išskirtinai gynybai, o ne puolimui. Taip pat deklaruoja taikų (civilinių) savo branduolinės programos tikslą¹⁹⁷ ir tvirtina neturįs cheminio ir biologinio ginklų.

Tačiau akivaizdu, kad, Irano gynyba remiasi kerštu. Priešingu atveju, ginantis atsaku, būtų daugiau dėmesio skiriama taktiniams ginklams: trumpojo nuotolio raketoms, naikintuvams ir t.t. Atsako gynybai yra ruošiamasi tik branduolinių objektų zonoje: prie Bušehro, Teherano ir Isfahano branduolinių objektų yra instaliuotos priešraketinės gynybos sistemos bei šalia esančiose karinėse oro bazėse budi bent vienas naikintuvų eskadronas. Bušehre bazuojasi du eskadronai F-4 ir vienas padalinys F-14 naikintuvų. Teherano oro bazė turi eskadroną MiG-29. Isfahano - turi du eskadronus: vieną F-14 ir vieną F-5. Estegahl gali būti apgintas Bušehro turimais pajėgumais, Kadžaras (50km nuo sostinės) – Teherano. Tačiau daugelis kitų vietovių, civilinių objektų

¹⁹³ "World Wide Military Expenditures". <<http://www.globalsecurity.org/military/world/spending.htm>> [Žiūrėta 2008 05 15]

¹⁹⁴ <<http://www.payvand.com/news/06/jun/1011.html>>[Žiūrėta 2008 05 15]

Vis dėlto Irano aukšti pareigūnai, komentuodami tokį karinio sektoriaus stiprinimą, teigia, jog to negalima siekti su puolamaisiais tikslais. (Hooshang Amirahmadi, "US-Iran Relations: Perils and Promises," *Payvand*. 2006 09 22. <<http://www.payvand.com/news/06/sep/1254.html>> [Žiūrėta 2008 05 15]).

¹⁹⁵ 2004m. birželį buvo pranešta, kad Iranas pasigamino raketą, kuri gali išvengti elektroninės detekcijos.(AP, 2004 06 01) 2007m. rugsėjį Iranas pristatė savo raketą Šahab-3, kuri gali pasiekti tiek Izraelį, tiek JAV pajėgas Vidurio Rytuose, tiek kai kurias Europos taškus. Taip pat ši raketa gali nešti branduolinį, cheminį ar biologinį užtaisą. Buvo išbandyta ir Šahab- 4 balistinė raketa, kurios spėjamas nuotolis gali siekti 3tūkst. km. Taip pat yra žinoma, kad 2001m. į Iraną buvo eksportuota dvylika 3500km nuotolio sovietinių X-55 raketų bei įsigytos 2500km nuotolio BM-25. Taipogi pažymėtina, tai, kad Iranas gamina ilgojo nuotolio raketą. Bei jau išbandė kosmoso paleidėją, kuris galėtų paleisti tarpkontinentines raketas.

¹⁹⁶ AP, 2008 01 17

¹⁹⁷ V. Lincy teigimu, Arake statomas „sunkiojo vandens“ reaktorius nėra geras pasirinkimas tokiai kaip Irano energetinei programai, bet geriausias, siekiant ginklo gamybos. Indija, Pakistanas, Izraelis buvo pasistatę tokius reaktorių išskirtinai dėl branduoliniui ginklui reikiamo užpildymo. Taip pat neaiškus ir urano sodrinimo tikslas. Toks uranas tiktų tik lengvojo vandens reaktoriui, kuris Rusijos yra pastatytas Bušehre, vis dėlto su Rusija yra sudarytas susitarimas, kad kuras šiam reaktoriui bus tiekiamas ir išnaudotas kuras bus išsivežamas. Tad vienintelis Natanze vykstančio sodrinimo tikslas gali būti siekis išsodrinti uraną iki ginklams reikiamo sodrumo.

nėra pilnai apsaugoti: kai kurių nuotolių ir aukščio balistinės ir kruizinės raketos gali smogti Teheranui bei kitiems didiesiems miestams. Tad, galima teigti, kad yra pakankamai gerai pasiruošta atremti tokią ataką, kokia grasina JAV ir Izraelis, t.y. bandymui sunaikinti branduolines bazes, prastai pasiruošta ginti civilinius objektus, ir pakankamai gerai pasiruošta keršyti.

Generalizuojant, Irano gaminami ginklai yra daugiau skirti puolimui arba gynybai kerštu.

Žmogiškieji ištekliai

Pasdarana

125 tūkst. karių turinti Pasdarana, dar vadinamas Islamo Revoliucijos sargų korpusu (ang. Islamic Revolutionary Guard Corps (IRGC)), kaip ir reguliarioji armija yra pavaldus Gynybos ministerijai, tačiau daugiau autonomijos turintis karinis organas. Jį sudaro ypač gerai paruoštos sausumos, vandens ir oro pajėgos. Be to atskiri specialūs daliniai veikia ne vien Irano teritorijoje, bet ir veda apmokymus Vidurio Rytų regiono valstybėse, taip kuriant Iranui palankių subjektų tinklą.

Pirmasis Pasdarana vadovas Abbas Zamani (Abu Šarif), vienas Hezbula įkūrėjų (1971 m.) padėjo Iranui užmegzti ryšius su Palestinos Išsilaisvinimo organizacija ir kitom sukilėlių grupuotėms Libane. Iki 1982 m. Pasdarana Libane turėjo jau tūkstančio žmonių pajėgas ir teikė pagalbą Islamo Amalui (frakcija siekianti Islamo valstybės įsteigimo Libano teritorijoje), palaikė ryšius su slaptomis Persų įlankos regiono šalyse (Kuveite, Bahreine ir JAE) veikiančiomis grupėmis, kurių nariai, dirbdami diplomatinėse atstovybėse ir taip užsiimdami žvalgyba, siekė paveikti šių šalių vidaus politikos sprendimus.

Šiuo metu didelės Pasdarana pajėgos yra nukreiptos užmegzti ir palaikyti glaudžius ryšius su Irako šiuo politinėmis partijomis, su „Islamų revoliucijos Irake aukščiausiaja taryba“, Dava partija, Muktada al-Sard ir jo Mahdi pajėgomis bei su ajatola Ali al-Sistani.¹⁹⁸

Vis dėlto Iranas Vidurio Rytų regione neturi tokių partnerių, kuriais galėtų pasikliauti galimoje kovoje su JAV ar Izraeliu. Sirija ir nevyriausybiniai vienetai nėra pajėgūs veikti nepriklausomai: Hezbula Libane, Hamas ir Islamo Džihadas Palestinoje bei kitos Hezbula tipo Džafari grupės (Sadristų judėjimas)- yra visiškai priklausomos ne tik nuo Irano finansinės paramos bet ir nuo Irano pagalbos rengiant strategijas ir pasiruošiant atakoms. Be to Sadro vadovaujama Džaiš al-Mahdi (Mahdžio armija) yra suskilusi į keletą grupių, iš kurių tik dvi yra pavaldžios IRGC. Irako ekspertai teigia, jog nei viena iš jų neišgyventų susidūrimo su JAV pajėgomis. Dava partija taip pat yra skilusi į atskiras frakcijas, kurios yra daugiau arabiškos nacionalistinės nei šiitiškos, be to tik viena iš frakcijų yra pavaldi IRGC.¹⁹⁹

¹⁹⁸ Ray Takeyh, “Responding to Iran's Nuclear Ambitions: Testimony Before the Senate Committee on Foreign Relations”. 2006 09 19, <http://cfr.org/publication/11484/responding_to_irans_nuclear_ambition.html> Cituota iš Bahgat Gawdat.

¹⁹⁹ Bahgat Gawdat.

Be to, šiuo metu Gazoje veikia Hamas sukurta Aukštesnioji šiitų taryba, kurios vadovavimą yra perėmus Iranas. Daugelyje šalių: Libane, Irake, Kuveite, Bahreine, Saudo Arabijoje, Jemene veikia Hizbula įkuriamos atšakos, tačiau jų veikla yra daugiau ne kovinio, o šiizmo populiarinimo pobūdžio.²⁰⁰

Vis dėlto Irano sukurto slapto bendradarbiavimo tinklo keliamą grėsmę sunku įvertinti, kol Iranas nesusidūrė su egzistencine grėsme. Kaip teigia žurnalistas Seymour Hersh jo patikimas šaltinis- "Pentagono patarėjas karo su terorizmu klausimais,– prasitarė, kad "geriausiai išvystytas terorizmo tinklas pasaulyje keletas metų kaip yra neaktyvuojamas“, tačiau viskas pasikeis JAV pasikėsinus į Iraną.²⁰¹

Reguliarioji Irano armija

Šiuo metu Irano reguliarioji armija, turinti apie 545 tūkst. karių, yra didžiausia Vidurio Rytų regione, bei didesnė nei sudėjus visų Persijos įlankos regiono šalių pajėgas²⁰². Vis dėlto jos apginklavimas yra vertinamas įvairiai. Žinant, jog vakarietiško tipo naujausi ginklai buvo neprieinami Iranui, galima teigti, jog turima ginkluotė nėra itin moderni. Vis dėlto Irano valdantieji tiki jos pajėgumu bei atgrasinamąja galia.²⁰³

Be Pasdarana ir armijos dalinių Irane taip pat veikia sukarintos įstatymo priežiūros grupės.

Civilinis blokas

Aptariant žmogiškuosius išteklius, kaip vieną iš Irano galimybių kariniuose gynybos ar puolimo veiksmuose, būtina paminėti Irano visuomenę. Tiek 1979 m. Islamo revoliucijos, tiek Irano-Irako karo įvykiai²⁰⁴ yra įrodymas, kad Irano visuomenė yra galingas ginklas, ją valdančiam. Irano Islamo Revoliucijos metu įsitvirtinęs *šahidų* (liet. kankinių) kultas, kuris yra tiesiogiai nukreiptas prieš okupaciją ir priespaudą bei visuomeninę mobilizaciją, kuri, galima manyti, pastaruoju metu yra vedama Irane gali būti išnaudota, siekiant parodyti priešinkams, kad jų ekspansionistiniai siekiai vis tiek nebus įgyvendinti.

3.1.3 Gamtiniai ištekliai bei geografinė padėtis

Kaip du pagrindinius strateginius gamtinius išteklius galima įvardyti naftą ir dujas. Dėl industrijos priklausomybės nuo šių produktų, dujų ir ypač naftos išteklių valdymas tampa galios konstanta. Tad šie minėti ištekliai gali būti įvardijami kaip dar viena Irano materialinė galimybė²⁰⁵, kuri gali būti išnaudota siekiant šalies interesų.

Manipuliuodamas šiais žaleviniais resursais Iranas įgyja galimybę atgrasinti arba priversti dujų ir naftos stokojančias šalis elgtis pagal savo norus. Kad prielaidos dėl galimybės šantažuoti pasitelkiant šį galios svėrą

²⁰⁰ Ten pat.

²⁰¹ Ten pat.

²⁰² Ten pat.

²⁰³ 2008 04 17. < <http://www.president.ir/en/?ArtID=9328&term=army> >>[Žiūrėta 2008 05 03].

²⁰⁴ Šio karo metu Pasdarana suriinkdavo iki 3mln. savanorių ir mūšius vedavo mesdami milžiniškas minias beginklių, į įkapes įsivyniojusių vyrų prieš gerai apsiginklavusią Irako armiją.

²⁰⁵ Galima suprasti ir kaip grėsmė dėl kitų valstybių siekio šį išteklių perimti iš Irano; sakykim, Irako telkiniai šiuo metu yra eksploatuojami JAV kompanijų.

pagrįstos, įrodo ir 1990 metais susiklosčiusi situacija: kai Kuveitas ir Irakas vienu metu nutraukė naftos eksportą, o naftos kainos žymiai šoktelėjo sukeldamos ekonominį šoką. Tiesa, tokie padariniai nebuvo sisteminio pobūdžio, nes atsiradusį naftos tiekimo vakumą užpildė kitos valstybės, tačiau nepageidautini.

Tiesa, Iranas yra pabrėžęs, jog nėra nusiteikęs naftos naudoti kaip ginklo, vis dėlto pažymėjo, jog pasikeitus sąlygoms, sprendimas gali keistis.²⁰⁶ Tai atsitiko 2005 m. rugsėjo 24 d. TATENA susitikime Vienoje. Irano aukščiausi pareigūnai leido suprasti, kad, jei šalys, kurios gauna dujas ir naftą iš Irano ryšis balsuoti prieš Iraną, jų laukia kerštas. Kai Indija balsavo taip pat kaip ES trijulė, Irano ambasadorius priėjo prie Indijos atstovo ir pareiškė, kad 20-ies milijardų JAV dolerių dujų sutartis nutraukta. Po 24 val. įnirtingų derybų Iranas sutartį atnaujino, tačiau žinia buvo perduota.²⁰⁷

Taip pat 2006 m. balandžio 4 d. Irano oro pajėgų vadas Gen. Hosein Salami tiesioginio eterio metu pranešė, kad jie “gali sustabdyti naftos eksportą bet kada, kada tai pasirodys būtina”. Jis pabrėžė tai, kad Iranas pilnai kontroliuoja du tūkstančius kilometrų Persijos įlankos pakrantės ir Omano jūrą bei disponuoja įvairaus tipo raketomis, kurios, neabejotinai, bus panaudotos kam nors kesinantis į šalies interesus. Pranešime buvo pažymėta, kad atsakydamas į JAV atakas Iranas užkirs kelią naftos pervežimui Hormuzo sąsiauriu. Taip pat buvo pažymėta, kad, jei kyla abejonių dėl Irano turimų raketų efektyvumo, Irano laivynas taip pat yra pajėgus atlikti nurodytą misiją.

Tuomet pranešime paminėta Hormuzo sąsiaurio kontrolė, kas gali būti įvardyta kaip dar viena Irano galimybė lemti įvykius, yra geografinės Irano padėties ir sugebėjimo tą kontrolę išlaikyti rezultatas. Ji svarbi, nes 80% pasaulio naftos yra plukdoma būtent pro čia. Be to čia yra vienas didžiausių pasaulio dujų telkinių.

3.2. Irano materialijų galimybių priešininko atžvilgiu vertinimas

Siekiant įvertinti Irano materialijų galimybių potencialą santykyje su priešininko galimybėmis, pirmiausia būtina išskirti visas galimas Irano karines strategijas, nes jų pobūdis nustato skirtingus ginklų ir kitų priemonių panaudojimo principus ar net išskiria strategijoms reikiamą ginklų tipą ar priemonių pobūdį.

Tad pagrindinės Irano karinės strategijos galėtų būti: atgrasinimo, gynybos, privertimo, prevencijos²⁰⁸, puolimo, provokavimo. O įvedus ginklų panaudojimo faktorių, sukuriamos trys strategijų kategorijos: puolamosios taktikos, gynybinės taktikos ir netiesioginio poveikio strategijos. Prevencinės ir puolimo strategijų vykdymo atveju, turimų priemonių panaudojimas (o ir pačios naudojamos priemonės) skirsis nuo gynybos metu panaudojamų; ir taip pat tiek gynybos, tiek puolimo metu priemonių panaudojimo pobūdis skirsis nuo trečios kategorijos strategijų: provokavimo; atgrasinimo ir privertimo. Nes šiuo atveju ginklai yra tik

²⁰⁶ Bahgat Gawdat.

²⁰⁷ Aijaz Ahmad, “Iran: Imperialism's Second Strike”, *Frontline (India)*. 2005 10 8-21.
<<http://www.mtoday.com/Pages/Commentary/Ahmad-Iran.html>> [Žiūrėta 2006 11 20].

²⁰⁸ JAV naudojama prevencijos (ang. prevention/preemption) strategija.

demonstruojami, kad sukelti norimą reakciją, t.y. atgrasymą, privertimą ar išprovokavimą priešininką kažką daryti.

Įvertinti Irano ginklų demonstravimo įtaką priešininkui, manau, efektyviausia būtų atgrasinimo strategijos perspektyvoje. Taip pat po tokio įvertinimo logine seka galima pereiti bei įvertinti galimas pasekmes atgrasinimo sukurtam balansui tapus pažeistu. T.y. įvertinti Irano galimybių potencialą santykyje su priešininko galimybėmis, kai dėl atgrasinimo neveiksnumo šalis puola arba yra priversta gintis.

Atrodo, Iranas ir kitoje pusėje JAV ir Izraelis yra patekę į atgrasinimo santykį. Ir nors gali būti, jog šio santykio lygmuo yra taktinis, o ne nacionalinės saugumo strategijos²⁰⁹, vis dėlto yra išsivyravęs jėgų balansas (nei viena pusė dėl galimų nuostolių didesnių už galimą naudą nesiryžta pulti). Tai reiškia, kad Irano vykdomas pajėgumų demonstravimas yra efektyvus. Tačiau tyrime remiantis šia strategija, nėra teigiama, kad Iranas gali visiškai atgrasinti Izraelį, o tuo labiau JAV, ar atvirkščiai. Nes yra žinoma, kad atgrasinimas pavyksta tik šalims apskaičiavus, kad jos praras daugiau nei laimės. Ne vien dėl galimybių disbalanso, bet ir dėl didelių kultūrinių ir sisteminių skirtumų²¹⁰, tai gali būti sudėtinga. Tad jėgų balanso pažeidimas yra įmanomas.

Tuo atveju visiškai kinta pats tikslas: yra siekiama ne stabilumo, o status quo pakeitimo, prevencijos atveju-išsaugojimo, tačiau pakeičiant kitos valstybės status quo.

Irano galimybių potencialo vertinimas atgrasinimo, gynybos ir puolimo strategijų perspektyvoje

Šiuo atveju, vertinant Irano ginklų potencialą santykyje su priešininku, atgrasinimo strategijos perspektyvoje, svarbu tai, kad atgrasinimas apima ne tik grasinimą priešininkui realiomis galimybėmis bet ir blefą. Kas reiškia, kad tokiu atveju Iranas savo biologinę, cheminę ir branduolinę programas gali panaudoti kaip deterentą. T.y. tiesiogiai ar netiesiogiai užsimindamas, kad branduolinė programa yra branduolinio ginklo programa ir atseit (arba tikrai) sėkminga. Taip pat galima blefuoti teikiant informaciją ir apie kitas galimybes. Vienintelė tokio elgesio efektyvumo sąlyga, nebeįsileisti inspektorių į branduolinius ir karinius objektus (link ko Iranas atrodo ir juda nuo 2005m. (buvo aptarta)).

Taipogi, norėdama pakeisti priešininko elgesį, valstybė privalo turėti (arba apsimesti, kad turima) ne tik pakankamai techninių galimybių smogti priešininkui, bet ir įtikinti priešininkų lyderius, kad grasinimas pavartoti jėgą bus įvykdytas. Pastarąją sąlygą Iranas jau yra įvykdęs tiek JAV, tiek Izraelio atžvilgiu²¹¹

²⁰⁹ Atgrasinimo lygmenis pristato Patrick Morgan, *Deterrence Now*. Cambridge Studies in International Relations, No. 89, Cambridge University Press, 2003, 4

²¹⁰ Tas, kuo grasinama, kitai šaliai gali pasirodyti negrėsminga. Sakykim, diktatoriams, grasinimas nukreiptas į jų visuomenes, gali pasirodyti ne toks grėsmingas kaip grasinimas karinei infrastruktūrai, kas būtų priešinga demokratinės santvarkos šalyse. (Keith B. Payne ir C. Dale Walton, „Deterrence in the Post-Cold War World“, 164)

²¹¹ Be to, kas buvo cituota kitose darbo dalyse, taip pat agresyviai skamba Islamo Džihado atstovui Ramazan Abdulah pasakyti tokie ajatolos Ali Khamenei žodžiai: „Vienintelis būdas sutikti priešus sionistus yra nenuilstantis ir stiprinamas pasipriešinimas bei džihadas“ (2005 rugsėjis). Tų pačių metų spalį naujai išrinktas prezidentas, cituodamas aukščiausiąjį lyderį, pasakė: „kaip lyderis pažymėjo, Izraelis turi būti ištrintas iš žemėlapių [...] ir su Dievo valia, mes greit pažinsime pasaulį be JAV ir sionizmo jame“. (AP, October 26, 2005).

Taipogi svarbu tai, kad atgrasinant naudojamos ne tik karinės priemonės bet ir kiti galios svertai: Irano atveju: įtaka Irako ir Afganistano stabilumui, parama nevyriausybinėms, teroristinėms organizacijoms, Hormuzo sąsiaurio kontrolė, dujų ir naftos tiekimo sutartys ir t.t.

Ir, trečias, pažymėtinas atgrasinimo strategijos elementas, svarbus šio vertinimo kontekste - tai, kad grasinama priešininkui tuo, kas yra atliekama gynybos metu- atsaku, ir/arba tuo, kas vyksta puolimo metu- atpildu (kerštu)²¹². Tad įvertinamos tiek gynybinės, tiek puolamosios valstybės galimybės santykiyje su priešininko dar neprasidėjus konfliktui. Vis dėlto tokiam demonstraciniam santykiyje visada išlieka galimybė, kad šalys blefavo dėl savo galimybių.

Tad norint pilnai įvertinti Irano galimybes, būtina įvertinti situaciją, kai dėl vienos iš atgrasinimo santykio dalyvių ar šalutinių veiksnių kaltės jėgų balansas yra pažeidžiamas ir kai jau reikalingi tikri ginklai tam, kad gintis arba pulti.

K. Deutscho nuomone, šalis, kuri grasina ir šalis, kuriai grasinama, būtinai turi turėti nors vieną susikertančių interesų bloką²¹³. Atgrasinimo objektas turi daryti, arba ruoštis daryti kažką, ko nemėgsta atgrasinantysis. Jis siekia sustabdyti, pakeisti arba sutrukdyti tokį elgesį.²¹⁴ Tokiame santykiyje neabejotinai yra Iranas su JAV ir Izraeliu. Bipoliškumas tarp Irano ir Izraelio, aišku, yra sąlyginis dėl JAV, Rusijos, Sirijos²¹⁵ ir Europos šalių galimo įsikišimo. JAV dalyvavimas Izraelio ir Irano konflikte yra ypač tikėtinas dėl pasiūlyto Izraeliui branduolinio skėčio. Galbūt net galima įvardyti „dvipolį sudėtinį“ atgrasinimo santykį: JAV ir Izraelis prieš Iraną. Taigi sutrikus šiam santykiui, sakykim, dėl vienos iš trijų dalyvių kaltės, galimi variantai: kad Izraelis puls, kad JAV puls, arba kartu puls Iraną, o šis ginsis; ir antras – Iranas puls Izraelį, šis ginsis su JAV ar be jos pagalbos; Iranas puls JAV pajėgas regione ir šios ginsis su Izraelio ar be jo pagalbos; Iranas puls tiek JAV pajėgas, tiek Izraelį ir jie abu ginsis.

Izraeliui puolant Iranas yra dalinai pajėgus apsiginti:

Yra spėjama, nors Izraelis to nepripažįsta, kad jis turi nuo 100 iki 200 branduolinių kovinių galvučių, bei tarpkontinentines balistines raketas šias galvutes nešti: 500km nuotolio Džericho I, 1500km nuotolio Džericho

²¹² Priešininkas turi būti informuotas, kad jam pabandžius pulti kerštas bus užtikrintas ir naikinantis ir taip pat yra privalu įrodyti, kad ir pačio puolimo metu bus stipriai ginamasi. Aiškiau schematiškai tokį veikimą pristato Keith B. Payne ir C. Dale Walton²¹², teigdami, kad atgrasinimas gali būti paremtas bausmės arba neigimo, t.y. tvirtinimo, kad priešininkui vis tiek nepasiseks, grėsme. Pirmuoju atveju, A signalizuoja B, kad, jei B vykdys tam tikrus veiksmus, A atsakys sunaikindama tai, ką B ypatingai vertina. Antruoju atveju grasinimo mechanizmas panašus, skiriasi tik nurodoma grėsmė: A bando įtikinti B, kad, jei B imsis kažkokių nepageidautinų veiksmų, jai vis tiek bus užkirstas kelias pasiekti užsibrėžtus karinius-politinius tikslus.

Grasinimas bausmėmis dažniausiai susikoncentruoja ties grasinimu smogti simboliškai vertingus objektus: miestus, ekonominę infrastruktūrą, politinius lyderius, o neigimo strategijoje yra pasirenkama taktika pulti karinius objektus: karines pajėgas, įsakymų ir kontrolės tinklus, masinio naikinimo ginklus ir jų pernešimo įrangą, karą aptarnaujančią pramonės taškus ir karinę vadovybę. (Keith B. Payne ir C. Dale Walton)

²¹³ K.W. Deutsch, *The Analysis of International Relations*. New York: Prentice Hall, 1978, 154-155.

²¹⁴ Vaidotas Urbelis, „Atgrasinimo strategijos raida ir pagrindiniai iššūkiai.“ *Politologija*, 3(39), 2005, 12-13.

²¹⁵ 2006 06 15 Irano gynybos ministras Mostafa Mohamad Nadžar pasirašė susitarimą su tokias pat pareigas sirijoje užimančiu Hassan Turkmani dėl karinio bendradarbiavimo atremiant bendras grėsmes, sukeliamas JAV ir Izraelio. (Mitchell Bard, “Potential Threats To Israel: Iran”. 2008 05 07. <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Threats_to_Israel/Iran.html> >[Žiūrėta 2008 05 10].

II ir greičiausiai Džericho III (2008m. sausio 17d. Izraelis išbandė naują balistinę raketą, manoma, kad tai Džericho III; ši raketa su 1000-1500kg koviniu užtaisu skrieja 4,800 km, o su 350 kg iki 7,800km, kas suteikia Izraeliui galimybę smogti į bet kurią Afrikos ir Europos taikinių, bei pasiekti didžiąją dalį Azijos žemyno taikinių). Taip pat turi tris vokiškos gamybos Delfinas povandeninius laivus, apginkluotus JAV gamintomis Harpoon raketomis, pritaikytomis nešti mažas kovines galvutes²¹⁶ ir/arba vidutinio nuotolio (1500-2400km) savo gamybos "Popeye Turbo" kruizines raketas. Be to Izraelis, manoma, turi biologinį ir cheminį ginklus ir didelį raketų arsenalą juos nešti.

2005m. kovą Izraelis intensyviai planavo ataką²¹⁷ prieš Irano branduolines bazes bei intensyviai tam ruošėsi.²¹⁸ Buvo manoma, kad Izraelis šią užduotį skirs savo specialiujų pajėgų brigadai 262 ir 15I strateginiam 69 eskadronui, kuris yra pajėgus smogti Iranui ir grįžti atgal be sustojimo užsipildyti kuro.²¹⁹

Vis dėlto Iranas gali blokuoti tokią ataką, nes turi patikimą priešraketinę gynybą, minėtus 29 Tor-M1, be to neužilgo turėtų įgyti ir S-300. Tuo atveju žemam, vidutiniam aukšty bei aukštai skriejantys objektai teoriškai gali būti sunaikinami. Taip pat kaip pagalbinė oro erdvės gynybos sistema gali būti panaudojamos branduolinius objektus saugančios SA-2/5/6/7 raketos ar prie branduolinių objektų gali būti perdislokuojamos ir S-200, Sayyad, MIM-23 HAWK ir kitos raketos su paleidėjais. Be to branduolinės bazės yra įtvirtintos ir paruoštos galimiems smūgiams (Natanzo požeminės sodrinimo bazės sienų storis siekia 2,5m²²⁰, be to, manoma, kad po šalia esančiais Karkaso kalnais yra ruošama, itin sunkiai sunaikinama urano sodrinimo bazė, tuneliu sujungta su požemine Natanzo baze²²¹).

Izraelis iki šiol neužsiminė, kad galėtų kėsintis į civilinį sektorių, kuris Irano yra mažiau saugomas (nors tai nėra tiksliai žinoma) nei branduoliniai objektai. Taip pat Izraelio atakos bus antskrydžių tipo, nes jis neturi pakankamai pajėgų jas dislokuoti Irano teritorijoje ir perimti valstybės valdymą.

Taip pat paminėtina tai, kad Iranas, nors ir turėdamas per silpną priešraketinę gynybą (kol nėra gauti C-300, numušantys aukštai skriejančius objektus), atremti pilno pajėgumo Izraelio ataką, vis tiek užsitikrina antrojo smūgio galimybę. Ir jis tvirtina, kad tuo pasinaudos, smogdamas atsakomąjį smūgį Izraeliui²²². Šahab-3

²¹⁶ Frantz Douglas, "Israel Adds Fuel to Nuclear Dispute", *Los Angeles Times*. 2006 07 02.

²¹⁷ Arielis Šaronas Izraelio karinėms pajėgoms išsakė kovo pabaigoje būti pasiruošus galimai atakai prieš Irano urano sodrinimo objektus. („Israel to attack Iran“, *The Sunday Times*. 2005 12 11. <<http://www.bearpit.net/lofiversion/index.php/t6092.html>> [Žiūrėta 2007 11 25].)

²¹⁸ Iš JAV pirko BLU 109 ir BLU-113 bombas, skirtas sprogdinti bunkeriams. Paspertino savo karinės pramonės gamybos tempus. (Michel Chossudovsky, „Planned US-Israeli Attack on Iran“. 2005 05 01. <<http://globalresearch.ca/articles/CHO505A.html>> [Žiūrėta 2007 11 25].)

²¹⁹ „Israel to attack Iran“, *The Sunday Times*. 2005 12 11. <<http://www.bearpit.net/lofiversion/index.php/t6092.html>> [Žiūrėta 2007 11 25].

²²⁰ Michel Chossudovsky, „Planned US-Israeli Attack on Iran“. 2005 05 01. <<http://globalresearch.ca/articles/CHO505A.html>> [Žiūrėta 2007 11 25].

²²¹ „Iranas stato naują branduolinį objektą, tvirtina Irano opozicija“, *BNS*. 2007 09 27.

²²² IRGC atstovas Masud Yazaiari perspėjo, jog Iranas smogs atgal, jei Izraelio pajėgos pabandys nutraukti jų branduolinę programą: „jų mėginimas atakuoti mūsų branduolinius objektus nepavyks [...] jie yra perspėti, kad Teherano atsakas bus Izraelio nušlavimas nuo žemės paviršiaus“ (*Maariv*. 2004 07 27).

balistinės raketos gali pasiekti taikinius Izraelyje. Taip pat gali būti paleidžiamos 12 X-55 strateginės kruizinės raketos, pagamintos Ukrainoje. Vis dėlto raketos šiuo metu galėtų būti apginkluotos tik konvenciniais užtaisais bei galbūt cheminiais ir biologiniais. Taip pat dalis Irano atsakomojo smūgio galios galėtų būti nukreipta per teroristinių organizacijų suaktyvinimą ir jų nukreipimą prieš Izraelį, padedant Pasdarana kariams.

JAV ataka, galbūt net einančią kartu su Izraelio, Iranui būtų daug sunkiau atremti. Be to JAV ataka gali būti dvejopo pobūdžio: pirma, tokia pat kaip Izraelio, t.y. nukreipta prieš branduolinius objektus, nesikėsinant į civilinį sektorių, bei prevencinė, nukreipta ir prieš režimą, kokios buvo įvykdytos Irake ir Afganistane, jas okupuojant.

Neabejotinai, JAV turi milžiniškus pajėgumus smogti Iranui daugeliu būdų. Prieš jį gali būti panaudotos įvairaus tipo užtaisus nešančios raketos, naikintuvų oro atakos, net ir sausumos pajėgų permetimas iš Irako ir Afganistano (kas galėtų reikšti šių šalių kontrolės praradimą ar bent jau didžiulį nestabilumą). Iranas yra apsuptas šalių: Turkijos, Pakistano, Azerbaidžiano, Afganistano ir Irako, t.y. apsuptas JAV karinių bazių²²³, kuriose JAV ir galbūt padedančios Izraelio²²⁴ oro pajėgos gali pasipildyti kuro lėktuvų atakoms.

Irano gynyba antskrydžių, nukreiptų sunaikinti branduolines bazes atveju, aiški: būtų naudojama oro erdvė, branduolinius objektus saugančios sistemos, taip pat naudojamos trumpojo nuotolio raketos, naikintuvai. Tad Iranas dar atgrasinimo stadijoje yra dalinai pajėgus parodyti, kad tokia ataka būtų bevaisė, vis dėlto, ar bus operatyviai reaguojama ir ar Irano turimos gynybinės ginkluotės pakaks tokiai atakai, prognozuoti sunku. Vis dėlto JAV okupacijos atveju, Iranas galėtų parodyti didesnę pasipriešinimą nei Irakas ir Afganistanas. Irano visuomenės mobilumas ir kovingumas bei šahidų kultas padarytų daug nuostolių JAV pajėgoms. Tikėtina, kad stabilumas šalyje yra nepasiekiamas. Taipogi galima tikėtis, kad pro-iranietiškos grupės, veikiančios aplinkinėse šalyse, prisidėtų prie viso regiono destabilizavimo.

Jei jėgų balansas esantis tarp šių trijų šalių būtų pažeistas Irano iniciatyva²²⁵, puolant, ginklų panaudojimas neturėtų skirtis nuo atpildo Izraeliui metu panaudojimo (aptarto prieš tai). Nes Irano įvardijamas tikslas abiem atvejais: tiek keršijant Izraeliui, tiek jį puolant pirmam, yra visiškai sunaikinti šią valstybę, t.y. ne tik karinį sektorių, bet ir civilinį.²²⁶

2007 balandį Mohammad Baqer Zolghadr, Irano vidaus reikalų ministerijos atstovas, perspėjo, jog Iranas smogs JAV interesams regione ir pasaulyje bei Izraeliui, jei bus pasikėsinta į Irano saugumą, taip pat jis paminėjo, jog “dėl Irano ilgo nuotolio raketų JAV niekur nebus saugu [...] mes galime paleisti dešimtis tūkstančių raketų kasdien. (Mitchell Bard, "Potential Threats To Israel: Iran". 2008 05 07. Cituota iš *Haaretz*. 2007 04 26)

²²³ Priedas 5

²²⁴ Rusijos žinių agentūra, remdamasi karines analizes ruošiančios grupės išvadomis, pranešė, jog „kadangi Irano branduoliniai objektai yra išmėtyti po visą šalį, Izraeliui ne vieną kartą reiks įskristi ir išskristi iš Irano teritorijos bei pasinaudoti aplinkinių šalių teritorijomis kaip placdarmu [...] neaišku ar Azerbaidžanas ir kitos šalys suteiks tokius leidimus net ir kirsti jų oro erdvę, pakeliui į Iraną, bijodamos Irano keršto nukreipto prieš jas“. (Defense and Security Russia, IranAtom.ru, 2005 04 12).

²²⁵ Irano ir Izraelio konfrontacija vyksta jau dabar per teroristinių organizacijų ir Izraelio pajėgų susidūrimus, bet neatmestina ir tai, kad Iranas gali pabandyti susidoroti su Izraeliu ir „savo rankomis“.

²²⁶ Daugelio nuomone Iranas nesiryš tokiam žingsniui, nes toks žingsnis būtų savižudiškas dėl galimo ne tik Izraelio atsako, kurį jam užtikrina turima priešraketinės gynybos sistema (MAD principo funkcionavimas), bet ir JAV galimas įsijungimas, taip pat nukentės

Vis dėlto Izraelis turi stiprią priešraketinę gynybos sistemą Arrow-1 ir Arrow-2. Pastaroji yra pajėgi numušti objektą 50km aukštyje, užfiksuoti judantį objektą 500km nuotolyje ir sunaikinti 50-90 km nuotolyje.²²⁷ Be to, šiuo metu turimi Irano užtaisai nėra pajėgūs sukelti didelę griaunamąją galią. Taipogi, Irano atakos metu, yra didelė galimybė, kad JAV gintų Izraelį.

Iranas šiuo metu dar nėra pajėgus pasikėsinti į JAV teritoriją, tačiau gali pakenkti JAV ekspedicinėms pajėgoms Vidurio Rytų regione: pirma, panaudodamas proiranietiškas, proišiitškas grupes, kas iš esmės jau yra daroma, tačiau vis dar nėra pakankamas pagrindas JAV atsakyti Iranui ataka. Antra, Iranas gali pasinaudodamas savo turimomis trumpojo ir vidutinio nuotolio raketomis, naikintuvais, atakuodamas JAV bazes aplinkinėse šalyse. Taip pat gali pasinaudoti savo laivynu, kad užkirstų kelią naftos pervežimui Hormuzo sąsiauriu, kuriuo kaip buvo minėta, pervežama net 80% pasaulio naftos. Tokie papildomi žingsniai, galima manyti, susilauktų JAV atsako, kuriam Iranas dar nėra pasiruošęs (nei jį atremti: neturi stiprios priešraketinės gynybos sistemos, nei į tokį smūgį atsakyti: neturi masinio naikinimo ginklų, tarpkontinentinių balistinių raketų).

Kaip spėjama 2009m. pabaigoje Iranas jau gali turėti branduolinį ginklą, be to baigiamą gaminti 6000 km nuotolio balistinę raketą (kuri gali būti nukreipta į bet kurį Europos taikinį). Įgijus šiuos ginklus grėsmių balansas stipriai pasikeis.

Apibendrinant galima pasakyti, kad nuostoliai patirti Iranui įsitraukus į konfliktą su Izraeliu ir JAV (manau, jog vienai įsitraukus, prisidėtų ir kita) abiem pusėms būtų didesni nei nauda. Iranas turi ar dėl esamos situacijos (kai JAV pajėgos yra dislokuotos aplinkinėse valstybėse ir yra nepajėgios kovoti partizaninio karo bei stabilizuoti šių valstybių) yra įgavęs stiprius galios svertus. Jis yra pajėgus kontroliuoti atskiras kovines grupes Izraelyje, Libane Sirijoje, Irake ir Afganistane, kontroliuoja naftos pervežimo Hormuzo sąsiauriu, yra stipriai išvystęs raketinę bazę bei turi oro erdvės gynybines sistemas. Vis dėlto išlieka pažeidžiamas dėl branduolinio ginklo neturėjimo. JAV ir Izraelio smogiamoji galia yra didesnė nei Irano, tačiau JAV pajėgos Irake yra sunkiai apginamos, taipogi dėl minėtų Irano finansuojamų ir kontroliuojamų kovinių grupių Irake ir Afganistane mobilumo, jos yra sunkiai sunaikinamos, o jų padaroma žala, JAV pajėgoms regione bei Izraeliui, gali būti didelė. Kol toks kaštų-naudos balansas egzistuos, vargu ar Iranas išdrįs išbandyti savo galimybes, siekdamas savo ambicijų, taipogi JAV ir Izraelis siekdami savųjų.

arabiškoji Izraelio populiacija bei Palestina. Tačiau tvirtinantys priešingai pateikia pavyzdžius kaip Sadamas Huseinas nesuabejojo, panaudodamas nuodingas dujas prieš savo žmones. Taip pat per 2006m. karą Libane, Hezbola atakavo didelę arabų populiaciją turinčius Haifa ir Nazareto miestus. Musulmonai žudo vieni kitus dabartiniame Irake. Taip pat primenama, kad kare su Iraku Iranas paaukojo apie 1mln. žmonių. Hašemi Rafsandžani pasisakymo metu buvo tvirtinama, kad „jei ateis diena, kai islamo pasaulis įgys tokius pat ginklus, kokius turi Izraelis, atominė bomba nieko nepaliks Izraelyje“. Taip pat Rafsandžani yra ne kartą minėjęs, kad prielaida, jog branduolinis karas negali būti laimėtas yra revizionizuotina. Jo nuomone, Irane gyvena net dešimt kartų daugiau žmonių ir ne taip koncentruotai kaip Izraelyje, tad kag iraniečių išgyvens yra tikinamiau nei kad išgyvens Izraelio gyventojų. Be to, jis tvirtino, kad Iranui užtektų trijų galingų bombų, atakuoti Tel Avivą, Haifą ir Jeruzalę, ir taip sakant ate Izraeli. (Mitchell Bard, „Potential Threats To Israel: Iran“, *Jewish virtual library, The Division of the American-Israeli Cooperative Enterprise*. 2008 05 07. <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Threats_to_Israel/Iran.html> >[Žiūrėta 2008 05 15].

²²⁷“Arrow”. <http://www.israeli-weapons.com/weapons/missile_systems/surface_missiles/arrow/Arrow.html> [Žiūrėta 2008 04 25].

Apibendrinimas

Apibendrinant, galima teigti, jog Iranas turi pakankamai materialių galimybių: techninių galimybių, žmogiškųjų išteklių bei gamtinių resursų - vykdyti tiek puolamąją, tiek gynybinę strategijas. Tiesa, branduolinė, cheminė ir branduolinė programa negali būti laikomos atitinkamų ginklų programomis dėl įrodymų trūkumo. Tad branduoliniai, cheminiai ir biologiniai ginklai negali būti priskiriami prie Irano techninių galimybių arsenalo. Vis dėl to jie tampa Irano galimybe atgrasinant.

Vertinant Irano galimybes santykyje su priešininko galimybėmis, akivaizdu, kad šiuo metu tarp Irano ir pagrindinių jo priešininkų: JAV ir Izraelio - yra susiklostę atgrasavimo santykiai, kas reiškia, kad kiekviena iš valstybių suvokia, kad puolant, bus prarasta daugiau nei galima laimėti. T.y. Irano turimos priemonės atrodo grėsmingos JAV ir Izraeliui, ir, iš kitos pusės, Iranas suvokia savo karinį silpnumą konfrontacijos su šiomis šalimis atveju. Atgrasavimo mechanizmas veikia ne vien dėl Irano ginkluotės ir kitų turimų priemonių potencialo, bet ir dėl Irano sugebėjimo įtikinti, kad jį puolant, jis nuožmiai ginsis ir, svarbiausia, keršys. Taip pat veikia ir JAV bei Izraelis: Iranui yra perduota žinia, kad puolant Izraelį, jo ginti stos bent jau JAV, t.y. bus „išskleistas“ JAV branduolinis skėtis. Taip pat Irano puolimas būtų puikus pretekstas JAV bandyti nuversti valstybės režimą.

Vis dėlto, atrodo, kad, jei atgrasavimo balansas būtų pažeistas ir turimos priemonės turėtų būti panaudojamos ne demonstraciniame, o karo vedimo kontekste, Irano bei JAV ir Izraelio susidūrimo metu Iranas arba pultų (vykdytų puolimo ar prevencijos strategiją) arba gintųsi kerštu. Taip sprendžiu iš ruošiamos ginkluotės ir ginkluotės tipui skiriamų lėšų ir dėmesio proporcijos.

4. Idėjinių veiksnių įtaka Irano strategijai

Šiame darbe yra siekiama akcentuoti, kad strateginis planavimas, pirma, yra veikiamas ne tik materialiu, bet ir idėjinių veiksnių ir, antra, kad šie veiksniai gali tiek skatinti puolimo ar gynybos strategijų formavimą, tiek jį apriboti. Šioje darbo dalyje bus aptariamos idėjinės galimybės²²⁸, jas suprantant kaip istorinių, kultūrinių, religinių idėjų sistemą, kuri, veikia sprendimo priėmėją, jam išskiriant valstybės strateginius tikslus, jį skatindama ar ribodama.

Įvade buvo įvardyta, kad vienas iš problematiškų aspektų, darant prielaidas, kad ir idėjinės galimybės apibrėžia užsienio ir saugumo politikos sprendimus, yra susidūrimas su disciplinuotu požiūriu į procesus. Kaip išsireiškė Steve Smith, „[...] tarptautinių santykių teorijos istorija bei specifiniai šios teorijos kategorizavimo būdai sukūrė privilegijuotas, arba pirmines ir vyraujančias, koncepcijas bei interpretacijas“²²⁹. Realizmo suformuluotų postulatų veikiamam tarptautinės sistemos suvokimui vyravus iki pat jos pasikeitimo iš bipoliarinės į multipoliarinę, politinio vertinimo lygmenyje ir dabar remiamasi į realizmo suformuluotus nuostatus: jog tik materialieji veiksniai apsprendžia valstybių užsienio politiką, o sprendimų priėmėjai mąsto racionaliai (remdamiesi materialiais faktoriais).

Toks vertinimas veda prie to, jog Iranas yra įvardijama kaip agresyvi bei iracionali valstybė. Iracionali, pirmiausia todėl, kad šaliai atsisakant išsipareigojimų tarptautinei aplinkai, suprantama, jog šie išsipareigojimai ir nebeformuoja valstybės požiūrio į taiką, konfliktą bei kitas kategorijas ir todėl valstybės valdžios sprendimai vertinami kaip nenuspėjami bei keliantys grėsmę jos pačios saugumui.

Kaip tokio vertinimo pavyzdį galima įvardyti JAV prezidento G. Bušo administracijos paskelbtą doktriną, tiesiogiai nukreiptą prieš „rogue“ (niekšiškas, agresyvias) valstybes. Motyvuojant tuo, kad Iraną valdo neprognozuojama dvasininkija²³⁰, kad režimas nėra demokratinis ir t.t. Iranas buvo įvardytas „rouge“ valstybe. O tokio tipo šalys 2002 m. rugsėjo 20 d. Nacionalinėje saugumo strategijoje²³¹ apibrėžiamos kaip valstybės „žiauriai besielgiančios su savo žmonėmis“, nepaisančios tarptautinių įstatymų ir laužančios pasirašytas sutartis, besistengiančios įsigyti masinio naikinimo ginklus, kurie „yra naudojami kaip grasinimo priemonė, arba kaip priemonė įgyvendinti agresyvius ketinimus“: remiančios terorizmą ir nekenčiančios JAV ir visko, kas su ja susiję. Taipogi buvo padaryta išvada, kad atgrasinimo strategija yra neveiksminga²³², kovojant prieš „rogue“ valstybes, nes šių režimų lyderiai „yra linkę rizikuoti - ant kortos statydami ir savo šalies piliečių gyvybės, ir nacionalinį turtą“.

²²⁸ Religinės normos, kultūriniai elementai yra idėjiniai veiksniai, tačiau, kai yra kalbama apie jų varžantį arba skatinamąjį poveikį, jie tampa idėjinėmis galimybėmis.

²²⁹ Steve Smith, „Disciplinos savivoka: tarptautinių santykių teorijos geneologija“, *Tarptautinių santykių teorija šiandien*. Vilnius: Algarvė, 2000, 13.

²³⁰ Geoff Metcalf, „Iran's Threat to the World“. 2005 3 28.

<<http://www.newsmax.com/archives/articles/2005/3/27/193827.shtml>> [Žiūrėta 2006 11 25]

²³¹ JAV Nacionalinio Saugumo Strategija. 2002 09 20. <<http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2002/index.html>> [Žiūrėta 2007 11 10]

²³² Buvo pripažinta prevencinių smūgių pirmenybė prieš atgrasinimą.

Tad teigiant, kad Iranas yra „rouge“ valstybė buvo preziumuojama, kad jis yra nenuspėjamo elgesio. Tad svarstymuose, ką galėtų reikšti Irano veiksmai, įvedamos tiek gynybos, tiek puolimo kategorijos ir jos abi patvirtinamos kaip galimos, tai ir sukelia nerimo ir nežinios atmosferą bei komplikuoja Irano poveikio kitoms valstybėms vertinimą.

Nepasitenkinimas disciplinuojančia, materializmo prielaidomis paremta teorinio mąstymo erdve²³³ įgalino atsirasti tiek naujoms tarptautinių santykių teorijoms, tiek derinti tarpusavy tokius skirtingus požiūrius kaip konstruktyvistinis ir strateginių studijų prielaidas²³⁴. Tad idėja, jog strateginį planavimą veikia ne tik materialieji²³⁵, bet ir idėjiniai veiksniai, įvairiomis formomis atsispindi naujuose akademinuose darbuose.²³⁶

Kaip buvo aptarta teorinėje dalyje, vyraujantis požiūris politikos moksle yra – traktuoti idėjas kauzališkai kaip (tipiškai įsiterpanti) „kintamąjį“²³⁷. Antroji prielaida yra tvirtinimas, jog interesas yra suformuotas idėjų.

A. Wendt, atstovaudamas antrąjį požiūrį, teigia, jog „interesai turi būti laikomi „schemomis“, „scenarijais“ ar „pavaizdavimais“, kurie yra pažinimo struktūros [...] Daugelis schemų yra tikslai arba norai, suteikiantys energiją veiksmui.[...] [tad] tie, kurie aiškina kaip susidaro norai, daugiausia dėmesio turėtų skirti kultūrai ir jos santykiui su pažinimu“.²³⁸ Taip pat interesų formavimui didelę įtaką daro identitetas (kuris yra idėjų rinkinys) t.y. tai, kuo subjektas save laiko, nulemia tai, kokius interesus jis prisiskiria.²³⁹

Tokios prielaidos pasitvirtina, vis dažniau susiduriant su Rytų valstybių (išskirtinis pavyzdys Irano Islamo Respublika) specifika, kur religinės, kultūrinės idėjos, tapdamos vertybėmis ir normomis ar įstatymais veikia sprendimų priėmėjus, formuluojant valstybės interesus ne tik kognityviniame lygmenyje, bet ir kaip saugumo politikos vienas iš oficialių formuotojų. T.y. kultūriniai aspektai, religinės nuostatos yra institucionalizuoti ir jų privaloma paisyti. Be to, reikia nepamiršti, kad ne tik idėjiniai veiksniai veikia sprendimų priėmėjus, bet ir jie manipuliuoja idėjomis, formuodami naujus naratyvus ir taip keisdami valstybės identitetą, kad legitimizuotų savo strategijas.

²³³ Dovilė Jakniūnaitė, „Naujosios tendencijos tarptautinių santykių teorijoje: konstruktyvizmas, postmodernizmas, virtualizmas“, *Politologija 2001(1)*. Vilnius: Vilniaus Universitetas, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas, 2001, 53

²³⁴ Tokiam derinimui vargiai pritaria tiek radikalūs konstruktyvistai, tiek kraštutiniai realistai.

²³⁵ Materialieji veiksniai neturėtų būti atmetami, nes „galios reikšmė ir interesų turinys daugiausia priklauso nuo idėjų“ (A. Wendt, 108), o „materialių pajėgumų pasiskirstymas ir sandara visada padeda apibrėžti mūsų veiksmų galimybes“ (Ten pat, 126), tad taip pat lemia intereso formavimą.

²³⁶ Ronald Jepperson, Alexander Wendt, Peter Katzenstein, „Norms, Identity and Culture in National Security“. Kn. Peter Katzenstein (red.), *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. Columbia University Press, 1996, 33 – 75; Michael Barnett, „Culture, Strategy and Foreign Policy Change : Israel’s Road to Oslo“, *European Journal of International Relations*. 1999, 5(1), 5-36; Vendulka Kubalkova, „Foreign Policy, International Politics, and Constructivism“. Kn. Vendulka Kubalkova (ed.), *Foreign Policy in a Constructed World*, London: M.E. Sharpe, 2001, 16-18; Karen Orren, „Ideas and Institutions“, *Polity*. 1995; Nizar Messari, „Identity and Foreign Policy: The Case of Islam in U.S. Foreign Policy“. Kn. Vendulka Kubalkova (red.), *Foreign Policy in a Constructed World*, London: M.E. Sharpe, 2001, 227-246. ir t.t.

²³⁷ Vis dėlto idėjas laikant įsiterpiančiu „kintamuoju“, deklaruojama, kad jos paaiškina tik tam tikrą elgesio proporciją, nepriklausančią nuo galios, interesų ir institucijų padarinių“. Tad, anot A. Wendt, „problema yra ta, kad jis [kauzalinis požiūris] idealistus diskriminuoja daugiausia priskirdamas materialistams karo ir konflikto tyrimus, kas, atrodo, ypač atitinka jėgos ir intereso paaiškinimus“. O idėjos teigama skatinamąjį ar stabdantįjį poveikius, bet neformuoja nei pačios galios nei intereso. (A. Wendt, 106)

²³⁸ Alexander Wendt, 135-136

²³⁹ Dovilė Jakniūnaitė, 58

Tad Irano valdžios priimami sprendimai nėra nenuspėjami: šiuo atveju požiūrį į minėtas taikos, konflikto, puolimo, gynybos kategorijas formuoja kiti veiksniai. Irano atveju tai vidiniai veiksniai: valdančiojo elito sprendimus apriboja socialinės įtampos, kultūriniai religiniai išsipareigojimai. Ir nors, pavyzdžiui, kognityvistai, kalba apie galimą ribotą racionalumą, dėl žmogaus mąstymo ypatumų, sakydami, kad sprendimo priėmėjas nebūtinai turi elgtis racionaliai, jie preziumuoja tikslingą elgseną (t.y. orientuotą į tikslą), kas reiškia, kad sprendimų priėmėjai nesielgia atsitiktinai.²⁴⁰

Atsižvelgiant į paminėtą Irano Islamo Respublikos specifiką, galima teigti, jog minėta istorinių, kultūrinių, religinių idėjų sistema veikia trijose lygmenyse. Pirma, ji tampa sprendimų priėmėjo suvokimo sistemos pagrindu ir daro įtaką priimant sprendimus; antra, sukuria bendrą visuomeninių vertybių ir normų sistemą, kuri gali ir nesutapti su sprendimų priėmėjo asmeniniu identitetu, tačiau spaudimas jų laikytis, vis tiek veikia jo sprendimus; ir, trečia, Islamo Respublikoje minėta idėjų sistema yra institucionalizuota, tad sprendimo priėmėją veikia oficialiame valstybiniame lygmenyje.

Veikdama trimis lygmenimis istorinių, religinių, kultūrinių idėjų sistema virsta vertybėmis, normomis ir įstatymais ir apriboja ar įpareigoja valdančiuosius priimti vienokius ar kitokius sprendimus. Ir šiuo atveju klausimas: ar Iranas turi idėjinių galimybių formuoti puolamąją ar gynybinę strategiją, yra logiškai pagrįstas.

4.1. Idėjų poveikis kognityviniu (suvokimo) ir visuomenės vertybių sistemos konstravimo lygiu

Kaip buvo paminėta, Irano strateginis planavimas, t.y. intereso suformavimas, jo operacionalizavimas²⁴¹, būdų ir priemonių parinkimas, priklauso nuo idėjinių veiksnių, veikiančių kognityviniame lygmenyje t.y. sprendimų priėmėjas aplinką ir situacijas suvokia per jų prizmę, bei visuomeniniame lygmenyje, kai joms esant visuomeninėmis vertybėmis ir normomis, yra spaudžiamas jų laikytis. Būtina pažymėti, kad idėjos formuojančios sprendimų priėmėjo suvokimą ir idėjos, turinčios visuomeninių normų pavidalą gali persidengti, tačiau gali ir nesutapti.

Kognityvistinio tyrimo tradicijos pradininkais laikytini R. Snyderis, H.W.Bruckas ir B. Sapinas²⁴². Teoretikai R. Jervis, R. Little, S. Smith²⁴³ tęsė šią tradiciją akcentuodami, kad daugiausiai dėmesio, analizuojant užsienio politiką, turi būti skiriama sprendimus priimančių asmenų tikėjimų sistemoms ir suvokimams.

²⁴⁰ Jerel A. Rosati, "The Power of Human Cognition in the Study of World Politics", *International Studies Review*. 2000, 2(3).

²⁴¹ Interesai valstybės lygmeniu turi būti operacionalizuojami, kad taptų strateginiais tikslais.

²⁴² Richard Snyder, H.W. Bruck, Burton Sapin, *Decision – Making as an Approach to the Study of International Politics*. Princeton: Princeton University Press, 1954. (juos mini A. Wendt, 105)

²⁴³ Robert Jervis, *Perception and Misperception in International Politics*. Princeton: Princeton University Press, 1976; Richard Little ir Steve Smith (red.), *Belief Systems in International Relations*. Oxford: Blackwell, 1988.

Aiškumo dėlei, be galo plačią „idėjų“ kategoriją galime siaurinti iki „žinojimo“, nes tik žinojimas turi įtakos veiksams.²⁴⁴ Žinojimas gali būti bendras ir asmeninis. Šio darbo kontekste sprendimų priėmėjo bendras žinojimas yra labiau pabrėžtinas nei asmeninis²⁴⁵. Bendrasis žinojimas yra intymiai susijęs su kultūra. „Kultūra pasireiškia daugeliu įvairių formų, įskaitant normas, taisykles, institucijas, ideologijas, organizacijas, grėsmių sistemas ir t.t.“²⁴⁶ Šis bendras žinojimas arba, plačiau, „bendros idėjos yra tokios pat objektyvios ir suvaržančios, o jų padariniai tokie pat realūs, kaip materialios jėgos.“²⁴⁷

Siekiant Irano kontekste įprasmiti šias prielaidas, pirmiausia būtina įvardyti pagrindinius sprendimų priėmėjus. Dažnai yra minimo trys pagrindinės sprendimus priimančios grupės: kariuomenė, dvasininkija ir politiniai lyderiai. Vis dėlto pagrindinius strateginius tikslus nustato aukščiausias dvasinis, o tuo pačiu ir politinis lyderis ajatola Ali Khamene‘i. Kaip buvo aptarta antroje darbo dalyje, jis yra pagrindinis užsienio ir vidaus politikos strategas bei sprendimų priėmėjas bei jam yra atskaitingos įstatymų leidžiamoji, vykdomoji ir jurisdikcinė valdžios²⁴⁸; taip pat jam paklūsta šalies karinės pajėgos.²⁴⁹ Tad minėti kariniai, politiniai bei dvasininkijos vienetai gali atlikti tik patariamąjį vaidmenį. Sprendimų priėmimo procese taip pat dalyvaujantis vykdomosios valdžios atstovas - prezidentas²⁵⁰ yra daugiau ne formuojantis, o reprezentuojantis užsienio politiką asmuo. Nors įmanoma, kad prezidento požiūris į užsienio politikos vedimo pobūdį gali nesutapti su aukščiausio lyderio, jam nėra suteikiamos priemonės įgyvendinti savarankišką politiką. Taip pat ir įstatymo leidžiamąjo valdžios organo priimami nutarimai yra tikrinami Sargų tarybos²⁵¹ bei gali būti vetuojami.

Trumpai aptariant Aukščiausiojo lyderio asmeninį žinojimą, galima pažymėti, kad jis priimdamas sprendimus kaip ir bet kuris kitas sprendimų priėmėjas naudoja analogijas, susijusias su asmenine patirtimi, ankstyvąją karjeros patirtimi, didžiausiais, įsimintiniausiais įvykiais bei didelės įtakos turi tai, kuriai kartai jis priklauso.²⁵² Tad, neabejotinai, jis elgsis taip kaip yra įpratęs elgtis, remdamasis tomis vertybėmis, kokios jam yra įskiepytos, ir atsižvelgdamas tiek į sėkmingus, tiek ne įvykius, kurie jau buvo.²⁵³ Tad jo elgesys gali būti prognozuojamas, pavyzdžiui, sudarant kognityvinį žemėlapi.²⁵⁴ Neišsiplečiant, galima pasakyti, kad Ali Khamene‘i yra linkęs stabilizuoti krizines situacijas, švelnindamas įtampą; yra linkęs išlaikyti *status quo* net ir

²⁴⁴ „Savo galvose žmonės turi daug idėjų ir tik tos iš jų, kurias jie laiko teisingomis, turi įtakos“ (A. Wendt, 153) jų veiksams.

²⁴⁵ Asmeninis žinojimas susideda iš individualių subjektų įsitikinimų, kurių neturi kiti. (A. Wendt, 153)

²⁴⁶ Alexander Wendt, 154

²⁴⁷ Ten pat, 173

²⁴⁸ R. Khomeini įtvirtinta islamo teisės žinovo politinės ir religinės valdžios doktrina (*Velayat-e fakih*) apibrėžia, kad joks religinis ar politinis sprendimas nėra teisėtas, kol jis nepatvirtintas aukščiausiojo lyderio. Tiesa, jurisdikcinė valdžia yra nepriklausoma, tačiau jos vadovą skiria aukščiausiasis lyderis ir jis yra jam atskaitingas. (157 Konstitucijos straipsnis)

²⁴⁹ 110 Konstitucijos straipsnis. Irano Islamo Respublikos Konstitucija, < <http://www.iranonline.com/iran/iran-info/Government/constitution.html> > [Žiūrėta 2008 03 15]

²⁵⁰ 113 Konstitucijos straipsnis apibrėžia Islamo Respublikos prezidento pareigas ir teises.

²⁵¹ Pusę Sargų Tarybos narių skiria Aukščiausiasis lyderis, kitos pusės narių kandidatūras tvirtina.

²⁵² R. Jervis, cituota iš Jerel A. Rosati

²⁵³ Kitais tariant, sprendimų priėmėjas turi tam tikrų operacijų repertuarą ir jas jis naudoja kartu atsižvelgdamas į kai kuriuos grįžtamojo ryšio elementus. (John Steinbruner „The Cybernetic Theory of Decision“, cituota iš J.A. Rosati)

²⁵⁴ Kognityvinio žemėlapio sudarymas – tai būdas reprezentuoti asmens teiginius kuriuo nors konkrečiu klausimu. Pasirenkama politinė problema ir aprašomi sprendimo priėmėjo įsitikinimai; tada pasirenkama kita problema ir kartojamas aprašymo procesas. Taip yra sudaromas konkretaus asmens įsitikinimų rinkinys, kaip jis linkęs matyti politines problemas, jas spręsti ir t.t. (R.Jervis)

jei tokia būseną nepatenkina šalies ambicijų, siekia nekonfrontuoti su kitomis šalimis, nors jos ir priešišškai nusiteikusias. Vis dėlto jo retorika atspindi kraštutines Islamo Respublikos ambicijas, įvardijami revizionistinio tipo siekiai; tačiau galima manyti, kad taip daugiau apibrėžiami laiko perspektyvoje nekintantys Islamo valstybės interesai (kurie yra glaudžiai susiję su valstybės identitetu), kurie dar neturi sąlygų būti įgyvendinami, o ne dabartiniai strateginiai tikslai.²⁵⁵

Antras asmuo, kuris gali daryti įtaką politikos formavime - prezidentas M. Ahmedi-Nedžadadas. Kaip ir ajatola A. Khamene'į priklauso religiniams radikalams. Vis dėlto gali atrodyti paradoksalu tai, kad prezidento pažiūros yra net konservatyvesnio pobūdžio nei Aukščiausiojo lyderio. M. Ahmedi-Nedžado dvasinis patarėjas Muchamedas Taghi Mesbah Yazdi yra ypač radikali „frakcijos“ Ekspertų Taryboje lyderis bei, spėjama, dar R. Khomeini valdymo metu uždraustos Hodžatieh grupės vadovas²⁵⁶. Be to, Ahmedi-Nedžadadas tarnavo ir užėmė aukštą pareigą Pasdaranoje Irano-Irako karo metu²⁵⁷, kas be kitų precedentų taip pat formavo jo suvokimų sistemą. Sunku nustatyti kokia yra Ahmedi-Nedžado įtaka sprendimų priėmimo procese, vis dėlto jo retorikos puolamasis pobūdis turėjo didelės įtakos Irano ir tarptautinės bendruomenės santykių atšalinimui. Sprendžiant iš to kaip prezidentas vertina įvykius (remiantis jo retorika), kokio pobūdžio reorganizaciją atliko vyriausybiname aparate, kokiais kadrų pakeitė buvusius darbuotojus, jį galima apibūdinti kaip itin radikalių pažiūrų vykdomosios valdžios vadovą, siekiantį politiką dar stipriau pajungti religijai, remiantį konfrontaciją su vakarais, linkusį rizikuoti valstybės *status quo*.

Ekspertų Taryboje esančių 86 dvasininkų pažiūros svyruoja nuo religinio radikalizmo iki islamistinio-reformistinio požiūrio. Tad iš esmės sudaro visą spektrą požiūrių kaip turėtų būti vykdomas valstybės valdymas ir formuojama užsienio politika. Vis dėlto, neturėdami galios svėrų lemti šiuos procesus²⁵⁸, jie renkasi vieną arba kitą valdančiųjų stovyklą: aukščiausiojo lyderio arba prezidento. Įstatymų leidžiamosios valdžios organe – *madžlise*, požiūrių spektras dar platesnis, įjungiantis ir reformistines sekuliarias pažiūras, tačiau konservatyvių pažiūrų parlamentarų yra santykinai daugiau.

²⁵⁵ Tikslai nebūtinai visiškai atitinka interesus. Dažniausiai interesai yra daug ambicingesni nei nusistatyti tikslai, kurie yra apribojami galimybėmis.

²⁵⁶ Ajatola Mesbah Yazdi yra laikomas pagrindiniu islamiško fundamentalizmo teoretiku Irane. Jis atstovauja poziciją, kad „islamą yra atakuojamas netikinčiųjų“, o tikintys turi būti aktyvūs ir „atlikti *džihadą*, atakuodami juos regione, taip apgindami musulmonų teises“, taip pat jis tvirtina, kad tikintieji turi siekti „įkurti teisingą islamišką sistemą visame pasaulyje“. (ajatolos Mesbah Yazdi interneto svetainė. <<http://www.mesbahyazdi.org/english/index.htm>> [Žiūrėta 2008 03 08]). Taip pat kovoje su netikinčiais Mesbah Yazdi remia savivžiūdiškus išpuolius; teigia, kad branduolinis ginklas yra suderinamas su islamu, nors tam prieštarauja Aukščiausiasis lyderis, išleidęs šiuo klausimu fatvą („Iran clerics say it's okay to use nukes“, *Indi aTimes*.

<<http://timesofindia.indiatimes.com/articleshow/1420646.cms>> [Žiūrėta 2008 03 08]). Taip pat Mesbah Yazdi pasisako prieš rinkimus Irane. Po 2005 m. prezidento rinkimų, kurių metu buvo išrinktas M. Ahmedi-Nedžadadas, pareiškė, kad Iranas pagaliau turi islamišką vyriausybę ir kad daugiau rinkimų nereikia. (Molavi Afshin, *The Soul of Iran*. Norton, 2005, 105)

²⁵⁷ M. Ahmedi-Nedžadadas Irano-Irako karo metu buvo basidž (sukarinta grupė) pajėgų instruktorius. („Ahmadinejad“, *American Foreign Policy Council*. <<http://www.afpc.org/IFI/UnderstandingAhmadinejad.PDF>> [Žiūrėta 2008 03 08]).

²⁵⁸ Daugelis Ekspertų Tarybos narių yra jurisdikcinės valdžios atstovai ar kitų valstybinių religinių organizacijų nariai, universitetų dėstytojai, tačiau jų sprendimai neturi įtakos politikos krypties nustatymui.

Tad vienas iš sprendimus lemiančių faktorių yra sprendimų priėmėjų identitetas. Taip pat svarbiu faktoriumi, preziumuojant, kad individų identitetų suma nėra valstybės identitetas - pastarasis egzistuoja savaime –reikia pripažinti valstybės identiteto poveikį. O valstybės identitetas egzistuoja dar platesniuose nacionaliniuose naratyvuose.²⁵⁹ Tiek valstybės identiteto, tiek platesnio idėjinio konteksto įtakos veikėjo interesui aptarimas yra sietinas su minėta bendrojo žinojimo kategorija.

Irano valstybės identitetas susideda iš kelių pagrindinių komponentų: religijos, kankinystės kulto, Islamo revoliucijos, Imamo Mahdi laukimo, nacionalizmo (religinio), priešstatos su vakarais (ar net su visais dėl ypatingos saugumizuoto požiūrio į aplinką), regiono lyderystės. Tokie identiteto bruožai suponuoja, kad valstybė yra uždara, jos egzistavimas yra nuolatiniam pavojuje, tačiau jos ambicijos verčia ją rizikuoti savo saugumu. Be to, akivaizdu, kad pabrėžiamas išskirtinumas, nes akcentuojami tie simboliai, su kuriais savęs negali sieti kita valstybė (Iranas yra vienintelė šiitų valstybė), išskyrus užsienyje esančios konfesinės grupės. Tokio pobūdžio valstybės identiteto komponentai daro ypatingai griežtą atskirtį tarp „savęs“ ir „kitų“, kas gali lemti revizionistinį arba/ir tam tikro pobūdžio izoliacionistinį valstybės elgesio tipą. Taip pat tai suponuoja, kad valstybės interesai bus unikalūs ir sunkiai suvokiami tiems, kas nežino identiteto simbolių prasmų.

Pirmasis identiteto komponentas lemiantis priimamų sprendimų specifika, tai dvylikininkų šiizmas - Irano valstybės reprezentacinė religija. Nors kitos egzistuojančios religijos taip pat yra pripažįstamos Konstitucijoje, jos nesiejamos su Irano identitetu. Be to, galima teigti, kad šiizmas suteikė centrinę kultūrinę tapatybę ir kolektyvinį sąmoningumą. Susiejo valstybės identitetą daugiau su kultūriniais dalykais nei teritorialumu, kas leidžia ir individams save suvokti ne teritorinėje, o religinėje-kultūrinėje apibrėžtyje ir siekti tokios *umos*, kuri peržengtų teritorines valstybės sienas, apjungdama „tikinčiuosius“. Mat, iraniečiams šiitų valstybės susikūrimas, kaip, pavyzdžiui, žydams Izraelio nėra „happy end‘as“²⁶⁰, pagrindinis siekis, įvardijamas Konstitucijos Preambulėje, yra ją išplėsti.

Antrasis identiteto elementas - kankinystės kultas - gali būti laikomas daugiau būdu siekti pagrindinių tikslų. Jis įteisina principą, kad religinis (jis talpina visą spektrą politinių tikslų, neatsiejamų nuo religinių) tikslas (įvardytas „žinančių“ (imamo pareigas einančio ir jo žiniją turinčio valdančiojo ajatolos)) yra vertas pasiaukojimo.

Pagrindinius kankinystės principus ir jos tikslus primena kasmetiniai Ašūros minėjimai²⁶¹. Jų metu imamą Huseiną reprezentuojančių simbolių naudojimas fiksuoja tikinčiųjų sąmonėje, jog *džihadas*²⁶² yra ne tik

²⁵⁹ Michael Barnett

²⁶⁰ Michael Barnett

²⁶¹ Šiitai dvylikininkai istoriją supranta kaip sukrėtimą iš ko viskas prasideda, bet nesitęsia į ateitį, paeina pirmyn ir vėl kiekvienų metų Muharamo mėnesio 10 d. grįžta į tą patį tašką. Tas įvykis, ar sukrėtimas yra Kerbelos mūšis(dešimt dienų besitęsęs Kerbelos mūšio metu 680 m. žuvo Ali bin Talibo (pirmojo imamo) sūnus imamas Huseinas), jo metinių minėjimas, vadinamas Ašūra. Kultas, kuris išaugo aplink šį ankstyvojo islamo įvykį, tarp šiitų dvylikininkų suformavo ypatingą islamiško liūdesio modelį. Buvo kuriami kanonizuoti ritualai, iš kurių geriausiai žmonių nuotaikas ir valstybės ideologiją atskleidžia Ašūros gatvės procesijos. Šis Kerbelos epizodo minėjimas tampa kankinystės išraiška (įprasminimas) šiitų dvylikininkų tradicijoje.

Ašūros minėjimai vyko net ir šachų valdymo laiku. Paskutiniai monarchai Reza Khan Pahlavi ir Muhamedas Reza Pahlavi nedraudė Muharamo mėnesio ritualų ir net patys juose dalyvavo, nes suprato, kad jų valdžios legitimumas yra glaudžiai su jais susijęs.

asmeninė pareiga, bet egzistuoja ir visuomeniniame lygmenyje, kur asmeninė kančia gali būti naudinga bendruomenei. Taipogi remiantis Huseino pavyzdžiu²⁶³, ši'iah yra įsitikinę, kad kęsti netikusį t.y. nereliginą, tironišką valdovą yra tas pats kaip pritarti jo darbams ir tapti tokiais pat nusidėjėliais kaip ir jis, dėl to jokia spauda negali būti pripažįstama ir turi būti vykdomas *ghiyam* (liet. maištas). R. Khomeini ypač sureikšmino kankinystės kultą, jis jo pagrindu konstravo visiškai naują asmenybės sampratą, akcentuodamas paklusnumo, polinkio į kankinystę ir pamaldumo savybes. Taip pat per kankinystės kultą jis įteisino konfrontaciją.

Su kankinyste glaudžiai susijęs ir trečiasis valstybės identiteto komponentas - Islamo Revoliucija. Ji dažnai suprantama ne kaip įvykis, o kaip kovos prieš neteisybę, spaudą reiškinys, tad Islamo Revoliucija negali būti baigtiniu procesu. Taip pat Islamo Revoliucija neįpareigoja visuomenės tapti anachronistine laiko perspektyvoje, judėjimas į priekį yra sveikintinas, nes įkurta Islamo Respublika taip pat nėra baigtinis produktas, tačiau toks judėjimas turi vykti Revoliucijos idėjos rėmuose.

Nors toks kankinystės sureikšminimas, aptariant intereso formavimą, gali atrodyti nenatūralus, reikia pripažinti, kad kankinystė yra Irano, o tuo pačiu ir iraniečių identiteto dalis, per jos prizmę yra suvokiama daugelis vykstančių procesų, su ja yra susijęs Irano aprangos kodas²⁶⁴, karo metu vykdomų atakų pobūdis²⁶⁵ ir t.t. Beje, kankinystė yra institucionalizuota: kankiniui žadamas ne tik rojus, bet ir nacionalinio didvyrio statusas, jo šeimai taip pat (apie tai sekančiame skyriuje).

Sekantis identiteto elementas, Imamo Mahdi įvaizdis, apibrėžia režimo legitimumą – valdžia yra laikinai patikėta ajatolai, tad privalu jam paklusti, jo sprendimai teisingi, nes jis yra neklystantis. Taip pat, naudojantis šiuo įvaizdžiu, gali būti pateisinami neleistini ekspansionistiniai veiksmai²⁶⁶ – atseit, ruošiamą aplinką šio imamo sugrįžimui.

Sudėtingiausia identiteto kategorija - tai nacionalizmas. Egzistuoja konkuruojančios nacionalinio identiteto sampratos. Taip atsitiko dėl to, kad identiteto formavimui daug dėmesio skyrė paskutiniai Irano šachai, o dabar jų sukonstruotą nacionalizmo formą siekia transformuoti religinė vadovybė. Šachų diegtas iranietiškas nacionalizmas atsiremia į priešislaminius atsiminimus. Pahlavi dinastijos atstovai šlovino tai, kaip buvo gyvenama ir kokių vertybių buvo laikomasi Persepolio gyvavimo metu, ritualikoje buvo naudojami legendinio karaliaus Džamšydo ir jo aplinkos įvaizdžiai, švenčiamos senosios šventės. Taip pat buvo populiarinamos Sa'di, Hafez, Firdousi, Omaro Chajamo eilės; iraniečiai buvo skatinami žavėtis priešistoriniais didvyrių Rustamo, Farhado, Fareidono žygiais. Perrašoma istorija, diegiant naują ne islamišką, o iranietišką

²⁶² Kova Dievo kelyje. *Džihadas* esti didysis: minčių, žodžių, darbų ir mažasis – kardo.

²⁶³ „Huseinas kalbėjo, kad, jei jis pripažins Yazidą valdovu, įstums save į pažeminimą ir negarbę, nes turės pritarti Yazido darbams, o anot jo: „Dievui nepatinka, kai mes leidžiamės žeminami ir stumdomi.“ Be to prisiekdamas Yazidui jis Dievo akyse bus toks pat kaip ir tironas.“ (Ayati Ibrahim. *A probe into the history of Ashura*. London- New Yourk: Islamic Seminary publications, 1984, 83)

²⁶⁴ Ajatolų juodas galvos apdangalas, juodi drabužiai yra tiesiogiai sietini su išreiškiamu liūdesiu dėl Huseino ir kitų imamų kankinystės; penktadienių pamaldų metu moterys vilkinčios baltai ir besimeldžiančios pirmose eilėse yra kankinių motinos, seserys, žmonos ir t.t.

²⁶⁵ Žmogiškasis resursa nėra tausojamas.

²⁶⁶ Tik imamas gali skelbti puolamąjį džihadą.

identitetą. Kai kurie mokslininkai, kaip Abd al-Hoseyn Zarrinkub, žymus ideologas, tvirtino, kad islamas ir šiizmas esmiškai yra „anti-iranietiška“. Savo 1957m. publikacijoje „Du qarn-e sokut“ (liet. „Du Tylos Amžiai“) Irano visuomenė apibūdinama kaip natūrali tauta, kurioje pilietiškumas yra pagrįstas etniškumu, bendra kalba, bendra istorija ir bendru dalyvavimu civilizacijos kultūroje. Arabų įsiveržimas ir islamo atnešimas buvo apibūdinamas kaip Irano tautos didžiausia tragedija.²⁶⁷

Islamo revoliucionieriai, nors ir vieningai tradicijos pradžia įvardindami islamo užgimimą, vieni griežtai atmetė Persų imperijos šlovę ir viską kas su ja siejosi, o kiti pripažino ir žavėjosi Persų imperijos laikotarpio poetais: minėtais, Fir Dausy, Sadi, Omaru Chajamu, rašiusius apie vyną, lėbavimus, kurių poezija pilna dvejonų apie gyvenimo prasmę ir pomirtinį gyvenimo tikrumą. Toks bandymas sujungti senąją sukonstruotą identitetą su religija sukūrė ganėtinai paradoksalų produktą, kurį visiškai atmeta daugelis radikalių religinių pažiūrų *ulamos* (liet. dvasininkija). Galima teigti, jog asmeniniame, privačiame lygmenyje yra įsitvirtinęs religinio ir istorinio nacionalizmo junginys, vis dėlto oficialiajame lygmenyje istorizmas atmetamas, deklaruojant, kad prieš islamo priėmimą, o paskui prieš islamo Revoliuciją buvo tik jos laukimas.

Apibrėžtas valstybės identitetas yra oficialus, palaikomas institucinės sistemos, bet tuo pačiu nėra dirbtinis. Jis susiformavo/yra suformuotas²⁶⁸ iš plataus kultūrinių-religinių, istorinių ir kitų šalies naratyvų konteksto. Tačiau egzistuoja ir tie naratyvai, kurie iš bendro konteksto nėra išskiriami ar inkorporuoti į oficialią, politinę identiteto apibrėžtį. Vis dėlto jie yra įrašyti į kolektyvinę atmintį ir yra „veiksmų paskatos šaltinis, net jei fenomenologine prasme individai jais netikės“, tad ir jie „gali paaiškinti bendrojo elgesio modelius.“²⁶⁹ Be to, egzistuoja dar ir ta veikėjų identiteto pusė, kuri yra draudžiama. Šiuo metu į šalį besiskverbianti vakarietiška kultūra, jos simboliai, primenantys šachų valdymo laikotarpiu palaikomus naratyvus, nėra svetimi, tačiau nėra ir priimtini revoliucionieriškų pažiūrų A. Khamene‘i, Ahmedi-Nedžadui ar kitiems *ulamos* atstovams.

Nors galima būtų daryti prielaidą, kad A.Khamene‘i identitetas yra nesutampantis kai kuriais aspektais su oficialiu valstybės identitetu, tai būtų šalutiniai tyrimo svarstymai, nes nustatydamas valstybės tikslus Khamene‘i yra institucinis asmuo, o ne privatus, tad ir jo priimami sprendimai varijuoja tik institucinių normų rėmuose. Tad jo identiteto idėjos nesutampantčios su oficialia valstybės pozicija turi nedaug įtakos.

Generalizuojant, galima paminėti, kad valstybės identitetas ir kiti kultūriniai-religiniai naratyvai fiksuoja kelias svarbias nuostatas, apibrėžiančias Islamo Respublikos valdančiųjų gynybos ir puolimo supratimą: privalu ginti ir priešintis tam, kas grasina religijai ir ja paremtos valstybės išlikimui; būtina gintis ne tik nuo išorės agresorių, bet ir sukilti prieš neteisėtą valdžią; kankinystė tokioje kovoje pateisinama; umos ribų plėtimas yra

²⁶⁷ Agaie Kamran Scot, *The Martyrs of Karbala: Shi‘i symbols and rituals in modern Iran*. Seattle- London: University of Washington Press, 2004, 56, cituota iš Ieva Koreivaitė, „Kankinystės įprasminimas Ašūros kultūroje“. Bakalauro darbas, Vilniaus Universitetas, Orientalistikos Centras, 2000, 40

²⁶⁸ Patys įvykiai, vargu, ar turi objektyvią prasmę, jie veikia yra politiškai „įprasminami“ veikėjų. (Michael Barnett)

²⁶⁹ Alexander Wendt, 176.

vienas iš tikslų; religinis lyderis yra neklystantis ir jam privaloma paklusti, vis dėlto jo veiksmų laisvė yra apribota iki sugrįžtant dvilyktajam imamui. Beje, tokios nuostatos yra institucionalizuotos Islamo Respublikoje.

4.2. Idėjų įtaka oficialiame lygmenyje

Tiek aptartos individualios vertybės, tiek visuomeninės normos veikia sprendimo priėmėjus, vis dėlto jų egzistavimas savaime nesukuria jų laikymosi.²⁷⁰ Tad didelis, jei ne didžiausias, dėmesys turi būti skiriamas institucionalizuotom idėjom.

Svarbiausiu islamo normų institucionalizavimo pavyzdžiu reikia laikyti Irano Islamo Respublikos Konstituciją, kurioje įtvirtinti valstybės valdymo, socialinių santykių ir kiti principai yra suderinti su islamu. Taip pat šalis remiasi islamo teise, įtvirtintas modifikuotas *šariat*²⁷¹. Taipogi *madžleso* išleidžiami įstatymai yra suderinti su islamo normomis, priešingu atveju, vetuojami. Būtina pastebėti, kad Korano, Sunos²⁷², Chadysų, Akhbarų²⁷³ tekstai Irane yra aiškinami islamo teisės žinovų, ajatolų bei *mardža al-taklyd*²⁷⁴, tad daugelis idėjų, kurios yra paverčiamos normomis ir institucionalizuojamos yra modifikuotos religiniuose tekstuose išsakytos mintys. Tai atspindi pagrindinį teiginį apie islamą, kad tai daugiaskaitinė religija, kurios praktikavimas priklauso nuo religinių tekstų aiškinimo pobūdžio.

Taip pat šalyje egzistuoja visuomeninį gyvenimą reguliuojantys islamo principų vykdymo priežiūros organai. Sakykim, Basidž, sukarintos grupės veikiančios visuose Irano miestuose, funkcija yra įstatymo vykdymo priežiūra, jie organizuoja religines šventes: Ašūros, imamų mirties metinių minėjimus; reguliuoja islamiško aprangos kodo laikymąsi, skirtingų lyčių bendravimą; kovoja prieš vesternizaciją²⁷⁵: satelitinių lėkščių naudojimą, vakarietiškos ar užsienyje gyvenančių Irano atlikėjų muzikos klausymą ir t.t.

Taip pat valstybės ideologiją grindžiant kankinystės kultu, egzistuoja tokios valstybinės organizacijos kaip Kankinių Fondas²⁷⁶ ir kt. Veikia įvairiausi religiniai centrai. Kultūros ir Religinio Vadovavimo Ministerija skiria lėšas Ašūros minėjimų ceremonijoms (susijusios su kankinystės kultu) rengti.

²⁷⁰ Ronald L. Jepperson, Alexander Wendt, and Peter J. Katzenstein, „Norms, Identity, and Culture in National Security“. Kn. Peter Katzenstein (red.), *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. Columbia University Press, 1996

²⁷¹ Šaria - Islamo teisė - remiasi į Koraną ir Suną.

²⁷² Suna, tai Pranašo pavyzdys, kitaip Pranašo pasakymų rinkiniai. Tai tekstų rinkiniai, kurių tikrumas priklauso nuo atpasakojančių grandinės (Isnad). Vienuose tekstuose (Syr) pasakojama pranašo biografija, kituose (Chadysuose) Pranašo veiksmai ir pasisakymai.

²⁷³ Akhbar - šiitų dvylikininkų tradicija. T.y. Pranašo ir dvylikos imamų pasisakymų bei veiksmų aprašymų rinkiniai. Chadysus šiitai dvylikininkai taip pat pripažįsta, tačiau tik tuos, kurių atpasakotojų grandinės pradžioje nėra Aišos (Muchamedo jauniausios žmonos).

²⁷⁴ Mardža – tai religinis titulas, rodantis, kad šiitų dvylikininkų dvasininkas yra aukšto lygio islamiškos teisės žinovas. Mardžos dar gali būti vadinami didžiaisiais ajatolomis. Šis titulas yra skiriamas dvasininkui, jei tam pritaria daugiau nei vienas mardža. Po Korano eilučių, Pranašo bei imamų pasisakymų, mardžų religinių tekstų aiškinimas yra svarbiausias šiitų dvylikininkų tradicijoje.

²⁷⁵ Nors nei viena modernizacijos programa nebuvo įgyvendinama Irane ir vadovai siekia, kad šalis būtų ypatingai uždara išorės įtakai, teigiama, kad vakarietiškas modernizmas dideliais tempais skverbiasi į Iraną (Masoud Kamali, „Multiple Modernities and Islamism in Iran“, *Social compass*, 2007. <<http://www.sagepublications.org>> [Žiūrėta 2008 04 15])

²⁷⁶ Valstybinė organizacija, įsteigta rūpintis sunkumais šeimų, kurių nariai buvo Irano Islamo Revoliucijos arba Irano-Irako karo kankiniai.

Jau buvo aptarta, kad daugelis kultūrinių - religinių naratyvų Islamo Respublikoje yra institucionalizuota, sukonstruojant ir oficialų valstybės identitetą. M. Barnett²⁷⁷ tai vadina „rėminimu“. Simboliški vaizdiniai ir kognityviniai ženklai yra politikams rungtyniaujant „rėminami“, o sukurtas „rėmas“ strategiškai naudojamas, kad paaiškintų įvykius, interpretuotų problemas, sukonstruotų bendrą pasaulio suvokimą ir padėtų spręsti susiklosčiusią padėtį: galėtų sušvelninti nesutarimus, perskirstyti kultūrinius vaidmenis, išgauti naudą iš atitinkamos politikos ar aplinkybių. Veikimo rėmai yra labai svarbūs kolektyviniai mobilizacijai.

Dabartinio Irano Aukščiausiojo lyderio (Sayed²⁷⁸ Ali Khamene‘i) institucija yra stipriai apribota, net galima teigti, kad jis pats turi itin mažai galimybių dalyvauti minėtame „rėminimo“ procese bei nevaržomai priimti sprendimus. Pirma, dėl to, kad jį supa ypatingai struktūruota aplinka – biurokratizuotos situacijos ir kontekstai, kuriuose gerai išvystytos, plačiai žinomos ir priimamos normos apriboja jo elgesį. Jo sprendimų atitikimą Konstitucijai ir islamo normoms tikrina Ekspertų Taryba. Savo sesijų metu, šios Tarybos nariai sprendžia ar Aukščiausiasis dvasinis lyderis yra pajėgus ir ar vykdo Konstitucines nuostatas. Taip pat jie sudaro kandidatų sąrašą tam atvejui, jei pasirodytų, kad Aukščiausiojo lyderio sprendimai prieštarauja Konstitucijai, o tuo pačiu ir religinėms normoms ir reiktų jį nušalinti²⁷⁹. Antra, nors yra preziumuojama, kad didelės galimybės lyderiams formuoti įvykius yra autoritariniuose režimuose²⁸⁰, Irano režimo norminę bazę sukonstravo ir ją įteisino R. Khomeini. Tad Islamo Respublikoje nevyksta „rėminimo“ varžytuvės, o dabartinis Aukščiausiasis lyderis turi teisę tik apibrėžti tuos klausimus, kurių neinstitutionalizavo buvęs neklystantis lyderis Khomeini. Ir nors Ali Khamene‘i yra laikomas vienvaldžiu, sąlyga tokiu išlikti yra tilpti į jau nustatytas normines ribas. Tad, perkeltine prasme, galima sakyti, kad Islamo Respublika yra valdoma paketo normų, susijusių su islamu ir tuo, kaip islamą interpretavo Ruhala Khomeini. Tiesa, vienareikšmiškai teigti, kad varžytuvės nevyksta, yra neteisinga, nes ulamos atstovai sakydami kalbas, remdamiesi kitokiu Korano ar kitų religinių tekstų aiškinimu, pateikia savitą požiūrį į skirtingus socialinio gyvenimo aspektus. Vis dėlto oficialiame lygmenyje nebuvo siekiama pakeisti, atšaukti bent jau pirmojo religinio lyderio *fatvų*.²⁸¹

Trečia aplinkybė, dėl kurios aukščiausiojo lyderio priimami sprendimai gali būti kvestionuoti – tai jo religinis statusas. Prieš pirmojo aukščiausiojo lyderio mirtį Konstitucijos 109 straipsnis buvo pakoreguotas ir naujuoju lyderiu galėjo būti išrinktas ne tik *mardža al-taklid*, bet ir islamo teisės ekspertas (vis dėlto dėl šios pataisos dar turi įvykti referendumas). Ali Khamenei tuomet jau buvo Islamo ekspertu, taip pat per labai trumpą laiką jam buvo suteiktas ajatolos titulas (fars. ajat-e alla; liet. dievo ženklas), taip pat buvo pasiūlytas ir *mardža*

²⁷⁷ Michael Barnett.

²⁷⁸ Sayyeds- žmonės, kurie save kildina iš Pranašo šeimos ir dėl to visuomenėje užima ypatingą garbingą poziciją. Į juos kreipiamasi palaiminimo ką tik gimusiam kūdikiui, jų klausoma patarimo.

²⁷⁹ Konstitucijos 111 straipsnis numato, kad toks, jį galinčių pakeisti asmenų sąrašas, būtų reikalingas taip pat dvasinio lyderio mirties atveju.

²⁸⁰ Fred Greenstein, "Can Personality and Politics Be Studied Systematically?", *Political Psychology*, 1992, 13, 105-128.

²⁸¹ Fatva - tai religiniai įsakai. Visi mardža taklyd turi teisę skelbti fatvas, tačiau tik Aukščiausiojo lyderio išleistos įgauna ne tik įstatymo galios veikimą, bet ir yra kiekvieno tikinčiojo pareiga prisidėti prie jos vykdymo. Dabartiniojo lyderio fatvą dėl branduolinio ginklo buvo siekiama sumenkinti aukšto rango dvasininkų grupei išleidus priešingą fatvą, skelbiančią apie šio ginklo galimą suderinamumą su islamu. Tai parodo, kad Ali Khamene‘i trūksta religinio autoriteto.

titulas, tačiau dėl kelių didžiųjų ajatolų prieštaravimo Ali Khamene'į atsisakė *mardža'iyat*, nusprenddamas tapti *mardža* tik užsienyje. Tad jo religinis titulas suteikia už jį aukštesnius laipsnius turintiems abejoti jo sprendimų teisėtumu. Be to, spėjama, kad Ekspertų Taryboje Ali Khamene'į išrinkimas buvo apibrėžtas kaip laikinas, kuris gali keistis, nepriėmus Konstitucijos pataisos.

Kitų sprendimus priimančių institucijų veikla taip pat yra suvaržyta institucionalizuoto idėjinio konteksto: *madžleso* leidžiamų įstatymų atitikimą islamo bei Konstitucinėmis normoms Konstitucijos suteikta galia.²⁸² tikrina bei veto teisę turi Sargų Taryba. Aukščiausios nacionalinio saugumo tarybos, formuojančios valstybės nacionalinio saugumo politiką bei branduolinę politiką, prezidento bei jo administracijos nustatyta užsienio politika įsigalioja tik tada, kai juos patvirtina Aukščiausiasis lyderis, kurio sprendimai, kaip buvo minėta, taip pat yra apriboti.²⁸³

Dar viena iš islamo idėjų aiškinimo ir inkorporavimo į politinę sistemą išraiškų, į kurią teisę turi *mardžos taklyd*, yra *fatvos*. Tiesa, tik išleistos Aukščiausiojo lyderio įgauna įstatymo galią. Ajatola Ali Khamene'į išleido fatvą, kuria paskelbė, kad branduolinių ginklų gamyba, kaupimas ar naudojimas yra uždraustas islame.²⁸⁴ Hasan Rowhani tuometinis Aukščiausios nacionalinio saugumo tarybos vadovas, aiškindamas tokio dokumento galią, teigė, jog „kai Irano lyderis išleidžia fatvą, tai reiškia, kad šalis duoda politinę, religinę ir ideologinę garantiją, kad branduolinio ginklo gamyba nebus vykdoma.“²⁸⁵ 2005 m. birželio 5 d., sakydamas kalbą, jis dar kartą pažymėjo, jog jo šalies saugumo strategija nesiejama su branduolinio ginklo turėjimu ar panaudojimu ir kad tokio ginklo turėjimas prieštarauja religiniams principams, kurių yra laikomasi.²⁸⁶

4.3. Pagrindinės institucionalizuotos idėjos, susijusios su galimų gynybos bei puolimo intencijų apribojimu ar skatinimu

Pagrindinė institucionalizuota idėja, kuri yra sietina su religinio režimo legitimumu ir su tuo susijusiu privalomu visuomenės paklusimu valdančiojo lyderio sprendimams, yra *velajat al-fakih* (fars. *velayat-e fakih*; liet. islamo teisės eksperto valdžia; tai ajatolos R. Khomeini sukonstruotas terminas). Apibrėžiant šią kategoriją taip pat atsiskleidžia kokių aukščiausiojo religinio lyderio sprendimų priėmimas yra apribotas.

²⁸² 94 ir 96 Konstitucijos straipsniai.

²⁸³ 176 Konstitucijos straipsnis.

²⁸⁴ 2004 m. Ali Khamene'į išleista Fatva buvo cituojama oficialiame Irano Islamos Respublikos pranešime, kuris buvo skaitomas TATENA susitikime 2005 m. rugpjūčio 10 d. Vienoje. (Mehr News Agency, 2005 09 10.

< <http://www.fas.org/nuke/guide/iran/nuke/mehr080905.html> > [Žiūrėta 2008 04 10]).

²⁸⁵ 2005 m. vasario 8 d. H. Rowhani interviu Irano nacionalinei televizijai.

²⁸⁶ "Iran's security strategy contradicts WMD possession: official", *Xinhua News Agency*. 2005 06 05.

Tiesa, dar prieš fatvos paskelbimą 2003 m. balandžio 29 d. vyriausybės atstovas G. Ali Khošro pasakė, kad Iranas branduolinio ginklo kūrimą ir panaudojimą laiko nesuderinamu su valstybės pagrindiniais principais. Toks pareiškimas galėtų reikšti, kad net ir neinstitutionalizuotos religinės normos yra svarbus veiksnys priimant politinius strateginius sprendimus. (Frank Barnaby, 4).

Po Pranašo Muhamedo mirties pagal šių dvylikininkų tradiciją umos vadovais tapo dvylika jo „įrodymų“ (imamų): pirmasis Ali ibn Abi Talib, po jo - Hasan ibn Ali, Husein ibn Ali, Ali ibn Husein, Mohamed ibn Ali, Dža'far ibn Muchamed, Musa ibn Dža'far, Ali ibn Musa Reza, Muchamed ibn Ali, Ali ibn Muchamed, Hasan ibn Ali, Muchamed ibn al-Hasan, vadinamas Mahdi arba imam-e Zeman, ar Wali al-'Asr ir t.t. Imamai yra Muchamedo žinijos nešėjai ir jo įpėdiniai, kurie turi vesti bendruomenę ir jai vadovauti tiek dvasiškai, tiek pasaulietiniame gyvenime. Paskutinis imamas Mahdi 874 m. pasitraukė (pasislėpė) ir *uma* liko be vadovo.

Ajatosol R. Khomeini tikslas buvo atgaivinti *imamata*²⁸⁷, kurio grandinė buvo nutrūkusi po Mahdi dingimo. Tačiau *velayat* (Dievo suteikta valdžia) yra išskirtinė Pranašo ir po jo sekusių imamų teisė, kiti vadovai, anot Khomeini, turi teisę tik į *velayat al-fakih*²⁸⁸. Tokios valdžios teisėtumą Khomeini teisingai, remdamasis dvyliktojo imamo žodžiais: „Jei kažkas atsitiks ir viskas pasikeis, jūs turite kreiptis patarimo į tuos, kurie susiję su mūsų tradicijomis, nes jie yra mano įrodymas jums“.²⁸⁹ Kitaip tariant, musulmonams buvo liepta būti *eta'at* (liet. paklusniems) savo teisėtiems religiniams ir politiniams lyderiams taip pat kaip jie pakluso Pranašui ir imamams.²⁹⁰

Be to, imamai kaip ir paskutinis pranašas Muhamedas yra neklystantys arba, dar sakoma, apsaugoti nuo *ma'sūm* (liet. klaidos). Vienoje tradicijoje aštuntasis imamas Ali al-Rida imamus aprašo taip: “[...] tada Dievas išsirinko tarną, kuris prižiūrėtų jo kitus tarnus, jis atvėrė jo krūtinę ir įdėjo į jo širdį išminties šaltinius ir įkvėpė jam žinojimą viskame. Nuo to laiko jis [imamas] negali suklysti ar pamesti teisingą kelią, nes jis yra neklystantis, teisingai nukreiptas ir apsaugotas nuo klaidų“.²⁹¹ Paskutinis imamas Mahdi savo žiniją, o kartu ir neklydimo dovaną perdavė laikinam patikėtiniui *vali-e fakih* (liet. islamo teisės žinovui), kurio pareigas ėjo R. Khomeini, o dabar eina A. Khamene'i, tad jie taip pat yra laikomi neklystantys.

Vis dėlto, nors jų valdžia ir teisėta, jie tėra laikini vadovai²⁹² ir jų sprendimų teisė yra apribota. Šių dvylikininkų teisės nuostatose, kalbant apie imamus yra minima, kad tikrajam imamui nesant, negali būti atliekamas puolamasis kardo *džihadas*.²⁹³ T.y. neturėtų būti skelbiama kova prieš netikinčius, jiems nesikėsinant į tikinčiųjų teritoriją ar kitas teises. Tik Mahdžiui grįžus bus skelbiamas puolamasis *džihadas*.²⁹⁴

²⁸⁷ *Imamata s-* seka, kai paveldėjimo principu imamai perduoda savo gautą iš Pranašo žiniją bei teisę vadovauti umai.

²⁸⁸ Plačiau: Gregory Rose, „Velayat-e Faqih“ and the Recovery of Islamic Identity in the Thought of Ayatullah Khomeini“. Kn. Nikki R. Keddie (red.), *Religions and Politics in Iran*. New Haven: Yale University Press, 1983, 166-188.

²⁸⁹ Abdolrahim Gavahi, *Islamic Revolution of Iran: Conceptual Aspects and Religious Dimensions*. Sweden: Faculty of Theology Uppsala University, 1991, 112.

²⁹⁰ Tokį paklusnumą sutvirtina ir Korano žodžiai: „Tikintieji, pakluskite Dievui ir pakluskite Pranašui ir tiems, kuriems teisėtai priklauso valdžia po jo“ (Koranas 4:59; The Qur'an: Text, Translation and Commentary. Išverstas T.B Irving. Tehran: Suhrawardi Research and Publication Center. 2003).

²⁹¹ Mahmoud Ayoub, *Redemptive Suffering in Islam: A Study of Ashura in Twelver Shiism*. Hague- Paris- New York: Moutan Publishers, 1978, 66, 102.

²⁹² 5 Konstitucijos straipsnis. „Kol Wali al-'Asr yra pasislėpęs, vadovavimas umai turi atitekti teisingam ir tikinčiam žmogui, kuris pilnai išmanytų esamą politinę situaciją, būtų drąsus ir turėtų administracinių gebėjimų“.

²⁹³ Seyyid Saeed Akhtar Rizvi, *Islam*. Tehran: A Group of Muslim Brothers Press, 1974, 201.

²⁹⁴ Mehdi Abedi ir Gary Legenhausen (red.), *Jihad and Shahadat: Struggle and Martyrdom in Islam (Essays and Addresses by Ayatullah Mahmud Taleqani, dr. Ali Shari'ati ir kt.)*. Texas: The Institute for Research and Islamic Studies, 1986, 15-16

Klasikinė musulmonų jurisprudencija mažąjį arba kardo *džihadą* dalina į gynybinį ir puolamąjį, tačiau nes nustato šio skyrimo aiškios ribos. Remdamiesi Koranu, Pranašo tradicija, dvylikos imamų tradicija šių fundamentalistai, islamistai pateikia skirtingą gynybos ir puolimo kategorijų suvokimą. Sakykim, Muhamedas Hamidulah gynybinį kardo *džihadą* apibrėžia taip: kova prieš islamo priešus; kova prieš musulmonų opresorius kitose valstybėse; kova prieš sukilėlius islamo valstybėje; kova už gėrį, sunaikinant blogį²⁹⁵. Akivaizdu, kad toks gynybos apibrėžimas inkorporuoja visus musulmonų vestus karus ir pateisina būsimus. Ir nors Irano aukšto rango dvasininkai (ajatola Talekani, Ibrahim Amini) pripažįsta, kad gali būti vedama tik gynybinė ginkluota kova²⁹⁶, gynybos kategorija gali būti itin plati.

Pirmasis Aukščiausiasis lyderis Ajatola Khomeini, skaitydamas paskaitas, nenustatė ribos tarp puolamojo ir gynybinio džihado, vis dėlto tvirtino, kad tik gynybinis yra galimas imamui nesant.²⁹⁷ Tačiau pabrėžė, kad: „Dievas suteikė dabartinei vyriausybei tokią pat teisę, kokia buvo apdovanojęs imamus, mobilizuoti ir apginkluoti armiją [...] islamo teisininkai turi nuversti tironiškus režimus ir įkurti islamišką valstybę vietoj jų“.²⁹⁸ Taip pat jo požiūrį į gynybinio bei puolamojo džihado skirtį galima pailiustruoti pavyzdžiu, kai R. Khomeini, siekdamas pateisinti karą su Iraku, paskelbė 1982 m. liepos 13 d., teigė, kad „religinėse nuostatose minimas *džihadas* yra pirminis (fars. *ebteda-ie*), t.y toks *džihadas*, kurio tikslas praplėsti islamiškos *umos* ribas, o *džihadas*, kuriam kvietė jis, Khomeini, tai kova prieš priespaudą (Islamo Revoliucijos atveju), ar kova prieš agresorių (karo su Iraku atveju) ir toks *džihadas*, jo nuomone, yra kiekvieno pareiga.“²⁹⁹ Taip pat karą su Iraku jis vadino „Irako išprovokuotu karu“ ir dėl to gynybiniu.³⁰⁰

Vis dėlto R.Khomeini nubrėžė gal ir neaiškias, bet ribas, kad puolimas neturėtų būti vykdomas, kol negrįžo Mahdi, tačiau gintis yra privaloma.³⁰¹ Tai gali būti tiek savo valstybės teritorijos gynyba ar privalomas *ghiyam*³⁰² (liet. maištas, sukilimas, revoliucija), priešui užėmus valdžią, tiek skiriamas atpildas - intervencija į priešų teritoriją, kad priešininkų puolimas nebepasikartotų.

Vis dėlto puolamasis *džihadas* gali būti vykdomas, susidarius kelioms aplinkybėms: religinis asmuo gali pasiskelbti esantis Mahdi; antra, puolamojo tipo kova gali būti traktuojama, kaip būdas išsikviesti Mahdi, t.y.

²⁹⁵ Paskutinį kovos apibrėžimą M. Hamidulah pagrindė Korano eilutėmis 3:104; 3:110; 3:114, 9:71. Muhammad Hamidullah, *Muslim Conduct of State*. Lahore: Sh. Muhammad Ashraf, 1977.

²⁹⁶ Tiesa, šių jurisprudencijos Akhbari mokykla skelbia, kad nei religinė nei politinė valdžia negali niekam priklausyti iki imamo sugrįžimo. Jie tvirtino, kad imamui Dievo buvo suteikta politinė ir religinė valdžia ir kraštutiniu atveju tik politinė gali būti pavaduojama, o religinė atitenka pačiai umai.

²⁹⁷ Išleistas paskaitų rinkinys „Kašf Asrar“ (liet. atskleistos paslaptys), 229-230.

²⁹⁸ Hamid Algar (red.), Ruh Allah Khumayni kalbų rinkinys, *Islam and Revolution*. Berkeley: Mizan Press, 1981, 62, 108.

²⁹⁹ Abdolrahim Gavahi, 237.

³⁰⁰ Farhang Rajaei, *Islamic Values and World View*. 1984, 88-91.

³⁰¹ Gynybos džihadas pagal klasikinę jurisprudenciją yra asmeninė pareiga, puolimo džihadas bendruomeninė, kas reiškia, kad prisijungti prie armijos turi ne kiekvienas, tai reglamentuojama.

³⁰² *Ghiyam* - tai preliudas į džihadą, sukilimas ar maištas Dievo labui. Tai kilimas prieš opresinius režimus ir yra laikytinas dievišku įsakymu, kurį įsamenino Huseinas. Ir Pranašas, ir imamai kvietė žmones *ghiyam*. Ajatola Khomeini daug kartų kalbėjo apie *ghiyam* svarbą islamui, šiizmui ir Irano Revoliucijai.

Korane terminas revoliucija (fars. *enghelab*) buvo naudojamas kalbant apie „grįžimą į pradinę poziciją ar būseną“ (Koranas, 3:144, 22:11.).

pradėti kovą be jo, kad jis prisijungtų, arba pradėti kovą, kad paruošti aplinką Dievo įstatymui įsigalėti³⁰³; trečia, gali būti duotas ženklas (iš aukščiau), kad visos imamo pareigos yra perduodamos laikinajam patikėtiniui; ir, ketvirta, (jau buvo minėta) gynybinis *džihadas* gali būti apsibrėžiamas taip, kad įtrauktų ir puolamąjį. Vis dėlto visais atvejais lyderis turėtų įtikinti visuomenę, kad jis tikrai turi teisę į puolamąjį *džihadą*.

Kai kurie R. Khomeini aplinkos žmonės tvirtino, kad ajatola palaiko ryšį su Mahdi³⁰⁴, o šis nei paneigė nei patvirtindavo tokių teiginių. Taip pat jis neprieštaravo vadinamas imamu, kas sudarė išpūdį lyg jis save laikė pačiu Mahdi ar norėjo, kad kiti laikytų. Jo karas su Iraku, kartais net interpretuojamas kaip nepavykęs (kas reiškia, kad jis ne Mahdis) pasaulinės musulmonų bendruomenės kūrimo bandymas. Vis dėlto aplinkinių požiūris į jį kaip į galimą imamą, suteikė Khomeini neribotą sprendimų laisvę, kurios neturi dabartinis lyderis.

Dabartinis aukščiausiasis lyderis, neabejotinai, turi savo poziciją, kokio tipo *džihadas* gali būti skelbiamas, nesant Mahdžiui. Anot ajatolos M.Emami Kašani (Ekspertų Asamb. narys bei Teherano penktadienio pamaldų vadovas), tai, kad Khamene‘i išleido *fatvą*, uždraudžiančią branduolinių ginklų gamybą bei panaudojimą, reiškia, kad kitos tautos sunaikinimas, jei to nereikalauja būtina gynyba, yra draudžiamas.³⁰⁵

M. Ahmedi-Nedžadas požiūris yra kur kas radikalesnis, net laikytinas apokaliptinio pobūdžio. Tvirtinama, kad jis ne tik tiki Mahdžio sugrįžimui, bet ir palaiko vyraujančią nuomonę, kad Mahdžio atėjimui reikia ruošti bendruomenę bei kitas tautas gyventi pagal Dievo įstatymą. Kai kurių jo aplinkoje buvusių asmenų tvirtinimu, Ahmedi-Nedžadas net galvoja, kad branduolinis karas būtų puiki išeitis.³⁰⁶ Vis dėlto tokios kalbos nėra užfiksuotos. Žinoma tik tai, kad Ahmedi-Nedžadas kalba apie ateinantį mesiją, kuris įkurs vieningą ir teisingą pasaulį.³⁰⁷

Dar vienas labai svarbi religinė idėja institucionalizuota Irane – tai *šahadat* (liet. kankinystė), arba būdas vykdyti gynybinį ir puolamąjį *džihadą*.

Siekis atlikti *džihadą* ir tapti *šahidu* (liet. kankiniu) yra įkvėptas Korano, Pranašo bei imamų tradicijos. Pačiame Korane yra virš šimto eilučių kalbančių apie šias dvi koncepcijas.³⁰⁸ Apie *šahadat* geriausiai žinomos

³⁰³ Ali Šariati ir Ayatollah Hussein Nuri Hamdani 2005 m. yra pasakę, kad „žydai turėtų būti puolami ir priversti pasiduoti, kad būtų paruoštas kelias Dvyliktojo imamo dugrįžimui“.

³⁰⁴ Mahdi pasislėpimas (Dievo įvykdytas pasislėpimas) yra skirstomas į mažąjį ir didįjį, t.y. nuo 874-937 m. vyko mažasis, kai Mahdis per tarpininką vadovavo bendruomenei, o po 937 prasidėjo didysis, kai Mahdis visiškai Dievui įsakius pasislėpė. Toks deklaruojamas Khomeini bendravimas su juo, reiškė, kad Khomeini sprendimai galėjo būti neberibojami.

³⁰⁵ „Islam Forbids Nuclear Weapons: Tehran Friday Prayer leader“, 2007 11 09. <<http://icga.blogspot.com/2007/11/islam-forbids-nuclear-weapons-tehran.html>> [Žiūrėta 2008 05 05]

³⁰⁶ JAV vyriausybinių organizacijos „Irano Politikos Komiteto“ prezidento Raymond Tanter liudijimas. (“Awaiting the Iranian messiah”, Ynet news, 2006 12 11. <<http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3327251,00.html>> [Žiūrėta 2008 04 10]).

³⁰⁷ Mahmudo Ahmedi-Nedžado kalba prieš 61 Generalinės Asamblėjos sesiją Jungtinėse Tautose, 2006 m. rugsėjo 19 d., <<http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3327251,00.html#n#n>> [Žiūrėta 2008 04 10].

³⁰⁸ *Džihadas*: Korane skelbiama: “Dievas myli tuos, kurie Jo kelyje kovoja gretomis, sudaydami tvirtą, ištisinę sieną“ (Koranas 61:4) . Tačiau greta sakoma, kad „reikia kovoti tik su tais, kurie kovoja su jumis“ (Koranas 2:190) ir su „tais, kurie puola musulmonų bendruomenę“ (Koranas 2:191; 2:217), tačiau visur girežtai pabrėžiama, kad kovos priešastys turi būti iš Korano ir džihadas privalo būti Dievo kelyje (Koranas 2:218: 8:72; 9:19). Be to kova Dievo kelyje yra tikrojo tikėjimo įrodymas (Koranas 49:15) . Taip pat džihadu svarba pabrėžiama sakant: “Tie, kurie atlieka džihadą Dievo kelyje nėra lygūs su tais, kurie atsitraukia; Dievas *modžahedoun* pakėlė į aukštesnį lygmenį, virš tų, kurie atsitraukė.“ (Koranas 4:95)

Korano eilutės yra: „laikykite mirusiais ne tuos, kurie mirė Dievo kelyje; jie gyvi ir Dievo priežiūroje“³⁰⁹ arba „Tų, kurie yra nukankinti Dievo kelyje, žygdarbių didybei Jis niekada neleis sunykti“³¹⁰. Apie *šahidus* kalbama ne tik Korane, bet ir Pranašo bei imamų tradicijoje. *Džihadas* buvo sudėtinė Muhamedo gyvenimo dalis, o po jo sekusių imamų gyvenimas pirmaisiais Islamo amžiais gali būti vadinama kankinystės manifestacija.

Ajatola Khomeini laikė save *džihado* tradicijos tęsėju.³¹¹ Taip pat jis skatino kankinystės tradiciją: Irano-Irako karo metu, kai kankinių skaičius vis augo, Khomeini vis daugiau kalbėjo apie garbingą kankinių mirtį ir kankinystės svarbą. Jis teigė: „Tauta, kuri sukilo dėl Dievo ir siekia kankinystės - nebijo absoliučiai nieko“³¹², taip pat: „Kankinys yra tas, kuriam suteikta galimybė pažvelgti į Dievo veidą.“³¹³, o pergalė yra ne karduose, o kankinių kraujuje. *Šahidas* tapo jo konstruojamos asmenybės idealu.

Šiitų simboliai ir ritualai šiame procese buvo centrinės figūros³¹⁴. Jie buvo inkorporavimas į politinę sistemą ir naudojami Islamo Revoliucijos metu, ir prasidėjus neramumams Persijos įlankoje, naudojami ir dabar, demonizuoti JAV ir Izraeliui.

Buvo siekiama įteisinti kovos su priešininkais lygtį: imamas Huseinas kovojo už islamo išsaugojimą, prieš neteisėtą priespaudinę valdžią, tiksliau prieš Yazido kariauną. Islamo Revoliucijos metu, naudojant šūki „Kiekviena vieta Kerbela, kiekviena diena Ašūra“, buvo kovojama prieš netikusią šacho Pahlavi valdžią, karo su Iraku metu ta pati kankinio kova buvo kovojama prieš Sadamą Huseiną, kuris priespaudoje laikė tikinčiuosius. Dabar Ašūros metu, Yazido kariai kartais yra rengiami vakarietiškais drabužiais ar vakarietiškom karinėm uniformom.

Vakariečiai taip demonizuojami yra ne pirmą kartą, dar valdant šachams ir britams, rusams, amerikiečiams eksploatuojant šalį, De Lorey ir Douglas Sladen pasakoja apie berniukus persirengusius vakarietiškais moteriškais drabužiais. „Tada ėjo jo [Yazido] žmonos, atidengtais veidais, vakarietiškais moteriškais rūbais vilkintys berniukai. Tokia apranga be abejo buvo panaudota sukelti dar didesnę žmonių panieką“.³¹⁵ Taip pat Yazido kariai buvo rengiami britiškais ar kitomis vakarietiškais karinėmis uniformomis. Tad Kerbelos mūšio laikas ir erdvė dažnai būdavo praplečiama už jos loginių ribų. Tačiau

³⁰⁹ Koranas 3:169. (The Qur'an: Text, Translation and Commentary. Išverstas T.B Irving. Tehran: Suhrawardi Research and Publication Center. 2003)

³¹⁰ Koranas 2:154.

³¹¹ Khomeini, kalbėdamas apie Ali ir Huseiną, sakė: „Mūsų motyvacija kovoti prieš priespaudinį Pahlavi režimą yra tokia pat kaip Imamo Ali ar Imamo Huseino“ (Khomeini Ruhollah Musavi. *Sahife-je Nūr* [Šviesos knyga]. Tehran, 1983, III vol., 8.) arba „Jokia kita jėga negalėjo būti Panzdah-e Khordado (Khordado penkioliktosios dienos) priežastimi kaip tik Imamo Huseino kraujas“ (Khomeini Ruhollah Musavi, XVI vol, 208 ir pasisakymai ta pačia tema II vol., 12.).

³¹² Khomeini Ruhollah Musavi, X vol, 163.

³¹³ Khomeini Ruhollah Musavi, XIII vol., 272.

³¹⁴ Šių simbolių naudojimas padeda Irano valdantiesiems pateisinti karą. Valstybės nesugebėjimas integruoti šių ritualų ir simbolių į valstybės programą ir ideologiją (kas nutiko su Pahlavi) buvo valstybės teisėtumo krizės priežastis. Ir tuo pačiu buvo suteikiama galimybė opozicinės grupės panaudojant šiuos simbolius ir ritualus, nuversti jų nenaudojantį režimą. Irano Islamo Respublikoje dabar kaip ir nuo pradžių šių simbolių ir ritualų sistema yra inkorporuota į visas valstybės gyvenimo sritis, tad oponentai nebegali pasinaudoti jais stodami į kovą, kas sumažina jų šansus iki tokio lygio, kad pergalė neįmanoma.

³¹⁵ Eustche De Lorey ir Douglas Sladen., *Queer Things about Persia*. London: Evelein Nash, 1970, 290.

gilesniame simboliniame lygmenyje, tai visiškai nestebina, kad iraniečiai susiejo Yazido armiją su nemusulmoniškais vakarietiškomis karinėmis pajėgomis, abi jiems simbolizuoja grėsmę islamui.

Apibendrinimas

Strateginis planavimas yra apibrėžtas idėjinių galimybių. T.y. istorinių, religinių ir kultūrinių idėjų sistema sukuria tam tikrą rėmą, kuris apibrėžia veiksmus atitinkančius jį.

Akivaizdu, kad Irano Islamo Respublikoje idėjos įgyja vertybių, normų, taisyklių ar net įstatymų galią ir veikia sprendimų priėmėją, jam išskiriant strateginius valstybės tikslus, parenkant priemones ir būdus jiems įgyvendinti. Tad nors individai yra linkę skirtingai matyti juos supančią aplinką ir elgiasi būtent pagal tą skirtingą aplinkos suvokimą. Egzistuoja bendras žinojimas, kuris kuria visuomenines vertybes ir mechanizmus jų laikytis. Be to, istorinių, religinių, kultūrinių idėjų sistema Irane yra institucionalizuota ir įgijusi sankcionuotų taisyklių ir įstatymų galią.

Svarbiausios institucionalizuotos idėjos, susijusios su gynybos ir puolimo kategorijom yra kelios:

1. Gynyba yra bendruomeninė prievolė. Pasipriešinimas priespaudiniam režimui arba tiesiog neteisėtai (teisėta yra tik velayat-e fakih, kai aukščiausiasis lyderis yra išrenkamas Ekspertų Tarybos) valdžiai yra privalomas, sekant imamo Huseino pavyzdžiu. Konfliktas yra priimtina intereso gynimo forma.
2. Abiem atvejais: tiek gynybinio džihado, tiek revoliucijos metu įvykdytas pasiaukojimas (laikomas kankinio mirtimi) yra gerbtinas, net privalomas. Už pasiryžimą kankinytei bus atlyginta likusiai šeimai (finansiskai bei aukštesniu statusu visuomenėje) bei kankinio vardas bus.
3. Nors dabartinis aukščiausiasis lyderis yra teisėtas vadovas, jis yra laikinas, tad jo sprendimų laisvė yra ribota: jis neturi teisės skelbti puolamojo džihado.
4. Vis dėlto jis turi teisę (kadangi jis yra mudžtahid (liet. asmuo turintis gebėjimą vertinti islamo teisę) ir turi teisę į tafsyr (liet. Korano komentavimą)), remdamasis šventais tekstais (Koranu, Suna, Akhbarais) nustatyti ribą tarp gynybos ir puolimo džihado.
5. Ali Khamene'i galima laikyti asmeniu, nuo kurio priklauso ar Iranas vykdys puolimo strategiją. Jis, išleisdamas fatvą, kuria draudžiamas branduolinių ginklų gaminimas ir panaudojimas, kaip, anot jo prieštaraujantis islamui, galima daryti prielaidą, kad jis nepritaria puolamojo džihado vykdymui, kol bendruomenei nevadovauja imamas.

Išvados

Darbe, laikantis prielaidos, jog Irano pasiryžimas tęsti branduolinę programą ir agresyvi valdančiųjų retorika, nukreipta prieš JAV ir Izraelį, yra tikslingos, nuosekliai vykdomos strategijos dalis, buvo užsibrėžtas tikslas išsiaiškinti, kokio pobūdžio yra Irano strategija: puolamojo ar gynybinio tipo, kas padėtų atsakyti į klausimą, ar Islamo Respublika kelia potencialią grėsmę kitoms šalims (darbe akcentuojant JAV ir Izraelį) ar ne.

Tokio tyrimo objektu tapo ne tik Irano branduolinė programa ir valdančiųjų retorika, kurios, nors ir yra strategijos dalis, gali klaidinti, bet ir strateginis kontekstas.

Darbo eigoje, įvardijant pagrindinius galimus Irano motyvus vykdyti gynybinę arba puolamąją strategiją bei analizuojant Irano materialiąsias ir idėjines galimybes tokias strategijas vykdyti, buvo siekiama: *pirma*, tyrimą sieti su dabartiniais Irano veiksmais bei retorika; *antra*, akcentuoti, kad Irano strateginį planavimą lemia ne vien materialieji, bet ir idealieji veiksniai; *trečia*, didžiausią dėmesį skirti svarbiausio sprendimų priėmėjo Islamo Respublikoje Aukščiausiojo lyderio ajatolos Ali Khamene'į retorikai, bei M. Ahmedi-Nedžado retorikai. Nors prezidento institucija yra daugiau reprezentatyvinio pobūdžio nei sietina su užsienio politikos sprendimų priėmimu, vis dėlto M. Ahmedi-Nedžado pasisakymai turėjo didelės įtakos Vakarų ir Irano santykių dinamikai.

Pagrindiniai Irano motyvai vykdyti gynybos ar puolimo strategijas yra, atitinkamai, saugumo siekis bei ambicijų įgyvendinimo siekis. Tiek vienas, tiek kitas motyvas turi tvirtą pagrindimą Irano kontekste bei atitinka valdančiųjų pasisakymus.

Vidinė Irano situacija, t.y. kilusios visuomeninės bei institucinės įtampos yra didelė grėsmė valstybės integralumui, tad Irano branduolinę programą bei agresyvią valdančiųjų retoriką, demonizuojančią JAV, Izraelį ir Vakarų pasaulį, yra logiška sieti su aršios visuomenės mobilizacijos forma. Vis dėlto preziumuojant, kad Irans vykdo gynybos ar puolimo strategiją nukreiptą į išorę, tokia mobilizacija tampa tik taktiniu žingsniu strateginio tikslo link.³¹⁶

Vidinio ir išorinio Irano konteksto tyrimas atskleidžia, kad Iranas yra itin ambicinga šalis. Irano ambicijos yra dvejopo tipo: prestižo siekis ir dominavimo regione siekis. Pastarasis apibrėžtas net Konstitucijos Preambulėje, kalbant apie bendros musulmonų *umos* kūrimą. Be to, JAV pajėgoms, esant nepajėgioms stabilizuoti Irako ir Afganistano, Irano pozicijos vis stiprėja, kas jam gali atrodyti tinkama proga įgyvendinti ambicijas, net ir puolimo būdu. Vis dėlto, nors Iraną galima būtų įvardyti kaip revizionistinio elgesio tipo valstybę, kurios interesai yra susiję su plėtra ir dominavimu - didelės išorinės grėsmės režimo išlikimui verčia Iraną prioretizuoti saugumo siekį.

³¹⁶ Visuomenės mobilumas yra būtina sąlyga vykdant tiek gynybos, tiek puolimo strategiją

Tad tikėtina, kad Iranas vykdys gynybinio tipo strategiją, ką, iš esmės, patvirtino ir materialijų bei idėjinių Irano galimybių tyrimas.

Išsamesnis materialijų Irano galimybių tyrimas parodė, kad Irano ambicijas riboja technologinis silpnumas. Branduolinė, cheminė ir branduolinė programa negali būti laikomos atitinkamų ginklų programomis dėl įrodymų trūkumo. Tad branduoliniai, cheminiai ir biologiniai ginklai negali būti priskiriami prie Irano puolimui skirtų techninių galimybių arsenalo.³¹⁷ Vis dėlto šios programos tampa Irano galimybe atgrasinant bei patenkina Irano prestižo siekio ambiciją.

Vertinant Irano materialias galimybes santykiyje su priešininko galimybėmis, akivaizdu, kad šiuo metu tarp Irano ir pagrindinių jo priešininkų: JAV ir Izraelio - yra susiklostę atgrasinimo santykiai, kas reiškia, kad kiekviena iš valstybių suvokia, kad puolant, bus prarasta daugiau nei galima laimėti. T.y. Irano turimos priemonės atrodo grėsmingos JAV ir Izraeliui. Ir, iš kitos pusės, Iranas suvokia savo karinį silpnumą, konfrontacijos su šiom šalimis atveju. Atgrasinimo mechanizmas veikia ne vien dėl Irano ginkluotės ir kitų turimų priemonių potencialo, bet ir dėl Irano sugebėjimo įtikinti, kad jį puolant, jis nuožmiai ginsis ir, svarbiausia, keršys.

Vis dėlto, atrodo, kad, jei atgrasinimo balansas būtų pažeistas ir turimos priemonės turėtų būti panaudojamos ne demonstraciniame, o karo vedimo kontekste, Irano bei JAV ir Izraelio susidūrimo metu Iranas ne tik gintųsi atakos teritorijoje, bet ir keršytų, t.y. atakuojamas panaudotų raketas, galinčias pasiekti Izraelį ar/ir JAV bazes Vidurio Rytuose, ar net kitus taikinius. Taip galima spręsti iš strateginei ginkluotei skiriamų lėšų ir dėmesio proporcijos: Iranas gamina platų spektrą vidutinio ir ilgojo nuotolio raketų bei vis daugiau dėmesio skiria pasigaminti tarpkontinentinėms raketoms.

Tad materialijų Irano galimybių tyrimo išvada yra ta, kad Irano techninės ir kitos materialiosios galimybės neatsveria nepriimtino rizikos lygio, t.y. Irano režimas vykdydamas puolimo strategiją, daugiau nei tikėtina, būtų eliminuotas. Atrodo, kad Iranas tai supranta, nes tarp jo ir jo priešininkų veikia atgrasinimo mechanizmas.

Išsamesnis idėjinių galimybių tyrimas atskleidė, kad Irano Islamo Respublikoje istorinių, kultūrinių, religinių idėjų sistema įgyja vertybių, normų, taisyklių ar net įstatymų galią ir veikia sprendimų priėmėją, jam išskiriant strateginius valstybės tikslus, parenkant priemones ir būdus jiems įgyvendinti.

Ši idėjinė sistema įveda ribojančius Irano puolimą veiksnius, tačiau lygegrečiai įtvirtina, kad Islamo Respublikos gynyba būtų itin atkakli ir visokeriopo pobūdžio.

³¹⁷ Nors tvirtinama, kad Iranas yra pravedęs keletą karinių pratybų, kurių metu buvo imituojami gynybiniai cheminio ir biologinio ginklo panaudojimo manevrai, tačiau Iranas neigia biologines ir chemines medžiagas panaudojėms raketų galvutėms užpildyti.

Svarbiausios institucionalizuotos idėjos, susijusios su gynybos kategorija yra šios: pirma, gynyba, apibrėžta Korane bei kitose šventraščiuose, kuriais vadovaujasi šiitai dvylikininkai, yra suprantama ne tik kaip gynyba, priešininkui atakuojant, bet ir kaip pasipriešinimas priespaudiniam, neteisėtam režimui (teisėta yra tik *velayat-e fakih*, kai aukščiausiasis lyderis yra išrenkamas Ekspertų Tarybos). Taip pat gynyba yra laikoma bendruomenine prievole. Antra, Ginantis įvykdytas pasiaukojimas (laikomas kankinio mirtimi) yra gerbtinas, net privalomas.

Irano puolimas yra apribotas to, kad, nors aukščiausiasis lyderis yra teisėtas vadovas, jis yra laikinas, tad jis neturi teisės skelbti puolamojo *džihado*. Vis dėlto jis turi teisę (kadangi jis yra *mudžtahid* (liet. asmuo turintis gebėjimą vertinti islamo teisę) ir turi teisę į *tafsyr* (liet. Korano komentavimą)), remdamasis šventais tekstais (Koranu, Suna, Akhbarais) nustatyti ribą tarp gynybos ir puolimo džihado. (Sakykim, karas su Iraku, kurį pradėjo Iranas, yra įvardijamas gynybiniu).

Ali Khamene'i galima laikyti asmeniu, nuo kurio priklauso ar Iranas vykdys puolimo strategiją. Jo poziciją atspindi išleista *fatva* (liet. religinį įsaką), kurioje skelbiama, kad branduolinių ginklų gaminimas ir panaudojimas yra nesuderinamas su islamu ir dėl to draudžiamas. Tad galima daryti prielaidą, kad jis nepitaria destruktinio pobūdžio veiksams, o tuo pačiu ir puolamojo tipo *džihado* vykdymui, bent jau kol bendruomenei nevadovauja imamas.

Vis dėlto *fatvos* išleidimas vertinamas dvejopai, egzistuoja ir toks požiūris, kad Irano viduje jos nebus laikomasi, ji pasitarnaus tik kaip garantas Vakarams, kad Irano programa yra taiki.

Apibendrinant, galima preziumuoti, kad Iranas prioretizuos gynybinio tipo strategiją. Tačiau būtina atkreipti dėmesį į tai, kad gynybinių strategijų tipui priklauso atgrasinimo, gynybos ir prevencijos³¹⁸ strategijos. Nors jos visos vadovaujasi gynybos logika, vis dėlto prevencijos strategija atsiremia į puolimo taktiką. Tad Iranas prevencinės strategijos taipogi neturėtų vykdyti.

Taip pat būtina paminėti, kad Iranas vykdo nebūtinai gynybinę atgrasinimo strategiją (nors panašu į tai), o vieną iš netiesioginio poveikio strategijų: privertimo ar provokavimo strategiją. Jos savo logika yra puolamosios, tačiau vadovaujasi privertimo, provokavimo taktika, tad yra „limituotos grėsmės“ JAV ir Izraeliui strategijos, t.y. tarpinės tarp grėsmės nekeliančių gynybinių: gynybos ir atgrasinimo³¹⁹, ir tarp grėsmę keliančių: puolimo ir prevencinės.

³¹⁸ JAV naudojama prevencijos (ang. prevention/preemption) strategija.

³¹⁹ Nors atgrasinimu yra siekiama užkirsti kelią galimam konfliktui, susidurimui, vis dėlto įmanoma, kad atgrasinantis naudos tokią atgrasinimo formą, kai turima galia ir demonstruojamas ryžtas ją panaudoti, pažeis atgrasinamojo interesus.

Gynybinės Strategijos (gynybinės logikos)	Puolamosios Strategijos (puolamosios logikos)
Gynybos	Puolimo
Atgrasinimo	Privertimo
Prevencinė	Provokavimo

Įvedus grėsmės faktorių →

Nekeliančios grėsmės strateg.	Limituotos grėsmės strateg.	Keliančios grėsmę strateg.
Gynybos	Privertimas	Puolimo
Atgrasinimo	Provokavimas	Prevencinė

Privertimo strategijos pagrindinis tikslas yra priversti priešininką elgtis pagal savo norus. Jos vykdymui Iranas turi visas galimybes: t.y. jis kontroliuoja Hormuzo sąsiaurį, kuriuo keliauja apie 80% visos pasaulio naftos; turi didelę įtaką Irako ir Afganistano stabilumui bei nuo Islamo Respublikos įsikūrimo Vidurio Rytų regione yra pradėtas megzti semi-slaptas nevyriausybių organizacijų tinklas, finansuojamas ir organizuojamas Irano, kurio pagalba Islamo Respublika gali tiek veikti regiono šalių sprendimų priėmimo procesą, tiek netiesiogiai kovoti su savo priešininkais. Šios galimybės yra stiprūs galios svertai priverčiant JAV ir Izraelį ne tik nepulti Irano (t.y. veikia kaip deterentas), bet ir sėsti prie bendro derybų stalo ir prisidėti prie Irano ambicijų įgyvendinimo. Atsižvelgus į tai, jog Iranas jau pasiekė, kad su juo būtų tariamasi dėl Irako ir Afganistano stabilizavimo, galima teigti, kad Iranas turi ir intensių vykdyti privertimo strategiją. Vis dėlto nors Irano privertimo strategija yra labiau nukreipta į derybų inicijavimą, ją vykdant yra didinama įtampa regione, po truputi silpninamos JAV pajėgos, kas yra grėsminga šiai šaliai bei didina visos sistemos nestabilumą (auganti terorizmo išpuolių grėsmė ir t.t.).

Provokavimo veiksmai yra nukreipti į priešininko interesų pažeidimą, t.y. yra daroma tai, kas turi ypatingą reikšmę priešininkui, pažeidžia jo interesus, kitaip sakant, yra siekiama peržengti ribą, po ko provokuojama pusė pradės konfliktą. Vis dėlto tokios strategijos grėsmė yra limituota, nes konflikto išvengimo sąlyga yra priešininko valia tokią konfrontaciją pradėti. Tikėtina, kad Iranas, laikydamasis išpareigojimo prieš visuomenę savo veiksmus derinti su religiniais apribojimais ir nenorėdamas pulti pirmas, provokuoja priešininkus konfrontacijai.

Generalizuojant, galima pasakyti, kad nei viena iš strategijų kurią, atrodo, vykdo Iranas, potencialios grėsmės nekelia, tačiau kariniai veiksmai nukreipti prieš Iraną sulauktų ne tik nuožmaus atsako, bet ir atpildo, kam Iranas ruošia ne tik savo ginklų arsenalą, bet ir visuomenės neigiamą nusistatymą prieš jau minėtas šalis.

Ir, žinoma, grėsmių dinamika bei saugumo struktūra gali žymiai pasikeisti, jei Iranas vis dėlto įgys branduolinį ginklą.

Tokio ginklo įgylimas reikštų, kad Ali Khamene‘i išleista fatva buvo skirta Vakarų spaudimui mažinti, tačiau nereikštų, kad Iranas ruošiasi puolimui: branduolinio ginklo įgyjimas reikštų, kad Irano nebevaržo techninės galimybės, bet idėjinės ir toliau kurtų varžantįjį poveikį Irano veiksams, t.y. puolimui.

Literatūros sąrašas

1. Abedi, Mehdi ir Legenhausen, Gary (red.), *Jihad and Shahadat: Struggle and Martyrdom in Islam (Essays and Addresses by Ayatullah Mahmud Taleqani, dr. Ali Shari'ati ir kt.)*. Texas: The Institute for Research and Islamic Studies, 1986;
2. "Ahmadinejad", *American Foreign Policy Council*.
<<http://www.afpc.org/IFI/UnderstandingAhmadinejad.PDF>> [Žiūrėta 2008 03 08];
3. Ahmad, Aijaz, "Iran: Imperialism's Second Strike", *Frontline (India)*. 2005 10 8-21.
<<http://www.mltoday.com/Pages/Commentary/Ahmad-Iran.html>> [Žiūrėta 2006 11 20];
4. Ahmedi-Nedžad, M. kalba prieš 61 Generalinės Asamblėjos sesiją Jungtinėse Tautose. 2006 m. rugsėjo 19 d. <<http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3327251,00.html#n#n>> [Žiūrėta 2008 04 10];
5. Ayoub, Mahmoud, *Redemptive Suffering in Islam: A Study of Ashura in Twelver Shiism*. Hague- Paris- New York: Moutan Publishers, 1978;
6. Ajatolos Mesbah Yazdi interneto svetainė. <<http://www.mesbahyazdi.org/english/index.htm>> [Žiūrėta 2008 03 08];
7. Algar, Hamid (red.), Ruh Allah Khumayni kalbų rinkinys, *Islam and Revolution*. Berkeley: Mizan Press, 1981;
8. Arnett, Eric, "Reassurance versus Deterrence: Iranian Confidence- Building Opportunities". 1998.
<<http://www.acronym.org.uk/dd/dd27/27conf.htm>> [Žiūrėta 2006 11 25]
9. Barak, Oren, „Dilemmas of Security in Iraq“, *Security Dialogue*. 2007;
10. Barnaby, Frank, „Would Air Strikes Work?: Understanding Iran's nuclear programme and the possible consequences of a military strike“, *Oxford Research Group*. 2007 03 06.
11. Barnard, Anne, "Across the divide - Iran, in its effort to become a regional and global power, is reaching out across the Sunni-Shi'ite divide, exhorting Muslims worldwide to tolerate their differences - and march under one Islamic banner", *The Boston Globe*. 2007 05 20;
12. Barnett, Michael, "Culture, Strategy and Foreign Policy Change : Israel's Road to Oslo", *European Journal of International Relations*. 1999, 5(1);
13. "Biological Overview", *Nuclear Threat Initiative (NTI)*.
<http://www.nti.org/e_research/profiles/Iran/Biological/index_2300.html> [Žiūrėta 2008 04 30];
14. „Biological Capabilities“, *NTI*. <http://www.nti.org/e_research/profiles/Iran/Biological/2302.html> [Žiūrėta 2008 04 30];
15. Builder, Carl H., „Keeping the strategic flame“. Joint Force Quarterly, 1996 – 97, 78.
<www.dtic.mil/doctrine/jel/jfq_pubs/keeping.pdf> [Žiūrėta 2008 04 30];
16. Buzan, B. ir E. Herring, *The Arms Dynamic in World Politics*. London: Linne Rienner, 1998;
17. Caprioli, Mary ir Trumbore, Peter F., "Rethoric versus Reality: Rogue States in Interstate Conflict", *Journal of Conflict Resolution*. 2005;
18. "Chemical Overview", *NTI*. <http://www.nti.org/e_research/profiles/Iran/Chemical/index.html> [Žiūrėta 2008 04 30];
19. Chossudovsky, Michel, "Iran's "Power of Deterrence: The display of Iran's military capabilities is intended to deter US war plans". 2006 11 5.
<<http://www.globalresearch.ca/index.php?context=viewArticle&code=CHO20061105&articleId=3713>> [Žiūrėta 2006 11 7];

20. Chubin, Shahram, „Iran's Nuclear Ambitions”. Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace, 2006;
21. „Defense Industry“, *Global Security.org*.
<<http://www.globalsecurity.org/military/world/iran/industry.htm>>[Žiūrėta 2008 04 30];
22. Deutsch, K.W., *The Analysis of International Relations*. New York: Prentice Hall, 1978;
23. “Director General's Report: Implementation of the NPT Safeguards Agreement and Relevant Provisions of Security Council Resolutions 1737 (2006) and 1747 (2007) in the Islamic Republic of Iran (GOV/2008/4)”, *Iran Watch site*. 2008 02 22, 9. <<http://www.iranwatch.org/international/IAEA/iaea-iranreport-022208.pdf>>[Žiūrėta 2008 04 29];
24. “Doctrine”, *Global Security.org*. <<http://www.globalsecurity.org/wmd/world/iran/doctrine.htm>> [Žiūrėta 2008 04 30];
25. Gavahi, Abdolrahim, *Islamic Revolution of Iran: Conceptual Aspects and Religious Dimensions*. Sweden: Faculty of Theology Uppsala University, 1991;
26. Gawdat, Bahgat, “Iran and the United States: the emerging security paradigm in the Middle East”, *Parameters*. 2007 06 22;
27. Gertz, Bill, "China Aided Iran Chemical Arms," *Washington Times*. 1997 10 30;
28. Giles, Gregory F., "The Islamic Republic of Iran and Nuclear, Biological, and Chemical Weapons," iš knygos Peter R. Lavoy, Scott D. Sagan, ir James J. Wirtz (red.), *Planning The Unthinkable: How New Powers Will Use Nuclear, Biological, and Chemical Weapons*. Ithaca: Cornell University Press. 2000;
29. Gray, C., *Modern Strategy*. Oxford: Oxford University Press, 1999;
30. Gray, C., *Nuclear Strategy and National Style*. Hamilton Press, 1986;
31. Greenstein, Fred, "Can Personality and Politics Be Studied Systematically?", *Political Psychology*, 1992;
32. Guertner, Gary L., „Offensive Doctrine in a Defense-Dominant World”. 1985.
<<http://www.airpower.au.af.mil/airchronicles/aureview/1985/nov-dec/guertner.html>> [Žiūrėta 2008 02 03];
33. Hamidullah, Muhammad, *Muslim Conduct of State*. Lahore: Sh. Muhammad Ashraf, 1977;
34. Hildreth, Steven A., “Iran’s Ballistic Missile Programs: An Overview”, 2007 11 08,
<<http://www.fas.org/sgp/crs/nuke/RS22758.pdf>> [Žiūrėta 2008 04 30];
35. Hooshang, Amirahmadi, "US-Iran Relations: Perils and Promises," *Payvand*. 2006 09 22.
<<http://www.payvand.com/news/06/sep/1254.html>> [Žiūrėta 2008 05 15];
36. "Implementation of the NPT Safeguards Agreement in the Islamic Republic of Iran", *International Atomic Energy Agency*. 2006 09 31;
37. “Iran: Ahmadi – Nejad’s Tumultuous Presidency”, *Crisis Group Middle East Briefing No.21*. 2007 02 06;
38. „Iran: Is There a Way Out of the Nuclear Impasse?“, *Crisis Group Middle East Report No.51*. 2006 02 23;
39. „Iran: The Struggle for the Revolution’s Soul”, *International Crisis Group Middle East Report N°5*. 2002 08 05, <<http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=1673&l=1>>[Žiūrėta 2007 10 17];
40. Irano Islamo Respublikos Konstitucija.< <http://www.iranonline.com/iran/iran-info/Government/constitution.html>> [Žiūrėta 2008 03 25];

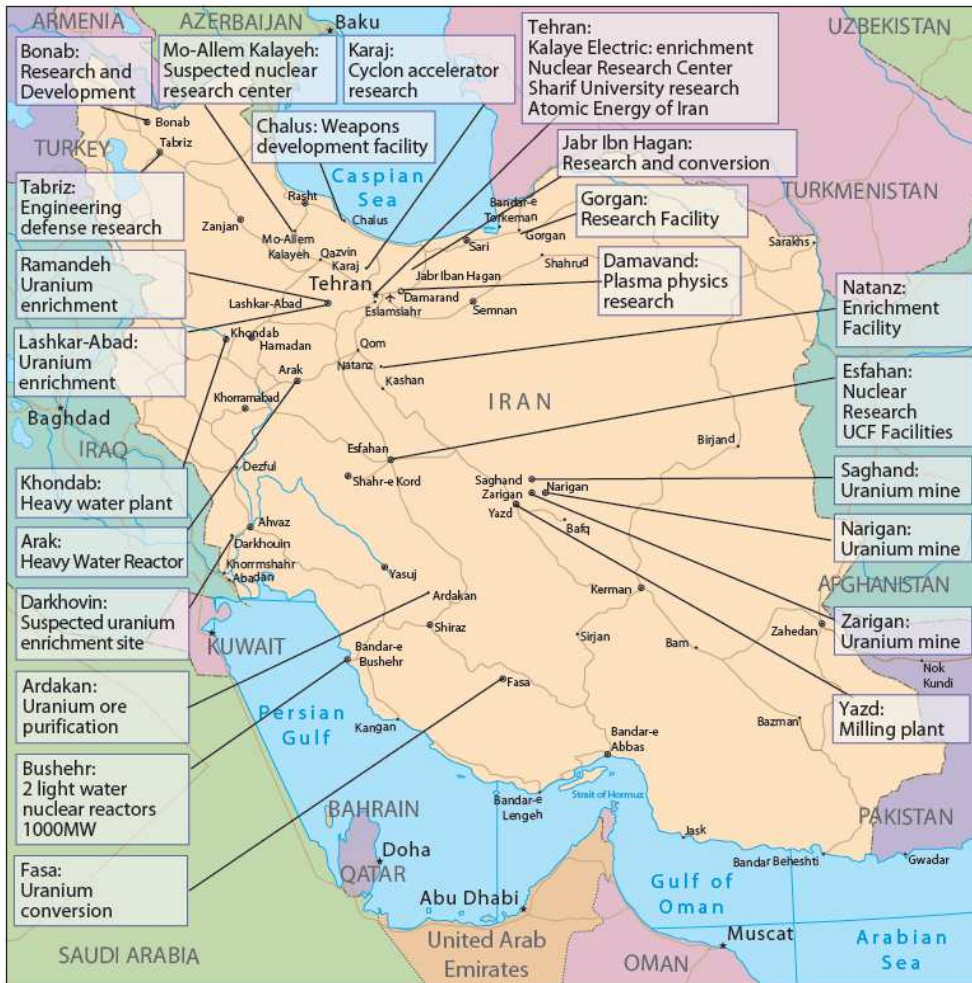
41. Irano Islamos Respublikos pranešimas TATENA susitikime 2005 m. rugpjūčio 10 d. Vienoje, Mehr News Agency. 2005 09 10. < <http://www.fas.org/nuke/guide/iran/nuke/mehr080905.html> > [Žiūrėta 2008 04 10];
42. Iran: New government fails to address human rights". 2006,< <http://news.amnesty.org/index/ENGMDE130132006> > [Žiūrėta 2007 10 17];
43. "Iran's Ethnic Groups". 2006, <<http://www.cfr.org/publication/12118/>> [Žiūrėta 2007 10 17];
44. „Iran clerics say it's okay to use nukes“, *IndiaTimes*. <<http://timesofindia.indiatimes.com/articleshow/1420646.cms>> [Žiūrėta 2008 03 08];
45. "Iran installing new centrifuges", *BBC News*. 2008 04 11. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/7336089.stm> [Žiūrėta 2008 04 30];
46. "Iran installs 492 centrifuges in Natanz". *Payvand Iran News*, 2008 04 11. <<http://www.payvand.com/news/08/apr/1108.html>> [Žiūrėta 2008 05 03];
47. „Irano opozicinė grupė pranešė, jog Iranas slapta atgaivino urano sodrinimą, pasitelkiant lazerinę technologiją“, *The Associated Press*. 2006 09 14. <<http://www.ap.org/>> [Žiūrėta 2008 04 30];
48. "Iran: We 'can block oil exports whenever necessary'", *World Tribune*. 2006 4 19. <<http://drivethrupolitics.blogspot.com/2006/04/iran-we-can-block-oil-exports-whenever.html> > [Žiūrėta 2008 04 30];
49. "Iran: Missile Chronology", *NTI*. <http://www.nti.org/e_research/profiles/Iran/Missile/1788_4967.html> [Žiūrėta 2008 03 30];
50. "Iran displays 1800 km-range missile", *Global Research*. 2008 04 22. < <http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=8769> > [Žiūrėta 2008 04 25];
51. "Iran building 6,000-km range missile", *Jpost*. 2008 04 11. <<http://www.jpost.com/servlet/Satellite?c=JPArticle&cid=1207649987663&pagename=JPost%2FJPArticle%2FShowFull>> [Žiūrėta 2008 04 30];
52. "Iran to Get Russian Anti-Missile Defense", 2007 12 26. <http://www.breitbart.com/article.php?id=D8TPD8IG0&show_article=1>[Žiūrėta 2008 03 25];
53. "Iran Says Can Mass Produce Medium-Range Missiles", *BBC News*. 2004 10 09. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3997151.stm > [Žiūrėta 2008 04 30];
54. „Islam Forbids Nuclear Weapons: Tehran Friday Prayer leader“. 2007 11 09. <<http://icga.blogspot.com/2007/11/islam-forbids-nuclear-weapons-tehran.html>> [Žiūrėta 2008 05 05];
55. Yarger, H. Richard, "Towards A Theory of Strategy: Art Lykke and the Army War College Strategy Model". <<http://dde.carlisle.army.mil/authors/stratpap.htm> > [Žiūrėta 2008 02 02]
56. Yaffe, Michael D., "The Gulf and a new Middle East security system", *Middle East Policy*;
57. Jablonsky, David, "Why is strategy difficult?". 2007. <<http://216.239.59.104/search?q=cache:2Ktb7d8Lx0AJ:www.au.af.mil/au/awc/awcgate/army-usawc/strategy2004/06jablonsky.pdf+David+Jablonsky%2BWhy+is+strategy+difficult%3F&hl=en&ct=clnk&cd=1> > [Žiūrėta 2008 02 02];
58. Jakniūnaitė, Dovilė, „Naujosios tendencijos tarptautinių santykių teorijoje: konstruktyvizmas, postmodernizmas, virtualizmas“, *Politologija 2001(1)*. Vilnius: Vilniaus Universitetas, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas, 2001;
59. Janeliūnas, Tomas, "Viščiuko žaidimas". 2007 03 15. <<http://vz.lt/Default2.aspx?ArticleID=05f8ebdc-b7d7-4788-9bda-784878313b31> >[Žiūrėta 2007 03 17];

60. JAV Nacionalinio Saugumo Strategija. 2002 09 20.
< <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2002/index.html> > [Žiūrėta 2007 11 10];
61. JAV žvalgybos ataskaita (ang. National Intelligence Estimate (NIE), 2007 gruodžio 3d.;
62. Jervis, Robert, *Perception and Misperception in International Politics*. Princeton: Princeton University Press, 1976;
63. Jones, Rodney W., *Nuclear Proliferation: Islam, The Bomb, and South Asia*. Washington: Center for Strategic and International Studies, 1981;
64. Kamali, Masoud, „Multiple Modernities and Islamism in Iran“, *Social compass*, 2007.
<<http://www.sagepublications.org>> [Žiūrėta 2008 04 15];
65. Kapuscinski, Ryszard, "One World, Two Civilizations," *New Perspectives Quarterly*, vol. 5, nr. 3. 1988;
66. Khomeini, Ruhallah, „Kašf Asrar“(liet. atskleistos paslaptys). Teheranas, 1942;
67. Khomeini, Ruhollah Musavi. *Sahife-je Nūr* [Šviesos knyga]. Tehran, 1983;
68. Klineberg, Otto, „The multi – national society: Some research problems“. *Social Science Information*, 1967, <<http://ssi.sagepub.com>>;
69. *The Qur'an: Text, Translation and Commentary*. Išverstas T.B Irving. Tehran: Suhrawardi Research and Publication Center, 2003;
70. Koreivaitė, Ieva, „Kankinystės įprasminimas Ašūros kultūroje“. Bakaluro darbas, Vilniaus Universitetas, Orientalistikos Centras, 2006;
71. Kraig, Michael Ryan, “Forging a new security order for the Persian Gulf”, *Middle East Policy*. 2006 03 22;
72. Kubalkova, Vendulka, “Foreign Policy, International Politics, and Constructivism”. Kn. Vendulka Kubalkova (ed.), *Foreign Policy in a Constructed World*, London: M.E. Sharpe, 2001;
73. Lincy, Valerie, “Status Report: Iran claims centrifuge progress”. 2008 04 10.
<<http://www.iranwatch.org/update/>> [Žiūrėta 2008 04 30];
74. Lorey, Eustche De ir Douglas Sladen., *Queer Things about Persia*. London: Evelein Nash, 1970;
75. Marcella, Gabriel, “The Strategy of Teaching Strategy in the 21st Century”. 2007, 2.
<<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/files/of-interest-6.pdf>> [Žiūrėta 2008 02 02];
76. Maslow, Abraham, *Toward a Psychology Of Being* . New York: Van Nos Reinhold, 1968;
77. Menashri, David, “Iran's regional policy: between radicalism and pragmatism”, *Journal of International Affairs*. 2007 03 22;
78. Messari, Nizar, “Identity and Foreign Policy: The Case of Islam in U.S. Foreign Policy”. Kn. Vendulka Kubalkova (red.), *Foreign Policy in a Constructed World*, London: M.E. Sharpe, 2001;
79. Metcalf, Geoff, “Iran's Threat to the World”. 2005 03 28.
<<http://www.newsmax.com/archives/articles/2005/3/27/193827.shtml>> [Žiūrėta 2006 11 25];
80. “Missile Capabilities”, *NTI*.< http://www.nti.org/e_research/profiles/Iran/Missile/3367.html > [Žiūrėta 2008 04 30];
81. Morgan, Patrick, *Deterrence Now*. Cambridge Studies in International Relations, No. 89, Cambridge University Press, 2003;

82. „Nuclear, Biological and Chemical Weapons“, *Strategy Page*. 2006 03 24
<<http://www.strategypage.com/htm/htchem/articles/20060324.aspx>> [Žiūrėta 2008 04 30];
83. Payne, Keith B. ir C. Dale Walton, „Deterrence in the Post-Cold War World“, 164;
84. Rajaei, Farhang, *Islamic Values and World View*. 1984;
85. „Recent Developments and Current Status“, *NTI*.
<http://www.nti.org/e_research/profiles/Iran/Nuclear/index_1822.html#fnB15> [Žiūrėta 2008 04 30];
86. Ritcheson, Philip L., „Iranian Military Resurgency: Scope, Motivations, and Implications for Regional Security“, *Armed Forces & Society*. 1995;
87. Rizvi, Seyyed Saeed Akhtar, *Islam*. Tehran: A Group of Muslim Brothers Press, 1974;
88. Rosati, Jerel A., „The Power of Human Cognition in the Study of World Politics“, *International Studies Review*. 2000, 2(3);
89. Rose, Gregory, „Velayat-e Faqih“ and the Recovery of Islamic Identity in the Thought of Ayatollah Khomeini“. Kn. Nikki R. Keddie (red.), *Religions and Politics in Iran*. New Haven: Yale University Press, 1983;
90. Roshandel, Jalil, „Iran’s Foreign and Security Policies: How the Decisionmaking Process Evolved“, *Security Dialogue*. Oslo: International Peace Research Institute, 2000;
91. Rubin, Barry, „The Real Roots of Arab Anti – Americanism“,
<http://www.travelbrochuregraphics.com/extra/real_roots_of_arab_antimamericanism.htm> [Žiūrėta 2007 10 10];
92. Sadr, Ehsaneh I., „The impact of Iran's nuclearization on Israel“, *Middle East Policy*. 2005 06 22;
93. Scot, Agaie Kamran, *The Martyrs of Karbala: Shi‘i symbols and rituals in modern Iran*. Seattle-London: University of Washington Press, 2004;
94. Senato Užsienio reikalų komiteto posėdžio tema „The Ballistic Missile Threat to the United States“. 1998 10 06. <<http://www.iranwatch.org/government/us/congress/hearings/sfrc-100698/us-sfrc-ballisticmissile-100698.htm>>;
95. Smith, Steve, „Disciplinos savivoka: tarptautinių santykių teorijos geneologija“, *Tarptautinių santykių teorija šiandien*. Vilnius: Algarvė, 2000;
96. Snyder, Richard, H.W. Bruck, Burton Sapin, *Decision – Making as an Approach to the Study of International Politics*. Princeton: Princeton University Press, 1954;
97. „Statement by IAEA Director General Mohamed EL-Baradei on U.S. Intelligence Estimate on Iran“, *Iran Watch site*. 2007 12 04. <<http://www.iranwatch.org/international/IAEA/iaea-elbaradeinireport-120407.htm>> [Žiūrėta 2008 04 30];
98. „Statement by Deputy Director, DCI Nonproliferation Center, A. Norman Schindler, on Iran's Weapons of Mass Destruction programs to the International Security, Proliferation and Federal Services Subcommittee of the Senate Governmental Affairs Committee“, *CIA*. 2000 09 21.
<http://www.cia.gov/cia/public_affairs/speeches/2000/schindler_WMD_092200.htm> [Žiūrėta 2008 04 30];
99. Starr, Barbara, "Iran Has Vast Stockpiles of CW Agents, Says CIA, " *Jane's Defense Weekly*. 1996 08 14;
100. „Strategic Leadership and Decision Making“. National Defense University.<
<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/ndu/strat-ldr-dm/pt1ch2.html>> [Žiūrėta 2008 02 03];
101. Takeyh, Ray, „Iran's nuclear calculations“, *World Policy Journal*. 2003 06 22;

102. Takeyh, Ray, "Responding to Iran's Nuclear Ambitions: Testimony Before the Senate Committee on Foreign Relations". 2006 09 19, <http://cfr.org/publication/11484/responding_to_irans_nuclear_ambition.html>[Žiūrėta 2008 04 30];
103. Tickner, J. Ann, "Saugumo re-vizijos", *Tarptautinių santykių teorija šiandien*. Vilnius: Algarvė, 2000;
104. Urbelis, Vaidotas, „Atgrasinimo strategijos raida ir pagrindiniai iššūkiai.“ *Politologija*, 3(39), 2005;
105. Urbeli, Vaidotas s, "Strategija – jos elementai ir sąvokos evoliucija", *Politologija* 2001/4 (24). Vilnius: Vilniaus Universitetas, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas, 2001, 54;
106. Wayne, Stephen, „Bad Guys and Bad Judgments“, Stanley A. Renshon ir Deborah Welch Larson (sud.) knygoje *Good Judgement in Foreign Policy: Theory and Application*, Lanham, MD: Rowman & Littlefield. 2003;
107. "Weapons of Mass Destruction Capabilities and Programs", *CNS*. <<http://cns.miis.edu/research/wmdme/iran.htm>>[Žiūrėta 2008 04 30];
108. Wendt, Aleksander, *Tarptautinės politikos socialinė teorija*. Vilnius: Eugrimas, 2005, 104;
109. Wendt, Alexander ir Peter Katzenstein , "Norms, Identity and Culture in National Security". Kn. Peter Katzenstein (red.), *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. Columbia University Press, 1996.

Priedas 1

Iran Nuclear Enrichment Sites

Šaltinis: „Nuclear Threat Initiative“ puslapis, www.nti.org

Lentelė: branduoliniai objektai Irane

Įrengimai	Tikslai	Vieta	Būsena	Tiekėjas, pagalbininkas
Urano kasykla	Kasama urano rūda	Saghandas	veikianti	Kinija padėjo tiek atrasti, tiek kasti
Urano heksafluorido konversijos gamykla	Urano konversija	Isfahanas Kašanas	ir veikianti	Kinija
Dujų centrifugų tyrimų bazė	Urano sodrinimas	Natanzas	veikianti	Nežinomas, manoma, kad Š. Korėjos
Dujų centrifugų komercinė bazė	Urano sodrinimas	Natanzas	veikianti	nežinomas
Lazerinio sodrinimo bazė	Urano sodrinimas	Laškar-Abadas, netoli Haštgerdo	veikianti	nežinomas
Lazerinio sodrinimo	Urano sodrinimas	Ramandehas	veikianti	nežinomas

bazė					
Sunkiojo vandens gamykla		Gaminamas sunkusis vanduo reaktoriams	Arak	veikianti	Rusija
Sunkiojo vandens reaktorius		Elektros gamybai	Arakas	statomas	nežinomas
Lengvojo vandens reaktorius (1,000 MWe)		Elektros gamybai	Bušehr	Bus baigtas 2008 m. pabaigoje	Rusija
Teherano tyrimų reaktorius (5,000 kWt)		Izotopų gamybai	Teheranas	veikiantis	JAV
Mažas neutronų srauto reaktorius (30 kWt)		Izotopų gamybai	Isfahanas	veikiantis	Kinija
Sunkiojo vandens, nulinės galios reaktorius		Tyrimams	Isfahanas	veikiantis	Kinija
Grafitinis reaktorius		Tyrimams	Isfahanas	-	Kinija
Lengvojo vandens reaktorius		Tyrimams	Isfahanas	veikiantis	Kinija

Priedas 2

Lentelė: cheminės medžiagos, naudojamos cheminio ginklo kūrimui.

Cheminės medžiagos	Kam naudojamos
CS	Riaušėms malšinti naudojama priemonė
Mustard (garstyčių) dujos	Sukelti pūsles
Vandenilio cianidas, Ciano chloridas	Paveikti kraują
Fosgeno dujos	Sukelti šoką
Chlorido dujos	Sukelti šoką
Sarinas	Paveikti nervų sistemą
Tabun	Paveikti nervų sistemą
V-serijos nervų sistemą veikiančios medžiagos (VX, VG, VM, VE)	Paveikti nervų sistemą

Šaltinis: *NTI*, http://www.nti.org/e_research/profiles/Iran/Chemical/2334.html

Priedas 3

Lentelė: Irano balistinės vidutinio ir ilgojo nuotolio raketos

Pavadinimas	Kuras	Nuotolis (km)	Kiekis	Tipas	Komentariai
Šahab-1	skystas	285-330	250-300	Scud-B	
Šahab-2	skystas	500-700	200-450	Scud-C	
Samid	skystas	--	--	--	Maža balistinė Scud tipo raketa
Šahab-3 Zelzal-3	skystas	1,000-1,350-1,500	--	MRBM	Taip pat žinoma kaip Š.Korėjos (No-dong) ar Pakistano (Ghauri II).
Šahab-3D Zelzal-3D	Skystas, kietas	1,500+	--	MRBM	Taip pat žinoma kaip Š.Korėjos (No-dong) ar Pakistano (Ghauri II).
IRIS Zelzal-3D	Skystas, kietas	1,500+	--	MRBM	Taip pat žinoma kaip Š.Korėjos (No-dong) ar Pakistano (Ghauri II).
Šahab-4	Skystas, kietas	1,800-2,000	--	MRBM	Primena Sovietų Sąjungos SS-4.
IRSL-X-2	Skystas, kietas	2,200-2,672 or 2,200-2,896	--	M/IRBM	Pagaminta pagal Š. Korėjos NKSL-1.
Šahab-5 IRSL-X-3/Kosar IRIS	Skystas, kietas	3,500-3,750 (2 stage) <hr/> 4,000-4,300 (3 stage)	--	LRICBM	Pagaminta pagal sovietų SS-5.
Šahab-6 IRSL-X-4/Kosar	Skystas, kietas	5,470-5,500 or 5,632-6,200 6,200-6,700 > 8,000	--	LRICBM LRICBM FRICBM	Šahab-5 tipo, iš kosmoso paleidžiama. Pagaminta pagal Š. Korėjos NKSL-X-2.

Taep'o-dong-4 / Šahab-7 numanomi nuotoliai	
Užtaisas	Nuotolis
kg	km
1030	9 000
810	10 000
480	12 000
100	15 000

*SRBM – Trumpojo nuotolio balistinės raketos < 1,000 km
 MRBM – Vidutinio nuotolio bal. raketos 1,000-2,500 km
 IRBM – pereinamojo nuotolio bal. raketos 2,500-3,500km
 LRICBM – Limituoto nuotolio tarpkontinentinės bal. raketos 3,500-8,000 km
 FRICBM – Tarpkontinentinės bal. raketos 8,000-12,000km

Lentelė: Irano trumpojo nuotolio raketos

Pavadinimas	Nuotolis	Tipas
Mušak-90	90	--
Mušak-120	130	--
Mušak-160	160	--
Mušak-200	150	--
Saequeh-1	--	Prieš-tankinė
Thunder	--	Prieš-tankinė
Towsan	--	-
Misaq	--	Prieš-lėktuvinė
Zelzal-2	100-125	Taktinė
Šahin-2	20	Taktinė
Oghab	45	Taktinė
Fajr-3 Fajr-5	45	Taktinė
Nazeat-4 Nazeat-6 Nazeat-10	90-125	Taktinė
Fatč-110 Victorious-110 NP-110	168.95	Taktinė
Tondar-68	130-150-180	--
Iran-700	700	--

Šaltinis: FAS, <http://www.fas.org/nuke/guide/iran/missile/index.html>
<http://www.fas.org/nuke/guide/iran/missile/mushak.htm>

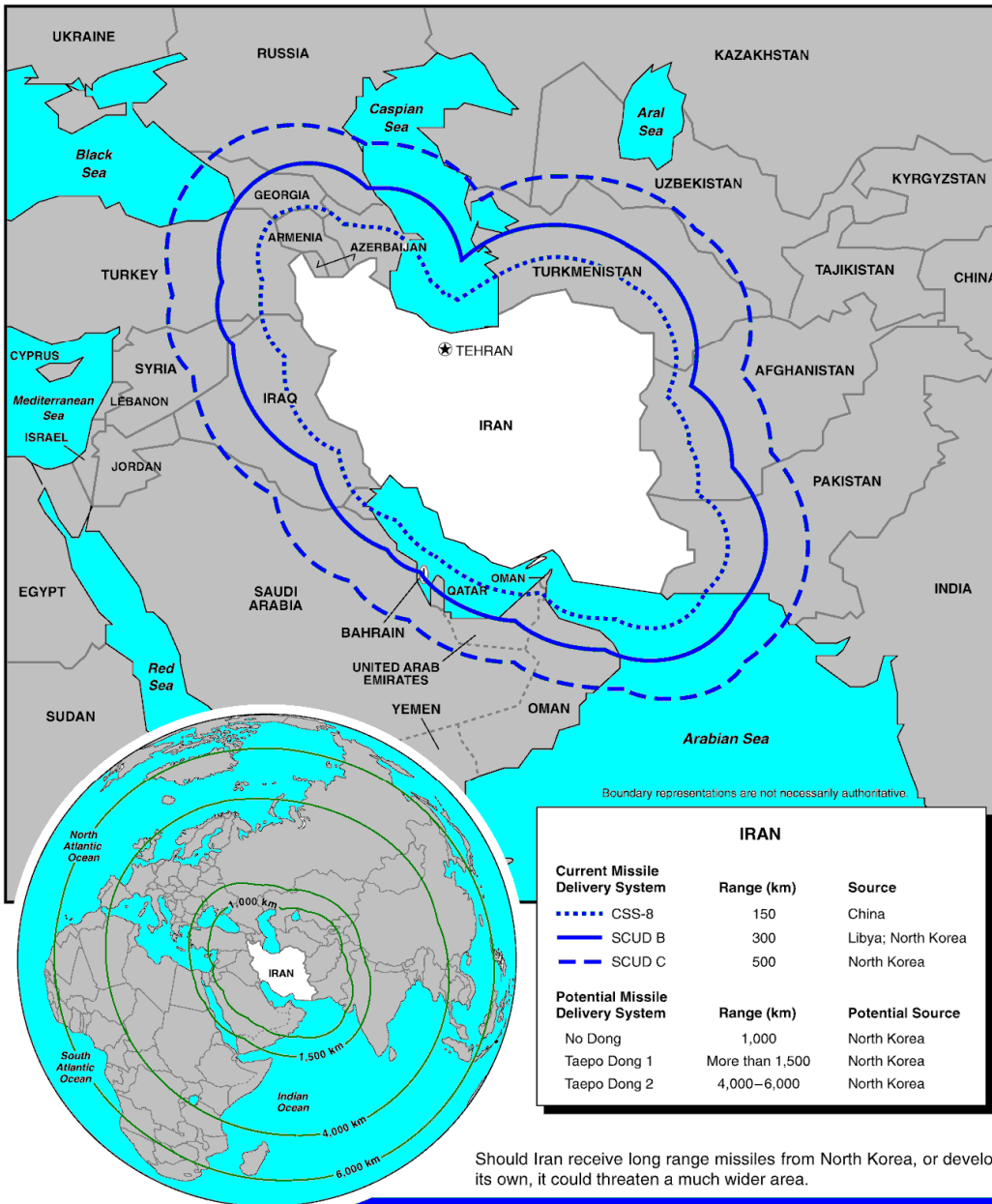
Lentelė: Irano kruizinės raketos

Kruizinės raketos	
	<ul style="list-style-type: none"> • HY-4/C-201 150km nuotolio ir 500 kg užtaisas. • Harpoon 120km nuotolio ir 220kg užtaisas. • SS-N-22 Sunburn 110km nuotolio ir 500kg užtaisas. • HY-2 Silkworm 95km nuotolio ir 513kg užtaisas. • YJ-2/C-802 120km nuotolio ir 165kg užtaisas. • AS-9 Kyle 90km nuotolio ir 200kg užtaisas. • AS-11 Kilter 120km nuotolio ir 130kg užtaisas. • AS-15 Kent 3,000km nuotolio ir 410kg užtaisas.

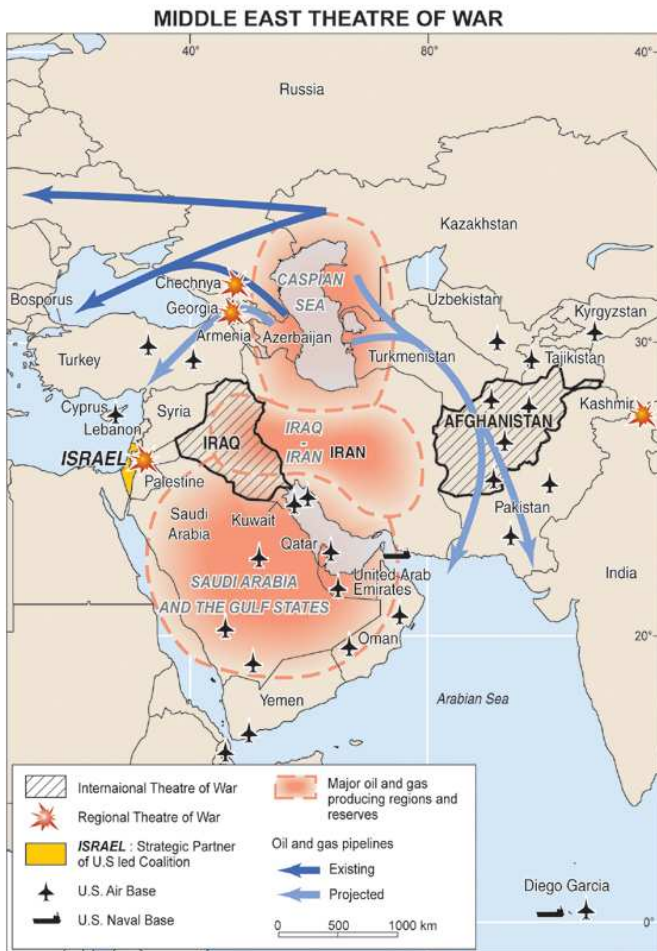
Priedas 4

Žemėlapis: Irano turimų ir kuriamų raketų nuotoliai

Estimated Ranges of Current and Potential Iranian Ballistic Missiles

Priedas 5

Šaltinis: Global Research, <<http://globalresearch.ca/articles/CHO505A.html>>

Summary

Assessing Iran's Strategy in the Context of the Motives and Capabilities

Since Islamic Revolution in 1979 relations between Iran and international community are tensed. Though current situation, which could be described as impasse, has emerged just in the 2002, when the scope of Iran's nuclear capabilities was first made public by the Iranian opposition group The National Council of Resistance of Iran. Still the 2005 could be considered as a date, when Iran's and international communities relations gained current structure. In the 2005 new president M.Ahmedi-Nejad has been elected and nuclear works were resumed.

Whereupon Iran is demonstrating determinacy to continue its nuclear enrichment and officials who are involved in decision making process are using aggressive rhetoric in account to U.S. an Israel.

Though mentioned rhetoric is directed towards U.S. and Israel, other interrelated countries have arrogated these signals to themselves. And they were understood completely different: from assessment that their meaning is coincident with Iran's peaceful purpose declaration to judgement that they are direct menace towards Western world.

Consequently the assessment of Iran's behaviour and intentions became complicated and that happened for several reasons: first, Iran's rhetoric is controversial – averment that nuclear programme is peaceful logically don't merge with declared willingness to destroy opponents. Second, rhetoric and behaviour don't match - peaceful programme doesn't go with a concealment of nuclear activities. Third, political assessment still rest upon realism postulates that only materialistic factors form foreign politics. In such manner ideological factors are considered not influential. Still in the context of the Islamic Republic their influence could be count not only in cognitive level, but also they could be considered as one of the official formers of the foreign policy.

So the main objective of the paper is to find out the type of the strategy Iran is performing. The answer is it offensive or defensive strategy, will also make clear if Iran's strategy causes potential threat to U.S. troops in the Middle East Region and Israel state or not.

As the objects of analysis have been chosen Iran's nuclear programme, rhetoric and strategic context.

In the process of Iran's strategic context analysis, the main motives there excluded which could form defensive and offensive strategies. And then these motives were checked in the context of Iran's materialistic and ideological capabilities. For the purpose to find out, if Iran has enough material recourses and doesn't have ideological restraints to follow the motives.

Obviously, Iran's behaviour and rhetoric is correlated with it's ambitions and inner and outer threats that he encountered. So its nuclear programme could be considered as an aggressive mobilization programme, but also could be seen as deterrence strategy and as an action taken to realize its ambitions.

Comprehensive analysis of the material Iran's capabilities has recovered that Iran still doesn't have mass destruction weapons and that's why his offensive power is limited, still Iran is producing a wide range of middle and long range ballistic missiles, what means that Iran while attacked will defend itself not only in the zone of attack but also will try to revenge.

Comprehensive analysis of ideological Iran's capabilities has shown that Iran's ambitions are restricted by the functioning system of religious and cultural ideas, which has a power of law in Islamic Republic of Iran. More over leadership is committed to the society to combine their political decisions with this ideological context. Which means that the defence is obligatory for everyone, but the offence can't be prosecuted while imam Mahdi is in occultation. Present leadership is limited in their decisions: they are not allowed to declare offensive jihad.

In conclusion it could be said that Iran is not causing potential threat, still it's deterrence, provocation or coercion strategy can cause limited danger. Still the situation will dramatically change if Iran would be attacked. His defence can hurt interests at least of the countires in the Middle East region.